
NACIONALNI PROGRAM ZA KULTURO
2018 – 2025

KAZALO

1. Anton Peršak, minister: UVOD	5
PREDPOSTAVKE IN IZHODIŠČA	6
PODROČJE KULTURE	8
ZBIRANJE GRADIVA IN SOOČENJE S ŠTEVILKAMI	8
OSVOBOJENOST KULTURE	10
DILEME SOFINANCIRANJA	10
FORMALNI OKVIR	11
SKLADNOST BESEDILA S STRATEŠKO NARAVNANOSTJO BESEDILA	11
METODOLOGIJA PRIPRAVE NPK	12
STRATEŠKI IN OPERATIVNI CILJI	13
SKUPNI CILJ NPK OZIROMA VIZIJA 2025	13
2. ANALIZA (povzetek)	14
3. KULTURA V JAVNEM INTERESU	19
3.1 JAVNI INTERES ZA KULTURO	19
3.2 SUBJEKT JAVNEGA INTERESA	20
3.3 KULTURA V JAVNEM INTERESU	21
3.4 JAVNI SEKTOR	22
3.5 NEVLADNI SEKTOR	23
3.6 LJUBITELJSKA KULTURA	23
3.7 ZASEBNI SEKTOR	24
3.8 SAMOZAPOSLjeni NA PODROČJU KULTURE	24
3.9 NOSILCI IN IZVAJALCI KULTURNE POLITIKE	25
4. VIZIJA 2025	26
5. STRATEŠKI IN OPERATIVNI CILJI / UKREPI	30
I. UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU	32
1.1 Uskladiti model kulturne politike s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem	33
1.2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir oziroma zagotoviti višjo raven operativnosti in funkcionalnosti sistema	45

1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot pomembnega dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo 48

II. VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI ZA KULTURO USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV 51

2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje 52

2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju programov in projektov 55

2.3 Zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do l. 2025 do vsaj 1,80% državnega proračuna in ustrezne deleže za kulturo v občinskih proračunih 58

2.4 Spodbuditi in omogočiti razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in publiciranje strokovne kritike 59

2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture 60

III. SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM 62

3.1 Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino 62

3.2. Uveljavitev in spoštovanje zakonske ureditve obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb 63

3.3. Zvišanje mejne vrednosti poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku 64

3.4. Sprejem zakona o mecenstvu 64

3.5. Oprostitev davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj 65

3.6. Učinkovitejša zakonska ureditev davčnih olajšav za vlaganje v produkcijo kulturnih dobrin oz. za vlagatelje, ki podpirajo obnavljanje in oživljanje kulturne dediščine 66

IV. DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERNJA MED POSAMEZNI MI SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU 67

4.1. Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti 68

4.2. Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz. umetnosti 70

4.3. Postopoma izenačiti plačilo za enako delo v javnem in nevladnem sektorju 71

V. SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, VZPOSTAVITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVANOST SLOVENIJE 73

- 5.1. Uspešna izvedba projekta Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu (2021) 74
- 5.2. Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioritetnih državah 74
- 5.3. Ustanovitev slovenskih kulturno informacijskih centrov (»SKIC«) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah 75
- 5.4. Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih 76
- 5.5. Krepitev kulturnih izmenjav s kulturno najbolj razvitimi državami 76
- 5.6. Spodbuditi razvoj kulturnega turizma 77

1. Anton Peršak, minister: UVOD

Namen Uvoda je vsebinsko pojasniti, zakaj je treba sprejeti Nacionalni program za kulturo (v nadaljevanju NPK), ki bo drugačen od dosedanjih, ne glede na to, da to odreja tudi leta 2016 spremenjeni Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (v nadaljevanju ZUJIK). Ključni razlog je stanje na področju kulture v Sloveniji oz. status kulture kot dejavnosti in, v širšem pomenu besede, kot družbenega podsistema. V zvezi s tem velja poudariti, da:

1. Kljub ustavni določbi (Ustava RS, 5. čl.), da Republika Slovenija »skrbi za ohranjanje ... kulturne dediščine in ustvarjanje možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije« kultura ni prepoznana ne priznana kot enakovredni družbeni podsistem¹. Status kulture je dejansko, v praksi, opredeljen kot področje in oblika družbene porabe in strošek (družbena režiija). Posledica takšnega stanja je deprivilegiran položaj kulture in ljudi, ki delujejo na tem področju, nižje vrednotenje dela v primerjavi z vrednotenjem dela na drugih področjih, tudi v primerih enake stopnje izobrazbe, vse več prekarnih delavcev v kulturi, zniževanje avtorskih honorarjev itd. To je tako z vidika pomembnosti in državotvorne vloge kulture v preteklosti kot z vidika vloge in pomena kulture kot ključne družbotvorne dejavnosti pravzaprav nedoumljivo.

Gre za vprašanje pomena in vloge kulture po osamosvojitvi in spremembi družbenega in političnega sistema v Sloveniji oz. vzpostavitvi gospodarske in politične demokracije. O tem, kakšno vlogo in pomen je imela v preteklosti, se strinjamo; ne vemo in ne soglašamo pa, kakšno vlogo ima ali naj bi imela po letu 1991. Kot da ne znamo na novo opredeliti njene vloge in pomena (»Ali je kultura še skupnosti potreben podsistem?« - dr. A. Blatnik).

Je kultura tudi po ustanovitvi države in vzpostavitvi liberalno demokratskega sistema še (lahko) predvsem narodno afirmativna dejavnost ali je sama sebi namen? So kultura samo še »lepe umetnosti«, nezavezane dejanskemu življenju in stvarnemu svetu, usmerjene v estetski učinek in namenjene domnevni kulturni eliti, ali predvsem zabava (»entertainment«), kar bi pomenilo, da so kulturne dobrine potrošno blago, podvrženo porabi, izrabi, modi? Tak pogled vsiljujeta globalni trg in globalizacija. Zakaj naj država investira v kulturo – kaj državljan dobi za svoj denar? **Je kultura polje avtorefleksije družbene skupnosti in oblikovanja ter izražanja zavesti skupnosti o sebi oz. identitete skupnosti, ki jo skupnost predstavlja navznoter (sebi) in navzven (drugim skupnostim v medkulturnem dialogu z njimi)?**

Pričakovanja v zvezi s kulturo so se neizpodbitno spremenila; to je posledica zgodovinskih sprememb. Večina kulture ne dojema več v prvi vrsti na način »slovesne maše slovenske besede« (Župančič), temveč kot možnost kvalitetnega preživljanja prostega časa, izbire življenjskega sloga, obliko družabnosti in vključevanja v družbeno življenje ipd.

2. Kot drugo, morda najpomembnejšo okoliščino velja izpostaviti digitalno preobrazbo sveta in tako tudi pogojev, v katerih se razvija in spreminja kultura v 21. stoletju. Opaziti je, da v kulturi in o kulturi pogosto še vedno razmišljamo na tradicionalen način. Digitalno preobrazbo upoštevamo kot okoliščino, ki olajšuje komunikacijo, pospešuje postopke (med

---

¹ Kultura kot »družbeni podsistem« v NPK ni mišljena kot vladni resor (ministrstvo), ki v skladu z različnimi zakoni ureja ali predlaga ureditev področja kulture, temveč kot področje delovanja dela prebivalstva oz. kot polje dejavnosti in sistem, ki to dejavnost omogoča, kot so to gospodarstvo, izobraževanje, znanost ... Ministrstvo za kulturo je v tem kontekstu eden od vladnih resorjev, oblikovan z namenom urejanja družbenega podsistema kulture in hkrati kot zastopstvo kulture v okviru vlade.

drugim pisanje in obdelavo besedil, risanje ipd.), čeprav je omogočila tudi pojav novih umetniških praks. Premalo pa upoštevamo, da imata življenje v digitalnem okolju in množična intenzivna raba digitalnih orodij še druge posledice, ki vplivajo na zmožnosti in kakovost dojetanja besedil, na razumevanje in način dojetanja informacij in analitične sposobnosti in posredno na bralno, medijsko, avdio-vizualno pismenost, na likovno pismenost posameznika in njegovo odzivanje na različne žanre in sloge klasičnih umetnosti. Digitalna preobrazba vpliva na življenjski slog in delovne navade ljudi, na izrabo prostega časa in ne nazadnje na pogled na svet. Vse to pa vpliva na produkcijo kulturnih dobrin kakor tudi na rabo teh dobrin. Nove tehnologije in uveljavljanje »vrednot« potrošniške družbe in meril, ki dajejo prednost množični kulturi, vključno z relativizacijo pomena avtorskega dela, že pomembno zaznamujejo tudi slovensko kulturo. Na to opozarja tudi raziskava o odnosu potencialnih občinstev do kulture, opravljena v okviru priprave NPK, zlasti, kar zadeva dojetanje kulture in pričakovanja posameznikov ali družbenih skupin v zvezi s kulturo.

3. Gre torej tudi za širši družbeni, pravzaprav za civilizacijski kontekst in vprašanje kulture glede na procese razslojevanja ali kar razpadanja in atomizacije družbe, ki ni le slovenska posebnost, temveč globalni pojav. Vse manj je, kot vemo, skupnih interesov in vrednot, ki povezujejo družbene skupnosti in osmišljajo pripadnost posameznika skupnosti, in vse bolj se zdi, da je kultura, vključno z jezikom, eno zadnjih, če ne zadnje vezivo, ki še deluje kot sila družbene kohezije in podpira pripadnost posameznika določeni skupnosti.

Nov NPK zahteva spremenjeni ZUJIK, ki ga opredeljuje kot bolj dolgoročni strateški načrt kulture oz. družbenega podsistema kultura. S to opredelitvijo zakon zahteva drugačen koncept glede na dosedanje štiriletne NPK, ki so v praksi delovali bolj kot neke vrste akcijski načrti, razdelani po področjih kulture brez ozira na celoto in razmerja med področji; pogosto kot nerealni spiski želja, zlasti glede dodatnih finančnih sredstev za investicije in tudi za tekoče dejavnosti, ki so bili praviloma nekritično sprejeti in v praksi neupoštevani dokumenti, ki niso bili skladni ne s prvotno zamisljivo **Slovenskega Nacionalnega kulturnega programa** (R. Šeligo, leta 2000) ne z zakonom in ne s proračuni države in občin.

Prvi strateški korak je potemtakem že odločitev, da predlagatelj pripravi zares strateški akt, skladden ne le z zakonom, temveč tudi z opredelitvijo nacionalnega kulturnega programa: »razločno formuliran, temeljni razvojni dokument slovenske kulture« (R. Šeligo) in s pravim pomenom pojma strategija. To pomeni, da pri snovanju in oblikovanju dokumenta izhaja iz stanja in statusa kulture, iz narave in potreb družbenega podsistema oz. dejavnosti, iz vloge in pomena kulture za celotno skupnost in potemtakem iz vloge in pomena, ki jo ima neločljivi del za celoto. Zato bi bilo bolj ustrezno, če bi se NPK imenoval, kot je bilo sprva mišljeno, **nacionalni kulturni program** in ne **nacionalni program za kulturo**, saj ta naslov nakazuje, kot da nekdo, po naravi stvari nadrejen, komu, ki je podrejen, nekaj nalaga.

Predpostavke in izhodišča

Pripravo tokratnega NPK so še pred začetkom zaznamovali naslednji imperativi in dejstva:

1.

Razmislek o že izpostavljenem vprašanju statusa in stanja kulture v novih okoliščinah, ki ga otežuje dejstvo, da se kultura sama v veliki meri še vedno vidi v isti, času pred osamosvojitvijo ustrezni vlogi, in da jo hočeš nočeš kot takšno še vedno vidita tudi širša

javnost in politika in jo skladno s tem kot takšno tudi obravnavata in v bistvu ne vidita resnih razlogov za večja vlaganja javnih sredstev vanjo, kot to pričakuje in zahteva kultura.

2.

V preteklih letih je bila opravljena vrsta analiz², ki vse že ves čas nedvoumno opozarjajo na nujnost korenitih sprememb kulturnega sistema. Opravljene so bile tudi analize tujih kulturnih sistemov oz. modelov kulturnih politik³.

3.

MK se je v zadnjih letih že večkrat resno lotilo priprave nujnih sprememb kulturnega oz. kulturno-političnega modela. Skupine znotraj Ministrstva za kulturo (v nad. MK) ali imenovane od MK so že oblikovale osnutke novega temeljnega zakona za področje kulture, temeljitih sprememb Zakona o medijih (v nadaljevanju ZMed) itd. In tudi zunaj ministrstva so nastajali predlogi prenove; npr. v zadnjem času predlog skupine SRČ (dr. B. Smrekar, M. Rotovnik, dr. V. Čopič).

4.

Tudi trenutna vladna koalicija se je še pred imenovanjem vladnega kabineta v koalicijskem sporazumu zavezala prenoviti model kulturne politike in pravzaprav tudi prevzela zaveze iz NPK 2014 – 2017, ki predvideva te vrste prenovo in zato zahteva pripravo in sprejem vrste področnih strategij in seveda tudi nov sistemski zakon za področje kulture.

Ključni strateški cilj NPK za obdobje 2018 – 2025 je doseči status kulture, ki bo skladen z dejstvom, da kultura nima več iste vloge, kot jo je imela ali smo ji jo pripisovali v preteklosti, in z javnim interesom za kulturo, ki izhaja iz potreb nacionalne/družbene skupnosti, ki jo tvorijo **državljeni in državljanke RS**, vključno s pripadniki obeh avtohtonih narodnosti, romske skupnosti in pripadniki drugih narodnosti, ki živijo v Sloveniji ter drugimi prebivalci Slovenije, s slovenskimi manjšinami v sosednjih državah in vsemi Slovenci po svetu⁴.

Strateški in operativni cilji NPK potemtakem zadevajo temeljna statusna vprašanja oz. nujnost prepoznanja in priznanja družbenega podsistema kultura kot enakovrednega in enakopravnega drugim podsistemom, vprašanje samozavesti in mišljenja kulture o sebi, vprašanje priznanja razvojnega potenciala kulture, vprašanja vrednotenja in sofinanciranja kulturnih programov in projektov, vprašanje sorazmerij med področji kulture oz. vrstami umetnosti in drugimi

²Na primer: V. Čopič: Analiza izvajanja Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (gradivo 7.11.2005); Dr. B. Smrekar: Prakse zaposlovanja ter normativi in standardi na področju glasbe in uprizoritvene umetnosti v izbranih evropskih državah, tipkopis, marec-junij 2010; P. Sotošek Štular, Špela Kupljenik (Omnimodo, d.o.o. pravno svetovanje): Upravljalvske strukture v javnih zavodih, Analiza stanja in razvojnih možnosti, Lj., junij 2010; Inštitut za primerjalno pravo pri PF Univerze v Ljubljani, prof.dr. Bojan Bugarič, prof.dr. Gorazd Trpin, dr. Matija Damjan in Bojana Škraban: Primerjalno pravna analiza pravne organiziranosti zavodov v nekaterih evropskih državah; 2010; MK: Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2014, junij 2015; MK Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2015, junij 2016; dr. Andrej Srakar, ddr. Marilena Vecco: Analiza zakonodaje in prakse zasebnega vlaganja v državah EU, Končno poročilo, IER, Ljubljana 2016; Delovna skupina MF in MK, Vlada RS: Poročilo o pregledu izdatkov s predlogi možnih ukrepov na področju kulture in civilne družbe, april 2017; Valicon: Odnos do kulture / udejstvovanje v kulturi, Poročilo kvantitativne raziskave (naročilo MK), maj 2017;

³Nazadnje z estonskim strokovnjakom za kulturne politike Ragnarjem Siilom ob njegovem obisku Slovenije aprila 2017. Pridobili smo tudi Strategijo kulturne politike Estonije, prikaz sistema odločanja o sofinanciranju kulturnih programov na Švedskem itd.

⁴Odgovornost Slovenije za vključenost oziroma upoštevanje vseh državljanek in državljanov, slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu v opredelitev skupnosti, ki je subjekt javnega interesa, izhaja tako iz 3. kakor tudi iz 5. člena Ustave Republike Slovenije in je glede na zgodovinski razvoj slovenskega naroda, proces osamosvojitve Slovenije ter zahteve časa tudi sama po sebi umevna.

dejavnostmi, tudi glede na odmevnost oz. odzive javnosti nanje in ne nazadnje vprašanje uveljavljanja slovenske kulture onkraj meja Slovenije, saj bo samo tako mogoče govoriti o dialogu slovenske kulture z drugimi kulturami.

Področje kulture

Področje kulture, ki ga obravnava NPK 2018–2025, vključuje dejavnosti ustvarjanja kulturnih dobrin oz. različne vrste umetnosti in posredovanja ter uživanja kulturnih dobrin, dejavnosti varstva in celostnega ohranjanja ter predstavljanja kulturne dediščine in upravljanja z njo in dejavnosti na področju medijev.

Osrednje področje kulture prečijo in nanj vplivajo (s sooblikovanjem kulturnih vrednot in potreb) dejavnosti z drugih področjih družbenega življenja, kot so izobraževanje (zlasti jezikovno izobraževanje in kulturno-umetnostna vzgoja), religijske in duhovne prakse, mobilnost, prometna infrastruktura in (kulturni) turizem, zunanja politika, razvoj, izdelava in uporaba digitalnih orodij, strokovno proučevanje kulturnih pojavov, kritiška refleksija produkcije in analitično spremljanje stanja v kulturi, raziskovalna dejavnost in znanstvena odkritja (tudi na področju naravoslovja, informatike, tehnike); ne nazadnje področje statusno-organizacijskih, delovno pravnih in socialnih pravil in pravic, poslovnih pravil in davčne ureditve. Ti horizontalni vidiki kulturne politike zelo vplivajo na področje kulture, dejavno sooblikujejo okoliščine in njegov razvoj, čeprav so izvorno vpeti v druge družbene podsisteme.⁵ Zato je tako pomembno povezovanje kulturne politike z drugimi resornimi politikami in ustrezno umeščanje kulture v njihove razvojne strategije, cilj katerega mora biti iskanje pozitivnih sinergijskih učinkov in hkrati zavest, da je kultura vrednota sama po sebi in da instrumentalizacija kulture ni sprejemljiva.

Zbiranje gradiva in soočenje s številkami

Če upoštevamo vse te vidike je dobro, da je bilo izdelanih že veliko analiz stanja in konceptov celovitih ali delnih sistemskih sprememb na področju kulture ali tudi strategij za posamezna področja (npr. *Strategija nacionalnega programa filmske vzgoje*, *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic*), predlogov ali vsaj osnutkov strategij (za področja medijev, arhitekturne politike, oblikovanja, kulturne dediščine itd.). MK se je vsaj leto dni intenzivno ukvarjalo z oblikovanjem *Izhodišč za Prenovo kulturnega modela* in opravilo vrsto posvetovanj, od širših, vključno s posvetom v Državnem svetu 10. februarja 2017 in več kot sto sestankov s predstavniki stanovskih in strokovnih društev, z dialoškima skupinama za samozaposlene in NVO v kulturi, s predstavniki drugih vladnih resorjev, s predstavniki javnih zavodov, s posameznimi ustvarjalci, z delovnimi skupinami za pripravo strategij, z zaposlenimi na MK itd.; vse z namenom analize obstoječih razmer in preverjanja zamisli nujnih sprememb.

---

⁵To se ne nazadnje kaže v dejstvu, da praviloma oblikujejo lastne strateške (nacionalne programe ali drugačne razvojne ali akcijske) dokumente, v katerih je področje kulture samo eno od področij veliko širših politik, ki so v njih opredeljene (že v okviru MK je bil tako pripravljen Nacionalni program za jezikovno politiko, na področju izobraževanja, znanosti in turizma obstajajo sprejeti strateški oz. razvojni dokumenti, področje verske svobode ima lastno zakonsko ureditev in iz nje izvedeno politiko na državni ravni). Pristop s povzemanjem teh vsebin v NPK bi bil nesmotrn in bi samo krnil njegovo konsistentnost in povečal nepreglednost. Zadošča, da se ti horizontalni vidiki na splošni ravni uvodoma predstavijo, da se opozori na njihov pomen za področje kulture, in da se tam, kjer je nujno z vidika razvojne projekcije kulturne politike, napoti na že sprejete strateške dokumente za ta področja, n.pr. na Strategijo razvoja Slovenije v nastajanju in na Vizijo Slovenije 2050 znotraj nje.

Hkrati ob že izpostavljenem temeljnem vprašanju statusa kulture je več slabosti kulturnega podsistema in nekaj anomalij že na prvi pogled vidnih, potrjujejo pa jih v veliki meri tudi že omenjene analize in, ne nazadnje, analiza stanja, pripravljena za potrebe NPK. Na primer:

1.

Javna sredstva, ki jih za kulturo nameni širša država (državni in občinski proračuni), glede na obseg dejavnosti in uveljavljena načela sofinanciranja preprosto ne zadoščajo.

2.

Obseg oz. delež javnih sredstev, ki jih za kulturo namenijo država in občine, se je v letih od izbruha finančne krize (2008) do leta 2016 zelo znižal (v proračunu MK za 28 %), hkrati pa se je število izvajalcev, ki pričakujejo in zahtevajo od države sofinanciranje svoje dejavnosti, ves čas povečevalo. Država in občine so iz različnih razlogov na to pristajale in sčasoma se je sistem sofinanciranja kulturnih programov spremenil v vzporedni socialni sistem za področje kulture. Posledice so vedno hujše: sredstva so preveč razpršena, subvencije vse nižje, zato izvajalci dobijo praviloma premalo sredstev, kar vpliva na kakovost produkcije, čeprav se obseg nenehno povečuje, hkrati pa ni možnosti za ustrezeni obseg postprodukcije ne sredstev za investicijsko vzdrževanje objektov in opreme javnih zavodov ne za materialne stroške.

3.

Marsikomu, tudi izmed delujočih na področju kulture, ni znano, kolikšen je obseg dejavnosti in kolikšen je obseg javnih sredstev in tudi skupni delež BDP, ki se iz različnih virov stekajo na področje kulture in kolikšen je delež BDP, ki ga neposredno ali posredno ustvari kultura.

4.

Število izvajalcev kulturnih programov raste; raste tudi produkcija kulturnih dobrin in z njo tudi pričakovanja izvajalcev glede financiranja iz proračunov države in občin, ki presegajo deleže BDP, ki jih za kulturo namenjajo druge države, in tudi pričakovanja, ki smo jih pred desetletji imeli sami. V času pred osamosvojitvijo je kultura zahtevala, naj skupnost nameni zanjo 1,5 % BDP in s tem mislila vsoto državnega in občinskih proračunov, vložkov gospodarstva ter porabe gospodinjev za kulturo, češ da je to »standard, ki ga je sprejel UNESCO«. Danes kultura v Sloveniji pričakuje vsaj 2 % BDP.

5.

Rasti števila izvajalcev kulturnih dejavnosti in rasti ponudbe kulturnih dobrin ne spremlja enako izrazita rast števila uporabnikov teh dobrin, ki bi opravičevala zahteve po zviševanju deleža javnih sredstev za izvajalce dejavnosti; v nekaterih primerih kljub porastu obsega dejavnosti število uporabnikov pada ali kvečjemu zelo zadržano sledi rasti produkcije.

6.

Znotraj kulture so izrazita nesorazmerja med sektorji in področji tako na ravni razvitosti kot tudi na ravni sofinanciranja dejavnosti iz proračunov.

7.

Slovenija vsekakor premalo vlaga v promocijo in uveljavljanje izvirne slovenske kulture v mednarodnem prostoru, kar pomeni, da premalo vlaga v medkulturni dialog in prepoznavnost države ter identitete nacionalne skupnosti onkraj meja Slovenije.

Vsi ti podatki in ugotovitve opozarjajo, na kaj se mora nanašati vsaj eden od ciljev NPK. Da bi ustreznost te usmeritve preverili in dodatno utemeljili, je še bilo treba opraviti določene analize, zlasti glede primerjav deležev javnih sredstev, namenjenih za kulturo, med Slovenijo in drugimi evropskimi državami, podatkov o dejanskem obsegu dejavnosti in sredstev, o različnih virih sredstev, podatkov, koliko sredstev ima kultura ali posamezno področje v resnici na voljo ipd.

Besedilo NPK je potemtakem nastajalo v interakciji dveh vrst razmislekov; po eni strani kot plod sistemskega razmisleka oz. analiz sistema, utemeljenega na razumevanju statusa kulture in njene vloge ter pomena za skupnost in po drugi strani na podlagi stvarnih analiz, na osnovi katerih je bilo treba tu in tam okrepiti, dopolniti ali nekoliko drugače razumeti ugotovitve, ki izhajajo iz zgolj sistemskega razmisleka.

Osvobojenost kulture

NPK upošteva dejstvo, da je sodobna slovenska kultura in zlasti umetnost razbremenjena nekdanje narodotvorne in državotvorne funkcije in še posebej vsakršnega brambovstva.

Danes je kultura v celoti in še posebej v ožjem pomenu besede, kot umetnost, kot upravljanje kulturne dediščine, kot svobodno delovanje medijev, ne glede na avtorske ali skupinske poetike in usmeritve, svobodna in ključna oblika samorefleksije skupnosti, v okviru katere nastaja, se prosto oblikuje ter predstavlja identiteta te skupnosti navznoter in navzven ter kot takšna vstopa v dialog z drugimi kulturami in omogoča dialog znotraj skupnosti, dialog o sedanjosti te skupnosti kakor tudi o njeni preteklosti in prihodnosti.

Tako razumljena kultura v tem prizadevanju ni edina, je pa gotovo najučinkovitejša, ker doseže večji del populacije, in ker je po naravi stvari učinkovitejša, kar zadeva komunikacijo med oblikovalci in prejemniki sporočil (v primeru umetnosti pri tem pomaga dobra stara »čutna nazornost«!).

Ustrezní status kulture, ki je osrednji cilj NPK, izhaja iz osvobojenosti kulture, ki omogoča, da se kultura sama prepozna kot ključno polje samorefleksije skupnosti, in da jo skupnost prepozna kot takšno in zato tudi kot enega ključnih spodbujevalcev razvoja. Pri tem je odločilno spoznanje, da to ne pomeni samo pravice in kompetence za kritičnost, ki bi lahko bila tudi poljubna in neutemeljena; gre tudi za odgovornost v enakem pomenu besede, kot je bila in je odgovornost ustvarjalcev in vseh intelektualcev, značilna za evropske demokratične družbe, tudi kot odgovornost za razvoj v vseh pomenih besede.

Kultura vse bolj dejavno sodeluje z drugimi resorji in v interakciji z njimi ne le omogoča razvoj, temveč tudi vpliva na razvojne usmeritve in na rast BDP; npr. v interakciji z gospodarstvom (kulturni turizem, kreativni sektor: založništvo, mediji, produkcija in distribucija AV storitev), z znanostjo (raziskovalna umetnost, intermedijske umetnosti ...) in z resorji za okolje in prostor, infrastrukturo in kmetijstvo (oblikovanje prostora, arhitektura, kulturna krajina itd.).

Dileme sofinanciranja

V tem kontekstu se postavlja vprašanje odločitve in meril, kaj vse (naj) financira država? Ali vse, kar predlagajo izvajalci, ali upravičeno pričakuje ponudbo programov in projektov, ki ustrezajo merilom, utemeljenim v javnem interesu, ki jih kot take potrди stroka in ne politika glede na svoje interese? Prav je, da podpre programe in projekte, ki ustrezajo pričakovanjem

iz javnega interesa, hkrati spodbuja iskanje in izkoriščanje drugih virov sredstev in podpira inovativne programe in projekte, ki iščejo v doslej neznane smeri in oblikujejo nove prakse.

V zvezi s tem je treba spomniti, da sistem financiranja, kot so izpostavljali že nekateri ministri za kulturo v preteklih letih, v tem pogledu ne izpolnjuje svoje vloge in ne podpira oz. ne financira zlasti najbolj kakovostnih programov, naj bo to v javnem ali v nevladnem sektorju ali v sektorju ljubiteljske kulture. Namen in smisel kulturne politike bi moral biti omogočanje kakovosti in raznolikosti ter dostopnosti kulturnih dobrin in njihove verodostojnosti.

Del kulture zagovarja takšno ravnanje, češ da je umetnost nemogoče in neprimerno ocenjevati in vrednotiti, in da se je temu treba odpovedati in prepustiti sodbo času, a na takšno stališče država kot večinski financer z javnimi sredstvi seveda ne more pristati.

Formalni okvir

ZUJIK opredeljuje NPK kot strateški akt. NPK mora potemtakem na kratko opisati stanje kulture in razloge, s katerimi predlagatelj utemeljuje predlagane cilje, predstaviti vizijo stanja po obdobju, v katerem naj bi se cilji uresničili, in ukrepe, potrebne za doseganje ciljev.

Pomemben del ukrepov bodo spremembe zakonov in drugih predpisov. To velja tudi za vrsto področnih strategij, ki jih zahteva že NPK 2014 – 2017, od katerih sta bili dve v času priprave NPK že sprejeti. Sledil bo novi *Nacionalni program jezikovne politike 2019 – 2023*; v kontekst NPK pa lahko postavimo tudi *Strategijo bralne pismenosti* (tačas v fazi spreminjanja in dopolnjevanja), kot osnovo za dvig bralne kulture, katere nosilec ni MK, je pa za ta resor pomembna. Vse te strategije je razumeti in upoštevati kot neke vrste kontekst NPK. To je pomembno, ker se NPK, kot rečeno, posveča celoti kulture in ni mišljen kot nekakšen zbir področnih strategij, kot je bilo to videti v posameznih preteklih primerih.

Pristojni minister mora, ko bo sprejel NPK, pripraviti štiriletni akcijski načrt za uresničevanje NPK, ki mora biti usmerjen v konkretne aktivnosti in ukrepe po posameznih področjih. Deloma že v času priprave NPK in takoj po uveljavitvi NPK bodo morali biti pripravljene in sprejete – ali vsaj temeljito spremenjene in dopolnjene – ključni zakoni, ki urejajo področje kulture: ZUJIK, ZMed, Zakon o RTV Slovenija, Zakon o varstvu kulturne dediščine, prej ko slej tudi Zakon o AV medijskih storitvah in še vrsta od njih odvisnih zakonov. Predlagatelj načrtuje tudi nove zakone: Zakon o uprizoritvenih dejavnostih, Zakon o samozaposlenih na področju kulture, Zakon o javni agenciji za umetnost ter Zakon o ljubiteljski kulturi. Spremembe zakonodaje bodo same po sebi narekovale spremembe podzakonskih predpisov in, kot se glasi eden od ciljev NPK in koalicijskega sporazuma iz l. 2014, nujno odpravo administrativnih ovir ali debirokratizacijo področja kulture, zmanjšanje števila in obsega različnih uredb, pravilnikov in navodil. Hkrati bo, tudi v interesu racionalnosti in preglednosti porabe javnih sredstev, potrebno sprejeti in uveljaviti standarde in normative, zlasti za področje javne službe na področju kulture.

Skladnost besedila s strateško naravnostjo besedila

Že iz doslej povedanega je najbrž razumljivo, da NPK kot strateški dokument ni namenjen načrtovanju, koliko pesniških zbirk naj bi izšlo na leto v Sloveniji ali koliko premier naj pripravijo gledališke skupine v nevladnem sektorju. NPK se ne ukvarja s planiranjem obsega produkcije po področjih in ne z estetskim ali idejnim usmerjanjem kulture, temveč opredeljuje možnosti, potrebne ukrepe in skuša identificirati ovire, ki jih je potrebno odstraniti, da bo v čim večji meri mogoče zadovoljiti pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa.

Naloga NPK je, da v osnovi opredeli so/razmerja med javnim sektorjem, nevladnim sektorjem in sektorjem ljubiteljske kulture, ter znotraj javnega sektorja razmerje med obsegom sredstev za potrebe javne službe in sredstev za druge programe in projekte v javnem interesu; kot izhodišče za urejanje na ravni zakona.

Metodologija priprave NPK

MK je veliko pozornosti posvetilo pripravi oz. naboru in premislekom izhodišč za prenovo kulturnega modela, opravilo o njih veliko razprav in si omogočilo temeljit vpogled v razmere na področju kulture in v nabor mnenj in stališč, kako aktivna kultura razume in vidi sama sebe. Ob vsem tem je bilo opaziti nekaj temeljnih, delno že omenjenih značilnosti:

1.

še vedno prevladujoče, z vidika okoliščin, v katerih danes živimo, vprašljivo razumevanje kulture, njene vloge in pomena za skupnost in skladno s tem vprašljiv status kulture;

2.

neusklajenost v razumevanju vlog sektorjev znotraj kulture in vztrajanje pri vzorcih mišljenja in ravnanja, ki so veljali v drugačnih družbenih in političnih okoliščinah pred letom 1991;

3.

vztrajanje pri zahtevah po socialnih merilih za sofinanciranje izvajalcev programov in projektov in nepristajanje na merila kakovosti programov in učinkovitosti izvajalcev;

4.

opozorila na osip občinstev po posameznih področjih (zniževanje števila abonentov, postopno zmanjševanje deleža prebivalstva, ki še bere leposlovje, vse bolj akutna odsotnost trga likovne umetnosti, selitev gledalcev filmov iz dvoran pred računalnike in iskalcev informacij od medijev na pametne telefone itd.).

Tudi te ugotovitve so bile dodatno napotilo za odločitve, kakšne analize je še treba opraviti, in za razmislek o strateških in operativnih ciljih NPK. MK je naročilo raziskavo, s katero je želelo čim več izvedeti o odločanju, pričakovanjih, vrednotah in motivaciji potencialnih občinstev. S te vrste raziskavami bo nadaljevalo tudi v prihodnje.

Raziskava je opozorila, da so pričakovanja občinstev oz. javnosti precej drugačna od tega, kar kot potrebe ali interes javnosti pogosto predpostavljamo načrtovalci kulturnih programov in projektov in povečini tudi ustvarjalci in izvajalci kulturnih dejavnosti. Več kot polovica anketiranih prebivalcev Slovenije pripisuje kulturi zasluge za osamosvojitve, vendar hkrati večina od kulture pričakuje kaj drugega, zlasti neposrednejši odziv na posameznikova osebna pričakovanja in manj tradicionalno usmeritev in razumevanje kulture kot narodotvorne in državotvorne dejavnosti, namenjene izgradnji narodne identitete v dobesednem pomenu besede itd. Izpostavljeno je pričakovanje, da bo kultura postala način življenja skupnosti, prispevala več na področju družabnosti in družbenosti, zadovoljstva posameznika, razvedrila itd. To je razumeti kot izraz času in novim okoliščinam ustreznih pričakovanj javnosti. Vsekakor raziskava opozarja na nujnost sistematičnega in trajnega spremljanja pogledov javnosti na kulturo in njenih pričakovanj, kar po prepričanju predlagateljev NPK mora postati stalnica tudi v času izvajanja NPK in spremljanja učinkov ukrepov za doseganje ciljev NPK.

Strateški in operativni cilji

Na osnovi povedanega se je samoumevno izkristaliziralo pet strateških ciljev za obdobje naslednjih osmih let in znotraj vsakega od strateških še nekaj operativnih ciljev, v okviru katerih so napovedani tudi potrebni ukrepi ali na celotnem področju kulture ali po posameznih sektorjih ali dejavnostih. Ti ukrepi predpostavljajo konkretne naloge za MK, regije, občine in izvajalce dejavnosti, zlasti v okviru javnega sektorja na ožjem področju kulture.

Skupni cilj NPK oziroma Vizija 2025

Vizija oz. opis statusa in stanja kulture ali družbenega podsistema kultura kot rezultata uresničevanja vseh strateških ciljev in operativnih ciljev je podana v 4. poglavju NPK. Vizija predvideva ustreznejše samo/razumevanje kulture in skladno s tem status, ki bo ustrezal pomenu kulture za državo in še zlasti za celotno skupnost in bo osnova za učinkovitejši sistem sofinanciranja kulture, za izboljšano prisotnost, opaznost, veljavo in učinkovitejšo promocijo slovenske kulture v mednarodnem prostoru, kar bo vplivalo tudi na prepoznavnost Slovenije kot države in skupnosti Slovencev v svetu.

2. ANALIZA (povzetek)

S to analizo, ki je objavljena kot priloga tega NPK, želimo pregledno in glede na razpoložljive podatke kar se da natančno zajeti zahtevno in razvejano področje financiranja kulture. K tabelam in slikovnim prikazom, na podlagi katerih bi bralci utegnili soditi prenažno, so dodana metodološka in druga pojasnila. Podane so tudi povezave na vire, ki omogočajo dodatno poglobitev razumevanja analize.

Besedilo povzetka sledi zaporedju podatkov in prikazov v prilogi.

Na podlagi anketne raziskave *Odnos do kulture* (2017, n = 1019, 15–75 let) kultura le desetini prebivalstva Slovenije ne pomeni nič, za druge pa nosi različne pomeni: najbolj razširjeni sta razumevanji, da je to način kultiviranega bivanja ter pripomoček za ugodje in samouresničevanje, pogosti pa sta tudi pojmovanji, da je kultura rezultat umetniške dejavnosti in sidro narodne zavesti. Prebivalstvo je javnemu financiranju umetnosti in kulture naklonjeno – meni, da je potrebno in da bi moralo biti izdatnejše, o njegovi višini pa je slabo poučeno, saj v povprečju meni, da država za kulturo nameni 29 milijonov evrov letno.

Slovenija je leta 2015 namenila za kulturne storitve 275,3 milijone evrov (državni in lokalni proračuni skupaj) oz. 0,7 % bruto družbenega proizvoda. To jo uvršča na četrto mesto med evropskimi državami, ki v povprečju namenijo za kulturo 0,4 % bruto družbenega proizvoda. Prejšnja leta (od 2008 naprej), ko smo za kulturne storitve namenjali več, smo bili uvrščeni bodisi na drugo ali tretje mesto. V Evropi lokalne skupnosti praviloma prispevajo vsaj toliko ali več sredstev za kulturne storitve kot državni proračun. Leta 2015 je bilo tako v 18-ih državah – tudi v Sloveniji – od 27-ih, za katere so podatki.

Poleg odstotka bruto družbenega proizvoda so na razpolago tudi mednarodno primerljivi podatki o javnih izdatkih za kulturne storitve glede na vse javne izdatke. V Sloveniji je obseg javnih izdatkov za kulturne storitve v obdobju 2008 do 2010 znašal 1,8 %. Nato se je leta 2011 začel zniževati in leta 2013 dosegel najnižjo raven doslej (1,3 %). V letu 2014 se je krivulja obrnila navzgor in leta 2015 dosegla 1,5 %, kar uvršča Slovenijo na sedmo mesto med evropskimi državami in nad povprečje EU-28, ki je bilo 1 %.

Proračun Ministrstva za kulturo se je od leta 1992 (prvo polno leto delovanja Ministrstva za kulturo) do leta 2009 nominalno zviševal (z 22 na 204 milijone evrov), leta 2010 pa je začel padati in leta 2016 pristal na ravni leta 2005 – slabih 147 milijonov evrov. Z letom 2017 se krivulja obrača navzgor: sprejeti proračun Ministrstva za kulturo za leto 2017 znaša 155.222.162 evrov, predvideni proračun za leto 2018 pa 157.180.838 evrov.

Nominalno zviševanje proračuna Ministrstva za kulturo je, če ga opazujemo v razmerju do državnega proračuna, relativno zniževanje: odstotek proračuna Ministrstva za kulturo v državnem proračunu je od leta 1992 naprej zlagoma padal – z 2,47 % na 1,63 % v letu 2016. Nižal (z nekaj nihaji v nasprotno smer) se je tudi odstotek integralnih proračunskih sredstev na račun sredstev evropske kohezijske politike.

Leta 1992 je bilo največ (od 17 do 22 %) sredstev namenjenih za varstvo premične kulturne dediščine, glasbo in uprizoritvene umetnosti, leta 2015 pa za ista tri področja ter za varstvo

nepremične kulturne dediščine (od 15 do 17 %). Leta 1992 je bilo najmanj sredstev (manj kot 1 %) namenjenih za manjšinske skupnosti v RS, Slovence zunaj RS, ljubiteljsko kulturo in štipendije, leta 2015 pa za intermedijske umetnosti, investicije in investicijsko vzdrževanje, štipendije ter mednarodno sodelovanje.

Danes približno 60 % proračuna Ministrstva za kulturo prejmejo javni zavodi, približno 12 % je namenjeno za investicije, približno 10 % sredstev je namenjeno za delovanje ministrstva, Arhiva RS, Inšpektorata za kulturo in medije, Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, Javne agencije za knjigo RS in Slovenskega filmskega centra, približno 18 % pa programom in projektom nevladnih/neprofitnih organizacij in gospodarskih družb ter za projekte in socialne prispevke posameznikov.

Približno dve tretjini sredstev proračuna Ministrstva za kulturo je namenjeno osrednjeslovenski regiji. Druga po vrsti je bila leta 2015 podravska regija, ki je prejela dobro desetino sredstev, tretja pa goriška z dvajsetino sredstev. Regije, ki so leta 2015 prejele najmanj sredstev – manj kot odstotek –, so bile zasavska, koroška in spodnjeposavska.

Slovenska gospodinjstva za kulturo v povprečju namenijo dobre 3 % svojih letnih izdatkov, kar na ravni države znaša približno 500 milijonov evrov na leto, poleg tega so leta 2015 posamezniki iz donacij dohodnine za financiranje kulturnih namenov prispevali slabih 170 tisoč evrov. Tako je vsota javnih izdatkov za kulturne storitve, izdatkov gospodinjstev za kulturo ter donacije posameznikov iz dohodnine leta 2015 znašala 1,99 % slovenskega bruto družbenega proizvoda.

Kulturna produkcija se je z manjšimi odstopanji povečala na vseh področjih, ki jih spremlja uradna statistika (predstave v gledališčih, koncerti poklicnih orkestrrov in zborov, ure televizijskega in radijskega programa, prireditve v kulturnih domovih, razstave v muzejih in galerijah), le v založništvu je padla.

Slovenski Statistični register delovno aktivnega prebivalstva je konec leta 2015 beležil 25.282 delovno aktivnih v kulturnih dejavnostih. V obdobju od leta 2008 do leta 2015 se je njihovo število povečalo s 24.234 oseb na 25.282 oseb oziroma za 4,3 %, medtem ko se je število vseh delovno aktivnih v vseh dejavnostih skupaj zmanjšalo iz 880.252 na 803.644 oseb oziroma za 8,7 %. (Število zaposlenih – na podlagi opravljenih delovnih ur – v javnih zavodih v kulturi je zlagoma naraščalo vse do leta 2011, ko jih je bilo 6.344. Leta 2015 se je znižalo na 6.167).

V kulturnih dejavnostih je odstotek samozaposlenih višji kot v drugih dejavnostih. Leta 2015 je v povprečju znašal približno eno tretjino, v vseh dejavnostih skupaj pa blizu desetine.

Za leto 2015 je Agenciji RS za javnopravne evidence in storitve poslovna poročila oddalo 8.903 poslovnih subjektov v kulturnih dejavnostih, od tega je bilo največ samostojnih podjetnikov – 50 %, 33 % je bilo gospodarskih družb, po 7 % društev in pravnih oseb zasebnega prava (v glavnem so bili to zasebni zavodi) ter 3 % oseb javnega prava (praviloma javni zavodi).

Primerjava števila poslovnih subjektov (ki so oddali poslovna poročila) po skupinah med letoma 2008 in 2015 kaže, da se je povečalo število vseh, a najbolj – za dvakrat, je naraslo število zasebnih zavodov. Tem se je v opazovanem obdobju za približno ena in polkrat povečal tudi prihodek od poslovanja, ki se je sicer drugim zmanjšal (podjetja in društva) ali povečal le malo (samostojni podjetniki in javni zavodi). V zasebnih zavodih se je v obdobju 2008–2015 bolj kot pri vseh drugih poslovnih subjektih povečala tudi povprečna plača.

Gospodarske družbe, ki delujejo v kulturnih dejavnostih, so imele leta 2015 približno milijardo evrov čistih prihodkov od prodaje (vse poslovne osebe skupaj pa približno milijardo in pol). Dejavnosti z največjim čistim prihodkom od prodaje so bile oglaševanje (596 gospod. družb je ustvarilo pribl. 232 milijonov evrov), arhitekturno projektiranje (638 gospod. družb je ustvarilo pribl. 108 milijonov evrov) in produkcija filmov, video filmov in televizijskih oddaj (182 gospod. družb je imelo pribl. 104 milijone evrov čistih prihodkov od prodaje). Ob upoštevanju števila gospodarskih družb, ki delujejo v posamezni dejavnosti, pa sta na vrhu trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s knjigami (slabih 59 milijonov evrov je ustvarilo 14 gospodarskih družb) in trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s časopisi in revijami (slabih 46 milijonov evrov je ustvarilo 11 gospodarskih družb), sledita dejavnost izdajanja časopisov (dobrih 87 milijonov je ustvarilo 42 gospodarskih družb) in kinematografska dejavnost (slabih 13 milijonov je ustvarilo 14 gospodarskih družb).

Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega delavca v kulturnih dejavnostih je znašala od slabih 900 evrov do nekaj manj kot 1.800 evrov. Najvišje povprečne plače so imeli v javnih zavodih, najnižje pa zaposleni pri samostojnih podjetnikih. Glede na vrsto dejavnosti in pravno-organizacijsko obliko so imeli najvišjo povprečno bruto mesečno plačo v gospodarskih družbah s področja izdajanja časopisov (2.392,00 EUR), pri samostojnih podjetnikih, ki delujejo v kinematografski dejavnosti (1.143,00 EUR), v društvih s področja umetniškega uprizarjanja (1.701,00 EUR), v zasebnih zavodih s področja izdajanja revij in druge periodike (2.740,00 EUR), v javnih zavodih pa s področja televizijske dejavnosti (2.075,00 EUR).

Podatki Finančne uprave RS za leto 2015 o celoletnih bruto dohodkih 2.595 samozaposlenih v kulturi, ki so obdavčeni z dohodnino, kažejo, da 120 oseb ni imelo dohodkov, preostalih 2.475 oseb pa je imelo skupno 33,4 milijone evrov dohodkov. Pri slednjih je najnižji dohodek znašal 7 evrov, najvišji pa skoraj 286 tisoč evrov. Brez dohodkov je bilo 4,6 % samozaposlenih; dohodke, ki v povprečju na mesec niso presegli minimalne plače, je imelo 41,3 % oseb; dohodke, ki so bili v povprečju na mesec višji od minimalne plače, a manjši od povprečne plače v Sloveniji, je imelo 35,5 % oseb, dohodke, ki so bili v povprečju na mesec enaki povprečni plači ali od nje višji, je imelo 18,6 % oseb.

Navedeno pomeni, da je imelo 81,4 % samozaposlenih v kulturi povprečne mesečne dohodke nižje od povprečne slovenske plače, medtem ko je imelo v letu 2015 plačo nižjo od povprečne 64,9 % vseh zaposlenih v Sloveniji. Če se omejimo samo na odstotek oseb z dohodki do višine minimalne plače, pa je razmerje takšno: med samozaposlenimi je imelo 41,3 % oseb dohodke do višine minimalne plače, med zaposlenimi po kolektivnih pogodbah v zasebnem sektorju 6,8 %, med zaposlenimi po kolektivnih pogodbah v javnem sektorju pa 5,4 %.

Proračun Ministrstva za kulturo je bil leta 2015 za 38 % višji od proračuna v letu 2002, število njegovih osrednjih prejemnikov pa je naraslo za več kot dvakrat. Leta 2015 je proračunske sredstva prejelo bistveno več – skoraj devetkrat več – posameznikov kot leta 2002. Razlogi za povečanje števila posameznikov, prejemnikov sredstev, so pretežno v povečanju števila odobrenih individualnih projektov na razpisih in v uvedbi knjižničnega nadomestila za avtorje del, ki se izposojajo v knjižnicah. Leta 2015 je bilo (za leto 2014) izplačano knjižnično nadomestilo 907 avtorjem. Povečalo se je število financiranih agencij (ustanovljena je bila Javna agencija za knjigo) ter za nekaj odstotkov tudi število nevladnih/neprofitnih organizacij (društva, zasebni zavodi, ustanove in zbornice). Medtem ko se je število vseh javnih zavodov, ki so prejeli kakršnakoli sredstva iz proračuna Ministrstva za kulturo, povečalo za 4 %, je Ministrstvo za kulturo leta 2015 redno financiralo 10 javnih zavodov več, kar predstavlja 16 % rast. Leta 2015 je bilo sofinanciranih 124 festivalov, kar je skoraj dva in polkrat več kot leta 2002. Med sofinanciranimi festivali se je najbolj – za petkrat – povečalo število literarnih festivalov (in večjih dogodkov) ter število festivalov s področij filma ter novih medijev in vizualnih umetnosti (za več kot trikrat). Med vsemi festivali, ki jih Ministrstvo za kulturo sofinancira, je največ glasbenih.

Leta 2015 je bilo v primerjavi z letom 2002 dobrih 20 % več oseb s pravico do plačila socialnih prispevkov iz državnega proračuna za kulturo, število prejemnikov republiških priznavalnin pa se je potrojilo. Leta 2002 je bilo za financiranje socialnih prispevkov samozaposlenih v kulturi namenjenih približno 82 % vseh sredstev, ki so bila izplačana posameznikom ali zanje, leta 2015 pa približno 70 % (hkrati nominalni zneski teh sredstev hitro naraščajo). Zmanjšalo se je financiranje štipendij – iz približno 9 % vseh sredstev na dobrih 5 % – in obnove kulturnih spomenikov (fizičnim osebam) iz dobrih 4 % na približno 1 %.

Omenjena zmanjšanja so spremljala povečanja na drugih področjih: leta 2002 je bil obseg sredstev, namenjen financiranju umetniških projektov posameznikov zanemarljiv, medtem ko je bilo leta 2015 tem projektom in knjižničnemu nadomestilu avtorjev namenjenih dobrih 17 % sredstev. Republiške priznavalnine (dodatek k pokojnini) so leta 2002 pomenile 3,3 % sredstev izplačanih posameznikom, leta 2015 pa dvakrat več. Leta 2002 samozaposleni še niso imeli pravice do boleznine – plačila bolniškega dopusta (tudi za prvi mesec in če hkrati traja več kot mesec dni), leta 2015 pa.

V letu 2015 je Ministrstvo za kulturo redno financiralo 72 javnih zavodov: 27 javnih zavodov, katerih ustanoviteljica je država, ter 45 javnih zavodov, katerih ustanoviteljice so lokalne skupnosti. Ministrstvo za kulturo večinsko financira tako nacionalne (okrog 80 % celotnega njihovega prihodka) kot občinske javne zavode (okrog 60 % celotnega njihovega prihodka).

Od leta 2011 naprej sredstva za javne zavode zdržema padajo – iz 108,9 milijonov so se do leta 2015 znižala na 94,8 milijonov evrov. Sredstva, ki jih Ministrstvo za kulturo nameni javnim zavodom, predstavljajo približno 60 % njegovega proračuna. Od sredstev za javne zavode se približno 46 % nameni javnim zavodom, ki delujejo na področjih glasbe in gledališča, 28 % muzejem in galerijam, 10 % zavodom na področju nepremične dediščine, 7 % Narodni in univerzitetni knjižnici, 5 % Cankarjevemu domu, 4 % arhivom in 0,5 % Filmskemu studiu Viba.

V sredstvih, ki jih Ministrstvo za kulturo nakaže javnim zavodom, je približno 69 % namenjenih plačam, 28 % materialnim stroškom in 3 % investicijskemu vzdrževanju ter nakupu opreme. Ker imajo javni zavodi tudi druge prihodke iz javnih financ in lastne

prihodke, skupni stroški dela, kamor sodijo plače, avtorski honorarji, pogodbe o delu in plačila prek študentskega servisa, predstavljajo približno 60 % celotnega prihodka javnih zavodov. Leta 2015 so imeli nacionalni javni zavodi približno 13 % lastnih prihodkov iz opravljanja javne službe in 7 % iz opravljanja tržne dejavnosti, občinski pa 14 % lastnih prihodkov iz opravljanja javne službe in 1 % iz opravljanja tržne dejavnosti.

3. KULTURA V JAVNEM INTERESU

3.1 JAVNI INTERES ZA KULTURO

Kultura je bila v preteklosti kot narodotvorna, narodnoobrambna in državotvorna dejavnost gradnik in temelj narodne identitete. Slovenci smo se za razliko od drugih narodov prepoznavali in pred drugimi narodi legitimirali kot narod kulture (J. Vidmar, I. Pregelj), celo kot narod z neke vrste vrojeno kulturnostjo in v tem kontekstu predpostavljali in pojasnjevali tudi dvom o svoji državotvornosti (D. Pirjevec).

Z osamosvojitvijo, pospešeno digitalno preobrazbo sveta in globalizacijo so se razmere zares temeljito spremenile; hkrati pa kultura, kot to prepoznavajo in priznajo tudi druge nacionalne skupnosti, ostaja ali celo postaja edino področje na katerem in s katerim države oz. nacije ohranjajo in razvijajo lastno identiteto, subjektiviteto in celo suverenost ter predstavljajo sebe sebi in svetu. Zato je kultura ključnega pomena za prepoznavnost države in nacije, zato imajo pripadniki nacionalne skupnosti pravico do kulture in zato je kultura v javnem interesu vseh državljanov in Republike Slovenije oz. vseh Slovencev.

Javni interes je odločilno povezan z razumevanjem kulture in njene vloge ter pomena v danih zgodovinskih okoliščinah in je bil, denimo, v srednjem veku drugačen kot v času renesanse in, v slovenskem primeru, v času oblikovanja naroda in njegove volje po lastni državi drugačen, kot je po ustanovitvi te države.

Javni interes ni v količini kulturnih dobrin ali številu kulturnih storitev ne v natančno določeni idejni ali estetski usmeritvi, kar je lahko kvečjemu interes avtoritarne oblasti, temveč izhaja iz potreb skupnosti, v okviru katere kultura nastaja, in iz njenih pričakovanj v zvezi s kulturo.

Javni interes je najtesneje povezan z družbotvornostjo kulture in z vprašanjem, v kakšni družbi kultura nastaja in v katero smer se družba v interakciji s kulturo razvija. S tega vidika je celo mogoče, da skupnost izgubi interes za lastno kulturo in jezik in se obojemu odpove, se asimilira v večjo in kulturno močnejšo skupnost in na ta način preneha obstajati tudi kot narod.

Javni interes izhaja iz težnje in potrebe posameznika in skupnosti po spoznanju in razumevanju (refleksiji) sebe, drugega, skupnosti in sveta, ki je človeku imanentna in ki jo udejanja na način kulture, odkar se zaveda sebe in drugega in čuti potrebo po življenju v skupnosti oz. pripadnosti skupnosti in v enaki meri iz človekovega aktivnega odnosa do sveta in težnje po spreminjanju sveta. Ta interes in odzivanje nanj trajata od začetkov kulture in civilizacije, vse odtlej, odkar ljudi v skupnosti ne povezuje več samo čredni nagon, temveč tudi zavest o vzajemni pripadnosti, skupnih interesih ipd., torej vse od začetkov po/govora in prvih zgodb o medčloveških odnosih, o nastanku sveta, človeka, skupnosti ipd. Vendar se javni interes in odzivanje nanj tudi spreminjata glede na naravo in položaj skupnosti in prav tačas, ko se zdi, da družba tako rekoč razpada, se nezadržno razslojuje in atomizira, ima javni interes hkrati razsežnost univerzalnosti in globalnosti in tudi razsežnost posebnosti oz. vezanosti na natančno določeno skupnost in kulturo te skupnosti.

Javni interes je izraz potrebe skupnosti po kulturi, ki jo prepozna kot polje avtorefleksije, oblikovanja in izražanja zavesti o sebi z vso raznolikostjo in notranjo strukturiranostjo vred; kot polje oblikovanja identitete in različnih pogledov na identiteto te skupnosti, kot izraz te identitete in kot ključno platformo dialoga znotraj skupnosti in dialoga z drugimi kulturami in skupnostmi.

Kot je zapisal Rudi Šeligo: »Kultura je in mora ostati vrednostno središče slovenske narodne in nacionalne skupnosti, identifikacijska in konstitutivna točka, okoli katere se zbira vse, kar v najširšem duhovnem in materialnem smislu počnemo, vemo o sebi ali mislimo, da vemo, torej kot prostor samozavedanja, samoizražanja, kritičnega mišljenja, tudi seveda kritične avtorefleksije, še zlasti pa vizij in načrtovanja prihodnosti«. Tako razumljena kultura vključuje tudi jezik, s katerim Slovenci oz. državljani Slovenije mislijo sebe in svet in je za identiteto skupnosti bistven. A prav s teh vidikov velja izpostaviti, da kultura v celoti in jezik vestno beležita, izražata (zlasti jezik) in reflektirata tudi spreminjanje položaja skupnosti, strukturne spremembe znotraj skupnosti in spremembe statusa skupnosti v širšem kontekstu.

Javni interes za kulturo je tako interes nacionalne oz. družbene skupnosti za kulturo, glavna funkcija katere ni več izpostavljanje in obramba identitete skupnosti za vsako ceno in dokazovanje njene enakovrednosti, temveč dialog z drugimi kulturami, tudi s kulturami pripadnikov drugih narodnosti znotraj Slovenije, ki reflektira identiteto in položaj skupnosti ter seveda odločitve in ravnanje skupnosti s seboj in v odnosih z drugimi. Tak interes za kulturo sam po sebi predpostavlja in pričakuje kakovostno, raznoliko in dostopno kulturo na vseh ravneh, od ljubiteljske do najbolj ustvarjalne in zahtevne kulture; kulturo, ki nastaja na osnovi zagotovljene svobode izražanja in mišljenja, se navezuje na izročilo in tradicijo slovenske in evropske kulture, vključuje kulture različnih manjšin, ki živijo v Sloveniji, ter se ustvarjalno in verodostojno odziva na razmere in razmerja v Sloveniji in v svetu, na izzive sodobnosti, preteklosti in prihodnosti. To je interes za kulturo, ki premišlja položaj skupnosti in razmere znotraj nje in interes za ustvarjanje, posredovanje in varovanje kulturnih dobrin na državni in lokalni ravni, za zagotavljanje pogojev zanje in za užitek v njih, in ki na ta način oblikuje, premišlja in izraža identiteto skupnosti ter njene vrednote.

Uresničevanje javnega interesa pomeni zagotavljanje javnih kulturnih dobrin, spodbujanje ustvarjalnosti državljanov oz. vseh prebivalcev Republike Slovenije, vključno s pripadniki obeh avtohtonih narodnih skupnosti, pripadnikov romske skupnosti in drugih narodnosti ter različnih drugih manjšin, ki živijo v Sloveniji, pripadnikov slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu in razvoja slovenske kulture ter razvoja Slovenije.

Tako razumljeni javni interes je samoumeven v kontekstu civilizacijskih sprememb, ki jih že doživljamo. Do leta 2025 se bo digitalna preobrazba razmahnila do neslutnih razsežnosti; vse bolj ključno vlogo v usmerjanju razvoja na globalni in nacionalni ravni utegne prevzeti umetna inteligenca. Če želi država v takšnih pogojih ostati verodostojna in izpolnjevati svojo ustavno funkcijo, skrbeti »za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarjati možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije«, mora zavestno in načrtno spodbujati in podpirati dejavnosti, ki so bistvenega pomena za ohranjanje, razvoj in izražanje skupnostne identitete in zagotavljanje obstanka in integritete skupnosti.

Obenem pa mora skrbeti za skladno in produktivno prilagajanje na pridobitve in možnosti, ki jih v življenje posameznika in skupnosti, tudi z vidika kulture, prinaša digitalna preobrazba. Ključnega pomena pri tem je, da se prehod zgodi kot prestop na višjo razvojno raven. To bo uspelo samo, če bomo znali in uspeli ohraniti vrednote, spoznanja in kakovost, ki jih omogoča Gutenbergova civilizacija, vključno z vrednotami in pomenom kulture za skupnost in prevze(ma)ti ter na ustrezen način harmonizirati pridobitve in nove možnosti, ki jih prinašajo umetna inteligenca in druge pridobitve digitalne preobrazbe, z izkušnjo preteklosti.

3.2 SUBJEKT JAVNEGA INTERESA

Subjekt javnega interesa in udejanjanja javnega interesa, je javnost v najširšem pomenu besede oz. celotna skupnost, ki vključuje tako pripadnike slovenskega naroda, vključno s

slovenskimi manjšinami v sosednjih državah in Slovence drugod po svetu, pripadnike obeh avtohtonih narodnih skupnosti v RS, romske skupnosti, drugih narodnih oz. različnih manjšinskih etničnih skupnosti, skupin in priseljencev, ki živijo v Sloveniji.

3.3 KULTURA V JAVNEM INTERESU

Kultura v javnem interesu je kultura, ki smo ji uporabniki in stroke ter politika pripravljene priznati kakovost in zadostno raven raznolikosti, dostopnosti ter verodostojnosti, kar pomeni, da nas nagovarja, in da se kot skupnost v njej oz. ob njej, v zgodbah in drugih vrst sporočilih, prepoznamo in njo prepoznavamo in priznamo kot polje in aktivnost zavezujoče, ne nujno vedno blagodejne, vendar nesporne refleksije našega samorazumevanja in odnosov med nami, našega mišljenja, odločanja in delovanja.

Pričakovanja v zvezi s kulturo v javnem interesu se potemtakem nanašajo na:

- 1. kakovost**, ki predpostavlja izvornost in vrhunskost,
- 2. raznolikost** oz. kulturni (idejni in estetski) pluralizem,
- 3. dostopnost** in
- 4. verodostojnost**, kar pomeni, da se kultura dejansko ukvarja z vprašanji, ki se nanašajo na skupnost, znotraj katere nastaja, ter z vprašanji odnosa te skupnosti s širšim svetom, z lastno preteklostjo in prihodnostjo, pa tudi z globalnimi vprašanji sedanjosti in prihodnosti.

V javnem interesu je svobodna, raznolika, kritična, kakovostna, verodostojna kultura, ki prispeva k demokratičnosti družbe in spodbuja razvoj. V javnem interesu so kulturne dobrine, ki jih tako stroke s področja kulture kot tudi kulturna javnost prepoznajo kot rezultat ustvarjalnega dela, kot izvirne in kakovostne, dovolj raznolike in hkrati dostopne ter verodostojne, kar tudi opravičuje javna sredstva, s katerimi skupnost omogoča nastanek in distribucijo teh dobrin oz. skrbi za njihovo zbiranje, ohranjanje in predstavljanje.

Kultura v javnem interesu je važen razvojni dejavnik, ker udejanja svobodo in ustvarjalnost, omogoča izkušnjo ustvarjalnosti in razvija ustvarjalnost uporabnikov, osebni razvoj posameznika in razvoj družbe v celoti. V okviru takšne kulture se razvijajo tudi kreativni sektor, intermedijska oz. raziskovalna umetnost in drugi pristopi, ki še dodatno spodbujajo inovativnost, saj kot vsa kultura izhajajo iz volje in potrebe po spreminjanju sveta oz. razvoju. Zato je treba posebno skrb nameniti priznanju in uveljavljanju kulture kot enakovrednega družbenega podsistema in spodbujati njeno vključevanje oz. sodelovanje z drugimi družbenimi podsistemi in, na vladni ravni, resorja kulture z drugimi resorji.

Gre za družbotvorno kulturo in prav vidik družbenosti in družabnosti kulture je in bo v času globalizacije, razslojevanja in atomizacije družbe vse pomembnejši. S tega vidika je v javnem interesu nedvomno tudi ohranjanje in spodbujanje praks, ki se že odlikujejo z družbenostjo (npr. gledališče in ples, ki omogočata neposredni stik med ustvarjalcem in uporabnikom) ali na novo razvijajo ta vidik (npr. knjižnice: srečanja z avtorji, bralni krožki...). Družbotvornost ohranjanja kulturne dediščine se odraža zlasti v ustvarjanju kakovostnejšega bivalnega okolja, dodatnih možnosti zaposlovanja, prispevka k boljšemu življenju posameznika in skupnosti, k boljšemu razumevanju med kulturami in k uravnoteženemu odnosu do prostora in okolja.

3.4 JAVNI SEKTOR

Javni sektor je prvi naslovnik in odgovorni nosilec izvajanja kulturnih dejavnosti, katerih namen in vloga je uresničevanje javnega interesa v okviru javne službe na področju kulture v nujnem obsegu za zadovoljevanje potreb uporabnikov oz. kulturne javnosti.

Za zagotavljanje javne službe so odgovorne država (do ustanovitve pokrajin kot razvojne povezave občin v okviru možnega regije) in lokalne skupnosti. Država, regije v okviru možnosti, ki jih imajo, in lokalne skupnosti ter izvajalci javne službe morajo zagotavljati javnosti (uporabnikom) kakovostne, raznolike, verodostojne in dostopne kulturne dobrine, ki bodo zadovoljile pričakovanja strokovne javnosti in tudi širše kulturne javnosti na območju vse Slovenije ter, glede na možnosti, v okviru enotnega slovenskega kulturnega prostora.

Javna služba pomeni po vsebini in obsegu zakonsko opredeljeni večinski del dejavnosti javnega sektorja kot neke vrste »obvezni program« izvajalcev v okviru sektorja. Izvajajo jo praviloma v ta namen ustanovljeni javni zavodi, v posebnih primerih in določene naloge pa, tudi javni skladi oz. javne agencije, predvsem na področjih, na katerih javne službe ni mogoče urediti in zagotoviti na običajen način z delovanjem javnih zavodov.

Na področju knjige zaradi narave dejavnosti ni mogoče zagotavljati javne službe v najbolj bistveni fazi nastajanja književnega dela in načeloma ne v fazi izdaje knjige, ker založništvo kot produkcija knjig v fizičnem pomenu besede sodi v sektor gospodarstva, država in lokalne skupnosti zagotavljajo javno službo v obliki različni vrst knjižnic, od Narodne in univerzitetne knjižnice do splošnih knjižnic (izposoja, del promocije in predstavljanja ter celostno ohranjanje in varstvo določenega števila izvodov vsake posamezne knjige). Uresničevanje javnega interesa za ustvarjanje, izdajanje, promocijo in spremljanje položaja kakovostne knjige na trgu in tudi za ohranjanje in razvoj bralne kulture ter opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog na področju knjige pa zagotavlja Javna agencija za knjigo RS (v nadaljevanju JAK). Enako vlogo ima v zvezi z omogočanjem domače filmske produkcije filma (izbor in sofinanciranje projektov), promocije in predstavljanja slovenskega filma doma in v tujini (skrb za festival slovenskega filma, pomoč in podpora pri prijavih in sodelovanju na mednarodnih festivalih...) Slovenski filmski center, javna agencija RS (v nadaljevanju SFC). Javni sklad za kulturne dejavnosti (v nad. JSKD) deluje iz podobnih razlogov zlasti kot organ podpore ljubiteljski kulturni dejavnosti (strokovna podpora v zvezi z organizacijo dejavnosti, izobraževanj, revij tekmovalnih festivalov, analitično spremljanje dejavnosti itd.).

V javnem interesu so (tudi) svoboda ustvarjalnosti, inovativnost oziroma razvoj kulture, kar predpostavlja utiranje novih poti, iskateljstvo in pojavljanje novih poetik, novih smeri in form, novih vrst umetnosti. Uresničevanja teh teženj kulture oz. te komponente javnega interesa za kulturo ni mogoče v celoti prepustiti naključju ali, kot se včasih pričakuje, samo dejavnosti nevladnega sektorja. Tudi izvajalce v okviru javnega sektorja je treba spodbujati, da ob javni službi, ki je v osnovi vendarle namenjena zadovoljevanju pričakovanj širše kulturne javnosti ob spoštovanju meril strok in zahtev po kakovosti, z drugimi programi in projekti v javnem interesu enakopravno in inovativno sodelujejo pri razvoju in uveljavljanju novih vsebin, novih poetik, praks in slogov oz. novih poti v okviru področij svojih dejavnosti.

Država, regija (kot pobudnica), mestna občina, občina ali zveza občin lahko za določen čas za svoje območje podeli koncesijo za izvajanje javne službe na določenem področju tudi nepridobitnemu zasebnemu zavodu ali drugi organizaciji v okviru nevladnega sektorja.

3.5 NEVLADNI SEKTOR

Nevladni sektor je javnemu sektorju komplementaren neodvisni sektor s pretežno enakimi cilji, ki ga tudi sofinancirajo država, regije in mestne ter ostale občine. V okviru nevladnega sektorja izvajalci, tako kot v javnem sektorju, delujejo poklicno in po načelu neprofitnosti.

Nevladni sektor deluje v glavnem na istih področjih kulture, zlasti umetnosti, kot javni sektor, nekoliko manj na področju medijev in kulturne dediščine; je pa v večji meri kot javni sektor usmerjen v manj uveljavljene oz. nove umetniške prakse (sodobni ples, intermedijska in raziskovalna umetnost ipd.) in v iskanje novih poti v umetnosti, oblikovanje novih poetik, v umetnost, ki se odreka estetskemu učinku in želi biti socialna ali politična akcija itd. Zato praviloma uspešneje nagovarja tiste dele javnosti oz. občinstva, katerih pričakovanj izvajalci, ki delujejo v javnem sektorju z izvajanjem javne službe, ne zadovoljijo v celoti. Nevladni sektor je vsaj v večjem delu tudi praviloma bolj vključen v digitalno preobrazbo kulture.

Osnovno vprašanje razmerij med javnim in nevladnim sektorjem in v skladu s tem tudi vprašanje odnosa med državo in lokalnimi skupnostmi kot sofinancerji dejavnosti na eni in nevladnim sektorjem na drugi strani je vprašanje različnosti vlog javnega in nevladnega sektorja oz. pričakovanj v zvezi z enim in drugim. Osnovna funkcija javnega sektorja je opravljanje javne službe na področju kulture, nevladni sektor ponuja povečini drugačne programe, hkrati pa vsaj del sektorja želi enak položaj kot javni sektor (institucionalizacija, čim več zaposlitev za nedoločen čas, zagotovljeno stabilno financiranje na daljši rok, zanikanje usmeritve nevladnega sektorja v bolj inovativne ali raziskovalne projekte, ki uvajajo in želijo uveljaviti nove umetniške prakse ipd.), kar bi pomenilo, da bi pravzaprav neformalno širil javni sektor, ki se zdi v določenih primerih že tako predimenzioniran.

Vrednotenje programov in delitev sredstev za sofinanciranje programov in projektov nevladnega sektorja ter druge oblike sodelovanja s subjekti s področja nevladnega (in tudi zasebnega) sektorja je država delno že doslej prepuščala neodvisnim javnim agencijam (oz. strokam) in tako zagotovila tudi pogoje za neodvisno in svobodno ustvarjalnost. Čeprav tak pristop včasih prinaša tveganje manjšega zanimanja občinstev, občasno tudi zavračanje v širši javnosti ipd., je dejavnost nevladnega sektorja, posebej z vidika razvoja kulture, nesporno v javnem interesu, tudi zato, ker se na določenih, zlasti novejših področjih kulture še vedno odvija samo ali vsaj predvsem v okviru nevladnega sektorja. Zato nevladni sektor na nekaterih področjih deluje kot alternativa javnemu sektorju, na drugih kot dopolnitev in spodbuda javnemu sektorju. Gre za dialektiko odnosov med javnim in nevladnim sektorjem, ki spodbuja razvoj kulture, zato ni dopustno gledati na nevladni sektor kot na rezervat za tisti del kulture in tiste izvajalce programov, ki domnevno ne najdejo svojega mesta v javnem sektorju. To bi bilo glede na pomen nevladnega sektorja nedopustno in napačno gledanje.

3.6 LJUBITELJSKA KULTURA

Enaka ocena pomembnosti kot za nevladni sektor v celoti velja tudi za sektor ljubiteljske kulture, ki je ni mogoče več razumeti ali pojasnjevati kot »ljudsko umetnost«, in ki v mnogih občinah celo prevzema del nalog javne službe, hkrati pa učinkovito dopolnjuje ponudbo kulturnih storitev javne službe in poklicnega nevladnega sektorja. Pomemben je razmislek o ljubiteljski kulturni dejavnosti kot o, za večino prebivalstva oz. uporabnikov kulture in za mnoge kasnejše poklicne ustvarjalce ali strokovnjake, neke vrste vstopnem kulturnem okolju, kjer pridobivajo pomembne prve izkušnje.

Uspešno spodbujanje in organiziranost področja ljubiteljske kulture država omogoča z delovanjem Javnega sklada za kulturne dejavnosti (JSKD). V okviru ljubiteljske kulture, ki jo

določa zlasti to, da gre za sfero nepoklicnega ukvarjanja s kulturo in v manjši, čeprav še pomembni meri amaterski entuziazem, nastajajo kakovostne, raznolike in verodostojne kulturne dobrine, ki s svojim ustvarjalnim nabojem in inovativnostjo v nemalo primerih celo presegajo raven kulturnih dobrin, ki nastajajo v okviru poklicne kulture, ter dosegajo tudi pomembne uspehe in opaznost v mednarodnem prostoru.

V ljubiteljski kulturi se najbolj vidno udejanjata vloga in pomen kulture kot veziva znotraj skupnosti oz. njena integrativna funkcija, kar pride do izraza zlasti po lokalnih skupnostih, kjer ta vloga pripada zlasti številnim kulturnim društvom. Da je to važno, priča dejstvo, ki ni slučajno: za razliko od mnogih številnejših evropskih ljudstev, ki so se že predstavljal in se dojemala kot narodi, a so se s časom asimilirala v večje in močnejše narode, je za Slovence že vsaj dve stoletji značilno, da smo organizirani v številna kulturna društva (trenutno jih deluje več kot 5.000), v katerih se še vedno veliko (skoraj 110 tisoč) prebivalcev Slovenije ukvarja s kulturo. Ti podatki pričajo, kolikšen pomen ima možnost ukvarjanja z ljubiteljsko kulturo za številne posameznike, ki se niso in se morda iz različnih razlogov ne morejo odločiti za poklicno ukvarjanje s kulturo, vendar kljub temu ustvarjajo pomembne dosežke.

3.7 ZASEBNI SEKTOR

Zasebni sektor predstavlja del kulture, ki deluje v okviru gospodarstva in po predpisih, ki veljajo za gospodarstvo, in ki ga pri tem vodi eden glavnih motivov gospodarske dejavnosti, pričakovanje dobička ali vsaj pozitivnega izida poslovanja.

Hkrati pa je tudi ta del kulture v javnem interesu in v mnogih primerih pomemben dejavnik na področju udejanjanja javnega interesa. Vrsta kulturnih dejavnosti (založbe in knjigarne, mediji, produkcija in distribucija AV storitev...) je že sistemsko v celoti ali deloma uvrščena na področje gospodarstva. Založništvo je eden od dveh ključnih dejavnikov na področju književnosti, glasbe ter medijev, ki je skoraj v celoti del gospodarstva – razen t. i. javnega servisa: v primeru Slovenije javne RTV in STA.

Poleg tega se zasebni sektor pojavlja in vse bolj uveljavlja tudi na drugih področjih, npr. na področju uprizoritvenih dejavnosti, galerijske in muzejske dejavnosti ipd. Pri tem meje med zasebnim sektorjem, ki ga tu razumemo kot del gospodarstva, in nevladnim sektorjem včasih niso povsem jasne, ker se zasebni zavod, ki deluje v okviru nevladnega sektorja, in d.o.o., ki deluje na istem področju v zasebnem sektorju, na videz razlikujeta samo po svojem statusu, kar je več ali manj formalno vprašanje, in po tem, da eden deluje neprofitno in drugi v skladu s težnjo po dobičku, kar samo po sebi še nič ne pomeni za nekatere druge pomembne pokazatelje, npr. za višino plač itd.

3.8 SAMOZAPOSLjeni NA PODROČJU KULTURE

V vseh sektorjih in na vseh področjih kulture delujejo samozaposleni (na področju medijev tudi samostojni novinarji), katerih število narašča. Pričakovati je, da se bo v prihodnje delež samozaposlenih, glede na število zaposlenih v kulturi, še večal, saj je delo na več področjih, zlasti v umetnosti v osnovi bližje modelu »svobodnih poklicev« kot, denimo, modelu javnih uslužbencev. Odprta vprašanja samozaposlenih, zlasti vprašanje podpore v obliki plačila socialnih prispevkov za samozaposlene, je treba zakonsko opredeliti kot vlaganje v programe in projekte na področjih, na katerih samozaposleni delujejo in ne kot socialno podporo.

3.9 NOSILCI IN IZVAJALCI KULTURNE POLITIKE

V Sloveniji je javni sektor v primerjavi z večino evropskih držav glede na število prebivalcev in celotni obseg kulture obsežnejši in vključuje več subvencioniranih institucij, ki jim pripisujemo nacionalni, regionalni ali vsaj lokalni pomen, kar je utemeljeno tudi s težnjo po čim višji kakovosti in z javnim interesom glede na to, da so možnosti zasebnega sektorja omejene (majhnost trga). Uresničevanje oz. uveljavljanje javnega interesa načrtuje in udejanja kulturna politika, ki jo oblikujejo in uveljavljajo v okviru vseh teh sektorjev za to pooblaščeni nosilci kulturne politike:

- Državni zbor RS,
- Državni svet RS,
- Vlada RS in v okviru vlade ministrstvo, pristojno za kulturo,
- javni skladi in javne agencije,
- pristojni organi na regionalni ravni (pogojno) in
- pristojni organi lokalnih skupnosti.

Državni zbor, Državni svet in Vlada v sodelovanju s civilno družbo oblikujejo kulturno politiko in skrbijo za njeno uresničevanje in izvajanje, javni skladi in javne agencije udejanjajo kulturno politiko na nacionalni ravni, pristojni organi regij in lokalnih skupnosti pa na regionalni in lokalni ravni (regijski razvojni sveti in župani ter občinski oz. mestni sveti).

4. VIZIJA 2025

Samo/razumevanje umetnosti in kulture v celoti, status in stanje družbenega podsistema bodo leta 2025 skladni z doseženo stopnjo razvoja in statusom nacionalne oz. družbene skupnosti in zato pomembnost kulture oz. enakopravnost družbenega podsistema ne bosta več vprašljiva. To bo osnova za vključenost kulture v razvojne strategije države in učinkovitejši sistem financiranja kulture, za ustrezno raven veljavo ter učinkovitejšo promocijo slovenske kulture v mednarodnem okolju, kar bo prispevalo tudi k izboljšanju prepoznavnosti države in skupnosti Slovencev v svetu.

To bo doseženo, ker bodo uresničeni strateški in operativni cilji NPK. Doseženo bo soglasje o pomenu in vlogi kulture kot refleksije skupnosti, odnosov znotraj nje, odnosa skupnosti do lastne preteklosti in prihodnosti in v skladu s tem njenega odnosa do (lastne) sedanjosti, in kot polja oblikovanja ter predstavljanja identitete skupnosti oz. o družbotvornosti kulture. Kultura bo v harmoničnem razmerju z doseženo stopnjo digitalne preobrazbe sveta in družbe. V skladu s tem ji bo priznana njena razvojna vloga, vključno z ekonomskimi učinki, ki izhajajo iz samih kulturnih dejavnosti (kreativni sektor, vključno z AV produkcijo in distribucijo, arhitekturo, založništvom, raziskovalno umetnostjo, oblikovanjem...) in iz posrednih učinkov kulturnih dejavnosti na gospodarstvo (kulturni turizem, gostinstvo, javni promet, druge servisne dejavnosti, odvisne industrije in obrti, trgovine... itd.). Zato bo kulturi priznan status, ki izhaja iz javnega interesa za ustvarjalno, kakovostno ter izvirno, raznoliko in dostopno ter razvojno naravnano kulturo, kar se bo odražalo že tudi na področju umetnostne vzgoje.

Skladno s tem bo tudi kultura sama sebe dojemala kot vpeto v stremenje in prizadevanja za razvoj in čim bolj enakopravno vlogo Slovenije v evropskem in svetovnem kontekstu ter se brez zadržkov in težav vključevala v evropsko in svetovno kulturo oz. v dialog z drugimi kulturami. Sprejela bo svojo vlogo in pomen za skupno prizadevanje in se kot dejavnik kritične refleksije strategij delovanja na ravni države in vrednotenja izkušenj iz preteklosti in vizij za prihodnost vključevala v javni dialog o razvoju države in skupnosti. Javnost bo takšno vlogo kulture sprejela in se skladno s tem pozitivno odzivala na kulturno dogajanje.

Tak odnos javnosti bo izhajal iz dejstva, da bo kulturni sistem premišljeno in racionalno urejen, decentraliziran in transparenten. Pregledno in racionalno bodo urejena razmerja znotraj sektorjev (optimizirane mreže javnih zavodov po področjih itd.) in jasna pričakovanja v zvezi s posameznimi sektorji, zlasti v zvezi z vlogo javnega sektorja in javne službe, nevladnega sektorja, ljubiteljske kulture in možnosti, ki jih v prid javnega interesa ponuja zasebni sektor. Skladno s tem bo prenovljena zakonodaja, vključno s podzakonskimi predpisi; tudi v skladu s cilji odprave administrativnih ovir in debirokratizacije.

Končane bodo nekatere pomembnejše naložbe, zlasti, kar zadeva prenavo najpomembnejše kulturne infrastrukture in premišljeno obnavljanje pomembnih kulturnih spomenikov.

Leta 2025 bodo področja umetnosti, kulturna dediščina in ljubiteljska kultura splošno priznani ključni nosilci družbene kohezije, oblikovanja in predstavljanja identitete skupnosti in kot vzvod za mednarodno uveljavljanje Slovenije, države, ki ceni ustvarjalnost in je pozorna do kulturnih potreb in potencialov svojih prebivalcev ter odprta in gostoljubna do obiskovalcev. Osrednjega pomena v tem pogledu bo slovenski jezik, tako v vsakdanji rabi kot v klasičnih in najsodobnejših medijih in v javnosti. Slovenci bomo kulturo doživljali kot družbotvorno, svobodno in vključujočo dejavnost, široko dostopno vsem uporabnikom. Tako politika kot civilna družba ji bosta priznali avtonomijo ustvarjanja. Kulturna politika bo sprejeta in strateško umeščena v izvajanje vseh politik na ravni države in lokalnih skupnosti, kar bo okrepilo položaj kulture, zlasti položaja jezika in umetnosti, spodbujalo ustvarjalnost,

samozavest, suverenost ter razvoj na ravni celotnega enotnega slovenskega kulturnega prostora ter dalo večji pomen kulturno-umetnostni vzgoji, spodbudilo mednarodno umestitev slovenske kulture, ustrezno razumevanje pomena kulturne dediščine in zagotavljanje svobode medijske krajine, spodbujanje ljubiteljske kulture in krepitev dialoga med deležniki na področju kulture.

Kulturna in izobraževalna politika bosta skupaj s stroko z obeh področij razvili programe (zlasti v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja in umetnostne vzgoje v vrtcih, snovnih in srednjih šolah), ki bodo omogočili razvoj zmožnosti za sprejemanje sporočil vseh vrst klasičnih umetnosti in področij kulture kakor tudi za komunikacijo in kritično sprejemanje informacij in umetniških sporočil v digitalnem okolju in v stiku z umetno inteligenco. Na ta način bodo usposabljali mlade za razvoj kompetenc, ki izhajajo iz najvrednejših pridobitev t.i. Gutenbergove civilizacije in za razvoj kompetenc, ki jih omogočajo nova tehnološka revolucija, digitalna preobrazba sveta in umetna inteligenca.

Kulturna politika in prenovljena zakonodaja

Do leta 2025 bo moral biti zagotovljen višji delež javnih sredstev za kulturo. Zakonodaja in politika pa bosta omogočali tudi boljši dostop do drugih virov sredstev, zbiranje teh sredstev v skladih in fundacijah ter spodbujati mecenstvo in sponzorstvo.

Prenovljena zakonodaja bo omogočala, da bodo vse odločitve o tem, katere programe oz. projekte podpreti ali omogočiti z javnimi sredstvi in v kolikšni meri, naj bo to v okviru javne službe ali v okviru drugih programov in projektov v javnem interesu, izključno strokovno utemeljene v skladu z merili, ki izhajajo iz javnega interesa. MK bo bdelo nad izvajanjem javne službe in delovalo kot predlagatelj in izvajalec kulturne politike oz. drugostopenjski organ v upravnih postopkih in bo še bolj dosledno opravljalo nadzor nad poslovanjem javnih zavodov. Predlagalo bo področne strategije in spremembe zakonodaje glede na razvoj in skladno s potrebami kulture, skrbelo za doseganje in ohranjanje ustreznih razmerij med vrstami umetnosti in sektorji glede na javni interes, zagovarjalo interese kulture in jih usklajevalo z drugimi vladnimi resorji, povezanimi s kulturo (šolstvo na vseh ravneh od umetnostne vzgoje do izobraževanja za specializirane poklice v kulturi, resor, ki je pristojen za področje delovnih razmerij in socialne politike, resorji, ki skrbijo za javne finance, gospodarstvo, okolje in prostor itd.).

Ključno polje kulture bo vsekakor, kot je vedno, področje umetnosti, vključno z novimi umetniškimi praksami, razvitimi v interakciji z novimi tehnologijami in umetno inteligenco, pri čemer bo država enako spodbujala tako klasične vrste umetnosti kakor tudi nove in na ta način tudi dialog med njimi.

Do leta 2025 bodo, ob upoštevanju javnega interesa oz. interesa strokovne in širše kulturne javnosti za posamezne vrste umetnosti, postopno odpravljena nesorazmerja med posameznimi vrstami umetnosti, ki so posledica zniževanja deleža javnih sredstev za kulturo po letu 2009.

Obsežno in pomembno področje kulturne dediščine vključuje varstvo, celostno ohranjanje in predstavljanje (tudi promocijo) in upravljanje kulturne dediščine ter upravljanje z njo in številne sektorje znotraj področja (muzejska dejavnost, dejavnost varovanja kulturne dediščine, arhivska dejavnost, del galerijske in del knjižnične dejavnosti, konservatorska in restavratorska dejavnost ter vse do kulturnega turizma, ki je vsaj v enaki meri kot gospodarska dejavnost tudi kulturna dejavnost). Področje bo enako kot slovenski jezik prepoznano in priznано kot nadvse pomembno za ohranjanje nacionalne identitete in kakovosti življenja ter kot eden pomembnih dejavnikov trajnostnega razvoja Slovenije. Vse to omogoča spoznavanje in istovetenje s kulturno dediščino kot nosilko izročila oz. kolektivnega spomina. Zato bo to

področje deležno zaslužene skrbi in pozornosti, tudi kar zadeva promocijo in predstavljanje v mednarodnem okolju. Prenovljena zakonodaja bo opredelila pristojnosti in naloge države in lokalnih skupnosti, ki imajo pri skrbi za dediščino enako važno vlogo in odgovornost. Vzpostavljene bodo področne mreže javnih zavodov na tem področju, oblikovane po modelu središču (muzejska mreža, mreža arhivov kot enoten sistem, mreža likovnih galerij, Zavod za varstvo kulturne dediščine z izpostavami kot enoten sistem). Omogočena bo celovita vključenost lokalnih skupnosti v politiko v zvezi upravljanja kulturne dediščine in z njo, kar zadeva tako in ukrepe kot tudi boljše izobraževalne programe glede na pomen lokalne kulturne dediščine in priložnosti, ki jih omogoča, kakor tudi spodbude za druge dejavnosti, ki imajo lahko posredno korist od boljšega stanja kulturne dediščine (turizem, področje kreativnih industrij, celostna kakovost življenja in možnosti za kreativno preživljanje prostega časa).

Tradicionalno najbolj razvite klasične umetnosti, ki v največji meri izhajajo iz jezika, in ki omogočajo neposredni, tako rekoč fizični stik med ustvarjalci in uporabniki kulturnih dobrin, kar bo ob posledicah digitalne preobrazbe sveta vedno večjega pomena za udeležence, bodo deležne posebne pozornosti države, ki bo neposrednost in socialnost komunikacije, ki ju te prakse omogočajo, posebej podpirala in spodbujala. Zato bo tudi ohranjala in v navezi z občinami zagotavljala dejavnosti javnih knjižnic kot prostorov srečevanja ljudi, delovanje bralnih krožkov in društev kot oblike družbenosti in ohranjanja bralne kulture in dialoga tudi v povezavi z branjem leposlovja ipd. S tega vidika so posebej pomembne vse vrste gledališča in tako bo tudi v prihodnje prav zaradi možnosti najbolj neposrednega stika med igralcem in gledalci v dvorani.

Glede na pomen izvirne AV produkcije bo po odpravi nesorazmerij med vrstami umetnosti večji obseg produkcije omogočal tudi doseganje višje kakovosti. K temu bo prispevala tudi RTV Slovenija z lastnim programom igranih in dokumentarnih filmov ter nadaljevanj. Rast produkcije bo predvidoma vplivala na izboljšanje procesov dela, višjo kakovost scenarijev in strokovnosti tehničnih ekip, kar bo dodatna spodbuda tudi zanimanju tujih filmskih ekip za snemanje v Sloveniji.

Sprejeta Arhitekturna politika Republike Slovenije in sodelovanje z resorjem, pristojnim za okolje in prostor, bosta omogočala bolj kakovostno oblikovanje urbanih prostorov. Uveljavitev obveznega deleža za opremo javnih stavb in prostorov z izvirnimi umetniškimi deli v okviru sredstev za tovrstne investicije bo vplivala na razmere na trgu umetnin in tudi na oživljanje tega trga. Razvit sistem glasbenega šolstva od nižje glasbene šole do Akademije za glasbo kakor tudi nove možnosti za izobraževanje baletnih plesalcev in konsolidacija produkcijskih pogojev v obeh opernih hišah, Slovenski filharmoniji in pri drugih izvajalcih bodo omogočali programe najvišje kakovosti v skladu z mednarodno uveljavljenimi merili in lažje ter obsežnejše vključevanje v mednarodne kulturne izmenjave. Do leta 2025 bosta tudi sektorja kreativnih industrij in raziskovalne umetnosti ob preišljenem in načrtno spodbujanem razvoju obeh dejavnosti na območju celotne Slovenije tudi s sredstvi iz evropskih skladov dosegla visoko raven razvitosti z opaznimi učinki na področju gospodarstva in rast BDP.

Mediji oz. medijske vsebine se bodo do leta 2025 najbrž v veliki meri preselile v digitalno okolje; država bo v skladu s Strategijo za področje medijev in prenovljeno zakonodajo skrbela za dostopnost dovolj pluralnih informativnih vsebin na območju celotne Slovenije, da bo prebivalstvu omogočena zadostna informiranost iz različnih virov in zato dovolj objektivna, kot eden ključnih pogojev za ohranjanje demokracije v državi. Z ustreznimi spodbudami bo podpirala prisotnost za prebivalstvo pomembnih izobraževalnih, kulturnih, poljudno znanstvenih in drugih nujnih vsebin tudi v zasebnih medijih ter hkrati zagotavljala delovanje RTV Slovenija kot največjega informativnega in kulturnega javnega zavoda v Sloveniji ter

STA, katere vloga pri oblikovanju in posredovanju verodostojnih informacij o dogajanju v Sloveniji bo v prihodnje ob pričakovani rasti števila »lažnih novic« in podobnih pojavih vedno bolj pomembna.

5. STRATEŠKI IN OPERATIVNI CILJI / UKREPI

Slovenci smo kulturo, zlasti književnost in gledališče, v preteklosti razumeli kot temelj in osnovni gradnik narodne identitete. Tudi kultura sama se je mislila na tak način, kot substanco naroda in nadomeščala nacionalno politiko, gojila in razvijala idejo lastne države in po drugi strani domnevala, da kljub hrepenenju po lastni državi nismo državotvorni narod, in da se ne bomo nikoli uresničili kot nacija (dosegli države), temveč prej kot subjekt in dežela visoke kulture (Pregelj, Vidmar), t.i. nove Atene. Po eni strani smo vztrajali kot gibanje, ki se zaveda nedosegljivosti svojega cilja in je v tem smislu blokirano (Pirjevec), po drugi strani želeli spremeniti svoj narodni značaj in vzeti svojo usodo v svoje roke (Kocbek). In vendar se je zgodil preobrat, dosegli smo, v veliki meri prav po zaslugi kulture, lastno državo z bolj ali manj nespornimi atributi državnosti ter dozoreli v nacijo (Hribar).

Osamosvojitvev oz. ustanovitvev države in 21. stoletje sta prinesla za kulturo povsem drugačne okoliščine in druge vrste odgovornost. Gre za drugačno razumevanje kulture tako znotraj kulture kot na strani skupnosti kot celote in politike. A kot prej tudi poslej kultura nagovarja tako posameznika kot skupnost in je ključni povezovalni oz. konstitutivni dejavnik skupnosti; kultura dela družbo in ne družba kulture. Kot je zapisal že Rudi Šeligo, »kultura je in mora ostati vrednostno središče slovenske narodne in nacionalne skupnosti, identifikacijska in konstitutivna točka, okoli katere se zbira vse, kar v najširšem duhovnem in materialnem smislu počnemo, vemo o samem sebi ali mislimo, da vemo, torej kot prostor samozavedanja, samoizražanja, kritičnega mišljenja, tudi seveda kritične avtorefleksije, še zlasti pa vizij in načrtovanja prihodnosti.«⁶ Vendar Slovenci, kot da države še nismo vzpostavili, kulturi še vedno pripisujemo državotvornost v prvotnem pomenu besede, ne pa v smislu eminentne oblike kritične avtorefleksije, s čimer bi si omogočili, da spoznamo (»ponotranjimo«, Bučar) in sprejmemo državo kot našo. Ta epohalni prestop v novo kakovost predpostavlja in zahteva enako daljnosežne spremembe, kar zadeva status kulture, ki ga mora vzpostaviti najprej sama kultura in nato z njo tudi skupnost v celoti in politika, odgovorna za prihodnost skupnosti.

Obenem pa se mora kultura na ustrezen način odzvati in vzpostaviti odnos do digitalne preobrazbe sveta, vključno s civilizacijskimi spremembami, ki jih prinaša digitalna preobrazba. Kultura mora te spremembe tematizirati in premisliti svoj položaj znotraj sveta, kakršen bo po spremembi, ki bo najmanj tako daljnosežna, kot je bil prehod iz srednjega veka v novi vek, spodbujen tudi z izumom tiska.

NPK s petimi strateškimi cilji naslavlja položaj kulture tako v splošni kot kulturni javnosti, uvaja pomembne spremembe v organiziranost kulturnega podsistema in v postopke odločanja, ki jih v največji možni meri umika od politike in prepušča avtonomnim strokam. Poleg načela avtonomije predlaga tudi decentralizacijo kulture in odpravo neuravnoteženosti med področji in zlasti med vrstami umetnosti. Uveljavljanje teh načel in strateških ciljev omogočajo operativni cilji in ukrepi. Podobno velja za zadnji strateški cilj, ki kot logična posledica uresnitve prejšnjih štirih želi bolj odločno umestiti slovensko kulturo tudi v mednarodno (ne le kulturno) okolje, saj so dejansko kakovostne kulturne dobrine oz. izvirna in inovativna umetnost vedno v enaki meri kot nacionalne tudi transnacionalne.

---

⁶Rudi Šeligo: Slovenski nacionalni kulturni program, predlog, Nova revija, Ljubljana 2000.

STRATEŠKI CILJI NPK 2018–2025

I.

UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU

II.

VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI ZA KULTURO USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV

III.

SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM

IV.

DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERJA MED POSAMEZNI MI SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU

V.

SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, VZPOSTAVITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVANOST SLOVENIJE

I. UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU

in v zavesti skupnosti doseči priznanje njenega razvojnega potenciala oz. pomena za razvoj skupnosti in statusa enakopravnega družbenega podsistema ali dejavnosti, ki je ključna za obstoj in zavest skupnosti o sebi. Priznani ji morata biti zmožnost refleksije, oblikovanja in izražanja identitete in moč veziva za ohranitev skupnosti v procesih rasti in preobrazb oz. status nepogrešljivosti za uspešnost in suverenost skupnosti. Zato mora kultura postati stvar vse politike na državni in lokalni ravni.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Kultura mora biti priznana kot razvojni dejavnik in partner v dialogu o prihodnosti skupnosti, kot polje refleksije in avtorefleksije skupnosti, družbenosti in tudi družabnosti. Ključna funkcija kulture, ki ni več edini gradnik identitete naroda, o katerem se ne sprašujemo, je refleksija notranje dinamike skupnosti, njene preteklosti, sedanjosti in prihodnosti in vseh njenih razsežnosti in na ta način oblikovanje, odkrivanje in predstavljanje identitete skupnosti v vsej raznolikosti, kot izrazu njen notranje strukturiranosti.

V tem kontekstu postajajo ob tradicionalno izpostavljenih in cenjenih vrstah umetnosti, zlasti tistih, ki temeljijo na jeziku (leposlovje, dramsko gledališče, vokalna glasba), vse bolj pomembne tiste vrste umetnosti oz. kulture, ki neposredno vplivajo na razvoj države in zlasti gospodarstva ter prispevajo tudi k rasti BDP. Gre za kreativne industrije, od industrijskega in grafičnega oblikovanja, AV produkcije in storitev, intermedijskih umetnosti do kulturnega turizma in nesnovne kulturne dediščine oz. večšin, ki omogočajo izdelavo unikatnih proizvodov z visoko dodano vrednostjo; tudi te, posebej učinkovite v tesni navezi z najbolj prodornimi težnjami na področju gospodarstva, sooblikujejo identiteto skupnosti, ki se ne more več zadovoljiti s pridnostjo in varčnostjo, temveč se mora uveljaviti s prodorno inovativnostjo oz. ustvarjalnostjo in oblikovanjem zanimivih in privlačnih blagovnih znamk.

Z aktivno vlogo, ki izhaja iz težnje po pre/oblikovanju sveta in pre/oblikovanju družbene skupnosti, kultura sama, **zlasti umetnost**, vzpostavlja svoj status oblikovalke in obenem pris/podobe skupnostne, tako nacionalne kot državne samo/zavesti ter izraza naše posebnosti. Kultura in jezik kot najeminentnejša kulturna stvaritev nas delata posebne, pričata o tem, kar smo, nas soočata s seboj in omogočata dialog znotraj skupnosti.

Ključni dejavnik oblikovanja identitete nacionalne skupnosti je jezik, ki mora biti deležen posebne skrbi, zlasti v času globalizacije, ko prihaja do prevlade enega, dveh, morda treh jezikov nad drugimi jeziki. Zato je treba krepiti zavest o pomenu jezika, z ustreznimi ukrepi podpreti njegov razvoj in uveljavljanje na vseh področjih javnega sporazumevanja, dvigniti raven funkcionalne in digitalne pismenosti in pospešiti razvoj jezikovnih virov in tehnologij oz. prisotnost slovenskega jezika v digitalnem svetu in odprt dostop do njih, kar vse je že cilj veljavnega **Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014 – 2018** in bo seveda predmet in cilj **Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2019 – 2023**.

V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi je treba okrepiti podporo kulturi na lokalni ravni in odgovornost zanjo ter spodbuditi pozitiven odnos in spoštovanje kulturne dediščine, tradicije in ljubiteljske kulture in tudi pozitiven odnos do inovativne kulture, še posebej med mladimi; tudi zaradi pomena, ki ga ima kultura tudi pri oblikovanju lokalne kulturne identitete, ki se potrjuje tudi z uspešnostjo kulturnega turizma. Ustrezní odnos do kulturne dediščine in kulturne prireditve lahko veliko prispevajo k razvoju kulturnega turizma in razvoju na lokalni ravni. Posebno pozornost je treba nameniti kulturno-umetnostni vzgoji otrok in mladih, ne

samo v šoli, temveč tudi v javnih zavodih s področja kulture in društvih, promociji kulture in izobraževanju posameznika in skupnosti, da bo ponotranjila odgovornost za ohranjanje kulturne dediščine in živo kulturo.

Osnovni namen tega cilja je sprememba stališča! To pomeni sprejeti in soglašati s tem, kar govorimo o kulturi in nato omogočiti kulturi, zlasti umetnosti, najbolj kakovostni seveda, uspeh in uveljavljanje znotraj in onkraj meja Slovenije in ji dopustiti, da se svobodno razvija.

OPERATIVNI CILJI

1.1 Uskladiti model kulturne politike s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem

1.2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir

1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot pomembnega dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo

1.1 Uskladiti model kulturne politike s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem

z odločilno vlogo javnega interesa v ospredju, verodostojnostjo programov in projektov, z odločanjem o programih na osnovi izključno strokovnih meril (kakovost!) in jasno opredelitvijo vloge kulturne politike: strateško načrtovanje v sodelovanju s strokami in ustvarjalci na osnovi analize in evalvacije preteklih dosežkov; zakonodaja, upravljanje s sistemom javne službe na področju kulture, upravne naloge, nadzor nad poslovanjem izvajalcev, ki so sofinancirani z javnimi sredstvi, in porabo sredstev.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Gre za ključni operativni cilj, od katerega je odvisno doseganje večine drugih ciljev. Cilj ima hkrati izrazito politično in kulturno razsežnost, saj gre tako za odločitev politike, ki mora pristati na princip demokratičnosti in dialoga na ravni razmerij med družbenimi podsistemi in obenem za vprašanje samozavesti slovenske kulture, ki se odreka svoji nekdanji »politični« funkciji in sprejema funkcijo in moč umetniške ter intelektualne refleksije družbe in breme dialoga z vsemi drugimi družbenimi podsistemi, zlasti s politiko.

S tega vidika so najpomembnejše in nujne predvsem spremembe na področju kulturne politike, ki mora zagotavljati stabilno delovanje javnega sektorja oz. javne službe za kulturo, dolžne ob vnaprej znanih pogojih delovanja in financiranja zagotavljati kakovostne, dovolj raznolike, verodostojne in dostopne kulturne programe na celotnem območju države in v ustreznem obsegu tudi slovenskim manjšinam v sosednjih državah in Slovencem po svetu in po drugi strani omogočati tako izvajalcem v okviru javnega sektorja kot v okviru nevladnega sektorja in ljubiteljske kulture dovolj spodbudne pogoje za ustvarjalno in iskateljsko, inovativno delovanje na področju kulture, ljubiteljski kulturi pa tudi za njeno povezovalno vlogo v lokalnem okolju ter spodbujanje razvoja ustvarjalnih potencialov in potreb

prebivalcev Slovenije po kulturnih dobrinah. Posebej pomembno je posvečanje zadostne skrbi in pozornosti uveljavljanju in promociji slovenske kulture v mednarodnem prostoru.

Ta cilj je ključen za dokončanje vzpostavitve države, za osamosvojitve in emancipacijo kulture glede na druge družbene podsisteme in s tem za zrelost nacionalne skupnosti, ki je pogoj za njeno dejansko suverenost v odnosu do sebe in navzven, v odnosu do drugih.

V skladu s povedanim gre tudi za vprašanje, kako urediti kulturni sistem, komu zaupati vrednotenje kulturnih programov in odločanje, kaj so/financirati in v kolikšni meri.

Slovenska kultura je bila do leta 1941 v veliki meri odvisna od pogojev trga oz. naklonjenosti maloštevilnega narodno zavednega občinstva in tudi od mecenov ter deloma od občasne naklonjenosti oblasti. Po letu 1945 je bil kulturni sistem v osnovi etastičen in v veliki meri ukrojen po ideološko/političnih merilih in postopkih odločanja. Kljub temu sta, ne glede na različen obseg umetniške produkcije, obe obdobji omogočili izjemne presežke. Zelo razvita je bila društvena oziroma ljubiteljska kultura – a nobeden od teh dveh modelov ni združljiv ne z demokratično ureditvijo ne s sodobnim pojmovanjem kulture, ki v veliki meri izhaja iz javnega interesa in z njim povezanimi merili kakovosti, dostopnosti in verodostojnosti.

Po osamosvojitvi je Slovenija v največji meri ohranila elemente modela iz časa »delavskega samoupravljanja«, ki je bil ideološko/politično opredeljen, in predvsem popolno odvisnost kulturne produkcije od javnih sredstev. O večini programov, kar zadeva vrednotenje in sofinanciranje, v osnovi odločajo upravni organi, četudi s pomočjo strokovnih komisij. Sredstva se delijo v bolj ali manj fiksnih razmerjih med vrstami umetnosti in statusi prejemnikov (javni zavodi, nevladne organizacije, samozaposleni), razen delno v zadnjih letih zaradi zniževanja sredstev v državnem in občinskih proračunih pod vplivom finančne krize.

Kot opozarjajo številni kritiki, je posledica te ureditve regijska, zvrstna in celo že generacijska neuravnoteženost, ki začenja ogrožati tako dostopnost kot, na nekaterih področjih, kakovost produkcije in iz kulturnega sistema izključevati tiste, ki zaradi spleta okoliščin, na katere nimajo vpliva (kraj bivanja, socialno poreklo, specifična nadarjenost), vedno težje spremljajo in zlasti soustvarjajo kulturo.

Prenova kulturno-političnega modela mora nasloviti ta vprašanja. Sodobne rešitve več ali manj po vsej Evropi, zlasti v državah, ki si jih Slovenija v vseh pogledih jemlje v zgled, so na strani predstavniškega modela in strokovnega odločanja in izključitve politike, kar zadeva vrednotenje programov in odločanje o sofinanciranju. Potrebno bo tudi iskanje novih virov sredstev in odziv na vse bolj perečo odsotnost strokovne kritike, zlasti na področju umetnosti, hkrati pa tudi jasen pogled na razmerje med produkcijo in pričakovanji občinstev.

Prenos odločanja na stroke in kulturno javnost je v skladu z načelom avtonomije in soodgovornosti strok in javnosti. Šele ob aktivnem dialogu med njimi je dosežena legitimnost kulture v vlogi duhovnega veziva in refleksije skupnosti, javnost pa kulturo sprejme kot dovršen in verodostojen izraz svoje eksistencialne izkušnje. Hkrati mora biti tudi kulturna politika sposobna sodelovati v dialogu s strokami in javnostjo zaznati potrebe oz. pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa, znati uravnavati razmerja med področji in ne dovoliti, da bi glasne interesne skupine znotraj kulture uveljavile svoje interese ne glede na pričakovanja kulturne javnosti.

Potrebno je prenoviti kulturni sistem v celoti, opredeliti vlogo posameznega sektorja v okviru sistema in razmerja, zlasti povezave in sodelovanje med deli sistema.

Kulturni sistem je potrebno oblikovati tako, da se bo odzival na pričakovanja uporabnikov, ki izhajajo iz javnega interesa za kulturo in omogočal izvajalcem ustvarjalno delo oz. pogoje za produkcijo kakovostnih, raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin in preprečeval vračanje

k že preseženim vzorcem mišljenja in ravnanja ali opuščanju poslanstva kulture (pronicijljiva in kritična refleksija skupnosti, odnosov znotraj nje in odločitev, ki jih sprejemajo za to izvoljeni predstavniki ljudstva ali vplivne interesne skupine in posamezniki). Sistem, znotraj katerega delujejo izvajalci programov in projektov, ki jim morata biti zagotovljeni svoboda izražanja in avtonomija, mora kulturi omogočati položaj, ki bo skladen z novoveško evropsko tradicijo, kar zadeva razmerja kulture do drugih družbenih podsistemov. Spoštovanje in uveljavitev opisanih načel bo v dobrobit skupnosti in je zato glavna naloga kulturne politike v obdobju veljavnosti tega NPK. Pogoj za to je racionalizacija oz. učvrstitev sistema, da bo deloval skladno in z vidika kulturne politike učinkovito in da bodo programi in projekti vrednoteni in sofinancirani izključno na osnovi strokovnih meril in ocen.

V ta namen je potrebno vzpostaviti močne, dobro povezane mreže izvajalcev programov v okviru javnega sektorja in omogočiti delovanje res kompetentnim izvajalcem v nevladnem sektorju in v okviru ljubiteljske kulture. Sistem, oblikovan po načelu koncentričnih krogov, v središču katerih bodo na vsakem področju nosilne nacionalne ustanove, mora omogočati strokovno povezanost in hierarhijo; to je še posebej važno za dejavnosti, kjer je v ospredju strokovno in raziskovalno delo, kot so muzeji, arhivi, galerije. V mreže izvajalcev javne službe morajo biti vključeni vsi izvajalci, financirani iz proračunov, in sistemsko, trajno med seboj povezani po strokovni plati in zavezani k usklajevanju in koordinaciji svojih programov.

Sistem mora temeljiti na sodelovanju, povezovanju in biti oblikovan v smiselne mreže glede na posebnosti področij in glede na delitev na javni sektor (praviloma javni zavodi, katerih ustanoviteljice so država ali lokalne skupnosti, kot izvajalci javne službe z ustrežno razumnim številom zaposlenih, ki naj jim omogoča nujno fleksibilnost in po potrebi odprtost za sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki in drugimi sodelavci v prid čim boljši izvedbi programov) in nevladni sektor (z morebitnimi zaposlitvami v zasebnih zavodih in v večji meri z angažmaji za posamezne projekte). V času uresničevanja NPK bo treba temeljito posodobiti delovno-pravno zakonodajo za področje kulture in omogočiti prilagoditve sistema plač in zaposlovanja uslužbencev naravi dela na področjih umetnosti in strok po področjih kulturne dediščine in na medijskem področju.

Za uresničevanje NPK bo pomembna tudi vloga zasebnega sektorja, ki je na več področjih nosilec ali eden od nosilcev dejavnosti (založništvo, arhitektura, kreativne industrije, mediji), tako z vidika vpetosti v področje kulture po eni in v področje gospodarstva po drugi strani; tudi v skladu z ustavno določbo, da svobodne gospodarske pobude ni dopustno uveljavljati v nasprotju z javno koristjo. Zasebni sektor je in bo pomemben kot delodajalec v različnih režimih zaposlovanja, za nedoločen čas, za določen čas in z različnimi tipi pogodb omogoča delo tudi samozaposlenim v kulturi. Temu je bilo doslej posvečene malo pozornosti, vendar gre za upoštevanja vredna vlaganja v kulturo (posameznikov in podjetij) in za pomembno dimenzijo zagotavljanja kulturnega pluralizma, kar je tudi v javnem interesu.

1.1.1 Javni sektor

Javni sektor kot neposredno zadolženi sektor za izpolnjevanje nalog, ki izhajajo iz javnega interesa oz. za izvajanje javne službe na področju kulture, mora biti organiziran in delovati na nacionalni, regijski in lokalni ravni ter seveda na območjih, kjer živita obe avtohtoni narodni skupnosti, v optimalnem obsegu javne službe za področja kulture, na katerih je to potrebno in mogoče zagotavljati v skladu s tem načelom. To velja za večino vrst umetnosti, za področje kulturne dediščine skoraj v celoti in vsaj delno za področje medijev (RTV Slovenija in Slovenska tiskovna agencija). Javni sektor bo kot nosilec javne službe vedno odgovoren za uresničevanje pričakovanj, ki izhajajo iz javnega interesa za kulturo (kakovost, izvornost, raznolikost, verodostojnost in dostopnost – fizično, cenovno in z vidika recepcijskih

zmožnosti občinstev), za zagotavljanje kulturnih dobrin v zadostnem obsegu, na ustrezni ravni in dovolj raznolikih, kar zadeva poetike, vsebine in sporočila, da zadovolji pričakovanja različnih skupin znotraj formiranega in informiranega občinstva, in dostopnih na celotnem območju Slovenije in na območjih, kjer živijo Slovenci v sosednjih državah, ter, v okviru možnosti, Slovencem po svetu.

Javni sektor bodo skladno z zavezo za zagotavljanje pogojev za kulturo v javnem interesu v največjem delu financirale država in lokalne skupnosti. Najmanj 80 % sredstev bo namenjenih za izvajanje javne službe (na področju kulturne dediščine praktično vsa sredstva), do 20 %, po področjih umetnosti, razen v primerih, ko bi zakon določil drugače, za sofinanciranje drugih programov in projektov v javnem interesu, saj je javni sektor odgovoren tudi za razvoj kulture in za programe, ki izhajajo iz potrebe po raziskovanju, oblikovanju novih poetik in umetniških praks, pri čemer je priporočljivo sodelovanje z nevladnim sektorjem.

Javni zavodi in drugi izvajalci programov v javnem sektorju delujejo in bodo delovali na državni oz. nacionalni ravni, na pokrajinski/regijski ravni in lokalni ravni, v določenih dejavnostih tudi na medobčinski oz. subregijski ravni. Smiselno je, da na ravni države delujejo nacionalni javni zavodi, npr. Narodni muzej, Narodna galerija in Moderna galerija in po en nacionalni področni muzej, štiri nacionalna gledališča (SNG Drama in SNG Opera in balet Ljubljana, SNG Maribor in SNG Nova Gorica), NUK Ljubljana kot slovenska nacionalna knjižnica, univerzitetna knjižnica Univerze v Ljubljani in osrednja slovenska znanstvena knjižnica, Slovenska filharmonija, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije kot enoten zavod za celotno območje države z izpostavami po regijah in Cankarjev dom, ki je hkrati osrednji slovenski kongresni center in osrednji kulturni dom v Sloveniji.

Na pokrajinski oz. regijski ravni delujejo pokrajinski javni zavodi (muzeji, praviloma v vsaki regiji eden, likovne galerije, arhivi, dramska gledališča itd.), vendar glede na velikost Slovenije in zlasti nekaterih regij ni potrebe, da bi bili pokrajinski javni zavodi ustanovljeni v vseh regijah za vsa področja. Pokrajinski javni zavodi naj bi bili praviloma locirani po mestnih občinah, tudi zato, ker so mestne občine praviloma finančno najmočnejše in trenutno povečini skupaj z državo edine sofinancirajo javne zavode, ki so po svojem značaju in pomenu regijski, ne glede na to, kako se imenujejo.

Primer: Glede na tradicijo, priljubljenost in pomembnost z vidika ohranjanja in razvoja jezika, je smiselno zagotoviti redno dejavnost dramskega gledališča tudi v regijah, v katerih trenutno še ni poskrbljeno za trajno prisotnost dramskega gledališča. Vendar za to ni potrebno ustanavljati novih gledališč, saj je ta dejavnost v Sloveniji primerjalno gledano že zelo razvita, temveč zagotoviti ustrezne dvorane (v kulturnih centrih oz. domovih) v regijskih središčih in z ustrezno politiko gostovanj obstoječih dramskih gledališč kot obveznim delom javne službe, vključno z oblikovanjem abonmajskih sistemov v teh središčih, zagotoviti redno prisotnost dramskega gledališča, kar že uspešno deluje v nekaterih mestih, ki niso regijska središča.

Od te na videz shematične rešitve v skladu s tradicijo odstopajo nekateri javni zavodi, ki niso v skladu z razvrstitvijo na nacionalne in regijske izvajalce javne službe; npr. v Ljubljani Mestno gledališče Ljubljansko, ki po eni strani izpolnjuje funkcijo mestnega gledališča in v določeni meri tudi funkcijo regijskega gledališča, in tudi Slovensko mladinsko gledališče, ki se je v zadnjih desetletjih profiliralo kot izrazito angažirano in prej kot klasično »mladinsko« gledališče deluje kot »avantgardno« gledališče in se navezuje na tradicijo eksperimentalnih gledališč. Na področju muzejske dejavnosti so se po regijah, ki niso oblikovane po mejah nekdanjih dežel ali pokrajin, uveljavili muzeji, ki so po svoji naravi medobčinski ali subregijski, in ki so (bili) ustanovljeni na podlagi želja in potreb, ki izhajajo iz zgodovinske ali izrazito pokrajinske identitete posameznih mest ali širših območij (Ptuj, Idrija, Kamnik, Lendava, Tolmin, Jesenice, Škofja Loka), gotovo je te težnje pričakovati tudi na območju Bele krajine in še kje. Najbrž je glede na bogastvo kulturne dediščine v Sloveniji in tradicijo

te rešitve smiselno spoštovati in omogočiti obstoj teh muzejev kot muzejev posebnega pomena, seveda ob ustreznem zakonsko reguliranem dogovoru in režimu sofinanciranja z občinami z območij delovanja teh muzejev. To pomeni, da bo osnovno odgovornost za te javne zavode nosil še vedno ustanovitelj, država pa bo sofinancirala programe, morebitne zbirke ali zapuščine nacionalnega pomena, s katerimi upravljajo ti muzeji ali galerije.

Osnovno načelo ureditve javnega sektorja mora biti izvrševanje poslanstva in nalog, ki izhajajo iz namena in pomena javne službe in pravice izvajalcev do uveljavljanja svobode izražanja, ustvarjalne avtonomije, inovativnosti in izvirnosti, tudi kot podlage za prijave na razpise za financiranje drugih programov in projektov v javnem interesu; hkrati pa mora biti sistem čim bolj smotno urejen, povezan v mreže, ki omogočajo hierarhijo po strokovni plati, povezovanje in izmenjave programov ter pravo mero pri zaposlovanju.

Za skladnost programa izvajalca javne službe s poslanstvom javne službe je po naravi stvari odgovoren v prvi vrsti direktor javnega zavoda.

Ključna merila za razvrstitev izvajalcev dejavnosti javne službe po ravneh (nacionalni javni zavodi in programi, pokrajinski javni zavodi in programi oz. javni zavodi in programi regijskega pomena, občinski ali medobčinski (subregijski) oz. lokalni javni zavodi in programi) izhajajo iz narave dejavnosti in iz izkazanih potreb občinstva, na katerega v okviru dejavnosti lahko računajo in so v skladu s tem od dejavnosti do dejavnosti različna.

Javna služba na področju kulture

Javna služba vključuje predvsem izvajanje kulturnih programov in kulturnih dejavnosti na vseh področjih umetnosti in kulture. Na področjih umetnosti so to programi produkcije in posredovanja umetniških del in predstavljanje teh del občinstvu v neposrednem stiku ali preko posrednikov (knjigarn, knjižnic, galerij, orkestrov...), varstva, celostnega ohranjanja, predstavljanja ter upravljanja kulturne dediščine in ustvarjanja ter posredovanja medijskih vsebin v okviru medijev v javni lasti, ki so bili ustanovljeni z namenom delovanja v javnem interesu. Izvajalci morajo zagotavljati občinstvu dostopne, dovolj raznolike in verodostojne kulturne dobrine na najvišji kakovostni ravni in tako skrbeti tudi za razvoj občinstev. Izvajanje javne službe pomeni jasno opredeljeno nalogo javnih zavodov in drugih izvajalcev, ki mora biti nedvoumno opredeljena z zakonom.

Država, regije (do ustanovitve pokrajin predvsem v sodelovanju in s soodgovornostjo države in lokalnih skupnosti in z udeležbo razvojnih svetov regij) in lokalne skupnosti zagotavljajo javno službo na vseh področjih kulture v skladu z razvitostjo področij in pričakovani kulture javnosti (občinstev); na večini področij (uprizoritvene in glasbena umetnost, kulturna dediščina, vključno z dejavnostjo muzejev, galerij, arhivov in knjižnic) z ustanavljanjem in sofinanciranjem javnih zavodov, na drugih področjih, tudi področjih umetnosti, z delovanjem javnih agencij in skladov.

Izvajalci javne službe na področju uprizoritvenih in glasbene umetnosti, dramska, lutkovna, glasbena, baletna in ostala plesna in druga gledališča, Slovenska filharmonija in druge koncertne hiše morajo v skladu s pričakovani občinstev oz. javnosti izkazati ustvarjalen odnos do domačih in tujih klasičnih del, se odzivati na sodobno ustvarjalnost v svetu in omogočiti občinstvu, da spozna vrhunske dosežke svetovne sodobne dramske, operne in druge glasbene literature in z ustrežno pozornostjo spremljati in predstavljati sodobno domačo ustvarjalnost na najvišji kakovostni ravni in upoštevati različna pričakovanja občinstva. V sodelovanju z vzgojno-izobraževalnim sistemom so dolžni mladim, skladno s kulturno politiko EU, omogočiti spoznavanje najboljših umetniških del z vseh področij umetnosti.

SFC kot regulator, nosilec in koordinator za področje AV umetnosti mora s strokovno neoporečno in politično neodvisno politiko subvencij omogočati in spodbujati kakovostno filmsko oz. AV produkcijo, skrbeti za promocijo in predstavljanje te produkcije javnosti in uveljavljanje v domačem in mednarodnem okolju, za udeležbo na festivalih in predstavitev v drugih državah, ter sodelovati z RTV Slovenija kot partnerjem na področju javne službe za področje produkcije in predstavljanja domače izvirne AV produkcije, skrbeti tudi za razvoj filmske vzgoje itd. JAK mora v sodelovanju z založniki in drugimi dejavniki na širšem področju regulirati, koordinirati in izvajati javno službo na področju knjige: podpirati in spodbujati nastajanje in izdajanje kakovostne izvirne knjige ter prevodov, promocijo branja in razvoj bralne kulture, promocijo najkakovostnejše knjižne produkcije v domačem in mednarodnem okolju, skrbeti za dostopnost knjig in ne nazadnje za pravice avtorjev.

Nov zakon, ki bo urejal vprašanja uresničevanja javnega interesa, bo opredelil obseg in druga pomembna vprašanja javne službe po področjih umetnosti in kulture; med drugim tudi osnove za standarde in normative javnih zavodov.

Zakonodajalec bo moral v sodelovanju z izvajalci podrobneje opredeliti standarde in normative, obseg in oblike zaposlovanja pri izvajalcih javne službe po področjih za vse izvajalce programov, katerih ustanoviteljica ali soustanoviteljica (raven regij) je država. Smiselno je, da zakon do konca obdobja veljavnosti NPK za področja umetnosti, za katere je značilen neposredni stik z občinstvom (predstave, koncerti, drugih vrst nastopi...) kot nujni obseg javne službe opredeli manjši obseg produkcije izvajalcev glede na celotni obseg produkcije istih izvajalcev v letih 2015, 2016 in 2017, ko glede na obseg produkcije ni bilo mogoče zagotoviti ustreznega obsega postprodukcije (npr. ponovitev gledaliških predstav ipd.) oz. najmanj toliko storitev (predstav, koncertov, nastopov) kot jih zahtevata uveljavljeni sistem abonmajev izvajalca v matični hiši in optimalno število gostovanj po Sloveniji.

Program javne službe mora biti sprejet z visoko stopnjo soglasja strokovne in širše kulturne javnosti o tem, kakšen program sodi v okvir javne službe.

Za potrjevanje in financiranje programov izvajalcev javne službe so odgovorni ustanovitelji: za nacionalne javne zavode MK, za regijske v sodelovanju MK in soustanovitelji z območja regije in za občinske njihovi ustanovitelji, za vrednotenje oz. ocenjevanje programov pa pluralno sestavljene strokovne komisije, ki jih imenujejo ustanovitelji.

V zvezi z javno službo na različnih področjih umetnosti (uprizoritvene umetnosti, glasbeno-koncertna dejavnost, plesna dejavnost, muzejska in galerijska dejavnost idr.), ki jo izvajajo javni zavodi, v katerih delujejo umetniški ansambli oz. strokovne službe in podporne službe, bo na ravni zakona potrebno:

- postaviti osnove (izhodiščne normative in standarde) za natančnejšo razdelavo normativov in standardov po dejavnostih in ravneh delovanja izvajalcev,
- opredeliti cilje javne službe in osnovne pokazatelje kakovosti, tudi za potrebe evalvacije izvedenih programov,
- opredeliti spremembe na področju zaposlovanja oziroma delovnih razmerij v javnih zavodih v skladu z naravo umetniškega in izrazito strokovnega dela,
- določiti minimalne deleže lastnih prihodkov ob upoštevanju možnosti po posameznih področjih umetnosti in kulture in
- predpisati oblike povezovanja in združevanja strokovnih in podpornih služb v okviru mrež istovrstnih javnih zavodov.

Drugi programi in projekti v javnem interesu

Del sredstev, ki bodo namenjena javnemu sektorju po prehodu v na novo vzpostavljen sistem, do višine 20 %, bo namenjen za druge programe in projekte izvajalcev v javnem interesu v okviru javnega sektorja, ki jih izvajalci izvajajo ob obveznostih iz naslova javne službe, in ki lahko negovarjajo ožje skupine občinstva in so v večji meri usmerjeni v raziskovanje in razvoj umetnosti oz. stroke, na področju katere izvajalec deluje. To so praviloma izrazito inovativni programi in projekti, ki so po svoji naravi bolj tvegani, in pogosto uspešno negovarjajo del možnega občinstva. V tem delu bo tudi več možnosti za sodelovanje z nevladnim sektorjem. Programi in projekti bodo sofinancirani na osnovi javnih razpisov javnih agencij oz. skladov ali MK in občin (lahko tudi regij) in predvidoma tudi na osnovi mednarodnih razpisov.

Vprašanja v zvezi s kulturno dediščino

V zvezi s kulturno dediščino se določena vprašanja po naravi stvari zastavljajo nekoliko drugače kot v zvezi z umetnostjo ali z mediji, ki povečini sodijo v zasebni sektor oz. na področje gospodarstva, medtem ko se skoraj vse dejavnosti na področju kulturne dediščine odvijajo v okviru javne službe, ki jo izvajajo javni zavodi. Ta vprašanja naj bi na novo opredelila Strategija kulturne dediščine, ki jo pripravlja skupina strokovnjakov. Na osnovi Strategije bodo pripravljene spremembe in dopolnitve Zakona o varstvu kulturne dediščine.

Potrebno bo:

- Okrepiti politiko in širšo podporo varstvu in spoštovanju kulturne dediščine zaradi pomena, ki ga ima za zgodovinski spomin skupnosti in vpliva na oblikovanje kulturne in nacionalne identitete skupnosti; še posebej, ker kulturno dediščino prebivalci in tudi občine pogosto dojemajo kot breme in oviro, npr. v zvezi z gradnjo in urbanizacijo, je potrebno izpostavljati njen pomen in priložnosti, ki jih ponuja;
- z načrtnimi in premišljenimi spodbudami krepiti zavest o vrednosti kulturne dediščine (kulturno-umetnostna vzgoja) in njenih razvojnih priložnostih, z ozaveščanjem in promocijo dosežkov na področju kulturnega turizma in rastjo ter donosnostjo te dejavnosti;
- zagotoviti sredstva in izboljšati sistem varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine;
- vzpostaviti muzejsko mrežo, ki bo vsebinsko in teritorialno pokrivala celotno ozemlje države in zagotoviti ustrezno podporo ohranjanju premične in nesnovne kulturne dediščine v zamejstvu in po svetu;
- okrepiti dejavnosti na področju ohranjanja nesnovne kulturne dediščine;
- arhivskemu področju zagotoviti ustrezne pogoje delovanja in posodobitev (projekt elektronski arhiv ipd.);
- zagotoviti ustrezne prostorske (po velikosti in uporabnosti) pogoje, zagotoviti restavriranje ogroženega gradiva, poskrbeti za hranjenje novih oblik arhivskega gradiva pod strokovnim vodstvom Arhiva RS;
- izboljšati pogoje za izvajanje storitev nacionalne knjižnice, ki so ključnega pomena za ohranjanje nacionalne identitete, ter za njeno razvojno dejavnost za slovenske knjižnice in knjižnični sistem;
- zagotoviti načine za uveljavitev in uporabo kulturne dediščine v digitalnem okolju in nasploh.

Javna služba na področju medijev

Nosilca javne službe na medijskem področju oz. področju informiranja sta RTV Slovenija in agencija STA. RTV Slovenija je največji javni zavod ne le za področje informiranja, temveč tudi na področju kulture v širšem pomenu besede, odgovoren tudi za izvirno AV produkcijo, izobraževalne programske vsebine, otroški oz. mladinski program in s tem tudi za medijsko vzgojo ter seveda za visoko kakovostni izvorni razvedrilni program itd. Eno ključnih vodil RTV Slovenija in tudi STA, ki obe opravljata zelo odgovorno javno službo, mora biti verodostojnost informacij in s tem tudi nevtralizacija učinkov morebitnih lažnih novic v drugih medijih, čim bolj objektivno oz. nepristransko poročanje o vseh dogodkih ter pospešeno vključevanje v digitalno dobo informiranja, kar pomeni, da bo RTV Slovenija morala ob radijskih in televizijskih programih bolj ambiciozno kot doslej izdajati lastni, samostojni in celoviti, tehnološkim možnostim digitalne distribucije prilagojeni spletni medij.

Povsem samoumevno mora biti, da na RTV Slovenija ne sme biti na voljo ne prostor ne čas za sovražni govor in za kakršnekoli oblike propagande ali manipulacije z uporabniki in ne za ceneno ali z vsebinami, ki žalijo človekovo dostojanstvo, obremenjeno razvedrilo.

MK mora za področje medijev prej ko slej pripraviti področno strategijo, ki jo kaže razumeti kot dopolnitev NPK. Strategija mora izhajati iz javnega interesa, ki predpostavlja nekaj bistvenih komponent:

- svobodo izražanja;
- pravico in potrebo po javnem obveščanju in obveščenosti;
- skrb in odgovornost za ohranjanje nacionalne identitete in ohranjanje ter razvoj slovenskega jezika;
- dostopnost verodostojnih informacij za vse člane skupnosti, ustrežno kakovost in raznolikost oz. pluralnost in drugih vsebin ter sporočil;
- digitalno preobrazbo medijev ter ustrezno uskladitev zakonodaje z njo in
- strokovnost, neodvisnost oz. avtonomnost in dostojanstvo novinarskega poklica in ustrezní socialni položaj novinarjev.

V skladu z navedenimi ključnimi komponentami javnega interesa za medije se Strategija za področje medijev mora osredotočiti predvsem na potrebe in pričakovanja uporabnikov.

1.1.2 Nevladni sektor

Neodvisni nevladni sektor je praviloma pretežno usmerjen v iskanje novih poti, drugačnih metod dela, organizacijskih modelov, pristopov do občinstva in v razvoj novih poetik v umetnosti in tudi na ravni strok, v uvajanje novih umetniških praks in je po svoji naravi prostor višje ravni svobode odločanja, tveganja in negotovosti ustvarjalcev, ki največkrat niso zaposleni in tudi, če so, za njih ne velja delovnopravna zakonodaja javne uslužbenice, kar je tudi bolj skladno z naravo dela zlasti na področju umetnosti.

V okviru nevladnega sektorja delujejo izvajalci kulturnih dejavnosti, katerih programe in projekte država in lokalne skupnosti sofinancirajo v skladu z merili, ki izhajajo iz javnega interesa, kot druge programe v javnem interesu. Na ta način država in lokalne skupnosti podpirajo tudi oblikovanje in uveljavljanje novih produkcijskih modelov in preverjanje inovativnih pristopov in premislekov ter usmeritev, ki za splošnejše usmerjeni javni sektor niso tako značilne (urbana kultura, kulture družbenih manjšin ipd.), ki pa nato vplivajo tudi na

delovanje javnega sektorja. Pri tem mora MK skrbeti za smotrno sofinanciranje programov izvajalcev na osnovi strokovnih ocen programov in izključno v skladu z merili kakovosti.

MK z namenom, da v največji možni meri izključi možnost političnega vpliva na vrednotenje in selekcijo med programi in projekti, načrtuje ustanovitev neodvisne agencije za umetnost, ki bo, podobno kot javni agenciji SFC in JAK in po zgledu evropskih demokratičnih praks neodvisno in strokovno presojala programe in projekte izvajalcev v okviru nevladnega sektorja v javnem interesu na drugih (uprizoritvene, glasbene, vizualne, intermedijske, raziskovalne...) področjih umetnosti in odločala o njihovem sofinanciranju.

Z NPK in zakonom opredeljena vloga nevladnega sektorja ne sme biti obremenjena s preveč določenimi pričakovanji in mora podpirati usmeritev v iskanje novih pristopov do občinstva, v razvoj novih produkcijskih možnosti, novih vsebin in sporočil in bolj neobremenjeno obravnavo klasičnih tem in del kot javni sektor (v okviru javne službe). S ciljem raznolikosti kulturne produkcije je treba opredeliti izhodišča za programe in projekte v javnem interesu, ki bodo dopolnjevali in nadgrajevali ponudbo programov izvajalcev javne službe, in ki bodo zaradi svoje organizacijske oblike in/ali vsebine morda radikalno novi in/ali drugačni, kakršnih obstoječa ureditev (še) ni kategorizirala. Zakon mora tudi omogočati, da dokazano vrhunski izvajalci lahko po več uspešno izvedenih projektih z visoko stopnjo potrditve v strokovni javnosti kandidirajo za večletno programsko financiranje in v primerih deficitarnih dejavnosti tudi za koncesijo za opravljanje javne službe na tem področju.

S ciljema pluralizma in boljše izkoriščenosti kulturne infrastrukture bo zakon opredelil tudi pogoje za sodelovanje izvajalcev javne službe in nevladnega sektorja, pri čemer bo potrebno upoštevati in krepiti identiteto posameznih izvajalcev in enot kulturne infrastrukture.

Večletni programi nevladnih izvajalcev, sofinancirani v skladu z načeli javne službe

Nevladne organizacije (NVO), ki bodo dosegle ustrezno raven organiziranosti in kakovosti in delovale na področjih, ki v javnem sektorju niso dovolj zastopana, bodo lahko dobile koncesije, na podlagi katerih bodo za določen čas izvajale dejavnosti na način in po pravilih javne službe. Tudi v ta namen bo treba z zakonom natančno opredeliti naloge javne službe na področju kulture in tako posredno tudi pogoje, ki jih mora izpolnjevati NVO, da lahko pridobi koncesijo za izvajanje javne službe na državni, regijski ali lokalni ravni, kar se kaže kot ena od možnosti za sistemsko urejeno, organizirano in preiščeno uvajanje principov javne službe na področjih novih ali manj uveljavljenih umetniških praks ali tudi že uveljavljenih praks, ki se v glavnem odvijajo v okviru nevladnega sektorja.

Zelo pomemben cilj NPK je zagotoviti ustvarjalcem v nevladnem sektorju, ki delujejo na poklicni ravni, pogoje dela in plačilo za delo, ki bodo primerljivi s pogoji in plačili v javnem sektorju. To pa ob upoštevanju objektivnih danosti in že omenjenih omejitev glede možne rasti proračunskih sredstev samo po sebi predpostavlja:

- v vseh javnih razpisih zahtevo po navedbi stroškov dela v okviru prijavljenega programa ali projekta in, kasneje, predložitev dokazil o obračunanih in plačanih stroških dela;
- dosledno upoštevanje meril kakovosti v postopkih vrednotenja programov in projektov, ki se sofinancirajo s sredstvi iz proračunov;
- pridobivanje sredstev iz legitimnih drugih virov za financiranje kulturnih programov;
- strokovno presojo, kateri programi ustrezajo merilom za sofinanciranje na nacionalni ravni oz. na regijski ali lokalni ravni, in merila za razvrščanje programov in projektov v okviru nevladnega sektorja po ravneh in

-merila (npr. potrjena stabilna organiziranost, strokovna usposobljenost ipd.) za preverjanje organizacij s področja nevladnega sektorja, ki lahko pridobijo koncesijo za začasno izvajanje programov na način javne službe na področju kulture (npr. projekt Slovenskega plesnega središča).

1.1.3 Ljubiteljska kultura

Podobno kot v primeru nevladnega sektorja s ciljema pluralizma in boljše izkoriščenosti kulturne infrastrukture, zlasti kulturnih domov po središčih občin, tudi na tem področju velja spodbujati sodelovanje z izvajalci javne službe.

Področje ljubiteljske kulturne dejavnosti odlično koordinira Javni sklad za kulturne dejavnosti (JSKD), še naprej pa ga je potrebno razvijati in v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi urediti skladno z izhodišči in temeljnimi smotri ljubiteljske kulturne dejavnosti: sproščanje in omogočanje ustvarjalnosti ljudi, ki se niso odločili za poklicno delo na področju kulture, omogočanje otrokom in drugim mladim, da aktivno sodelujejo v kulturnem življenju v okolju, kjer živijo, in uveljavijo svojo nadarjenost, krepitev povezovalne funkcije ljubiteljske kulture, pridobivanja in vzgoje občinstva, brušenja talentov za prestop v polje poklicne kulture itd.

Sistem ljubiteljske kulture je v Sloveniji že tradicionalno preiščeno urejen in organiziran. Temelji na društvih, ki izvajajo pretežno ali izključno ljubiteljsko kulturno dejavnost, kandidirajo za sofinanciranje predvsem na občinskih javnih razpisih, se udeležujejo področnih tekmovanj in revij in praviloma uspešno izpolnjujejo funkcijo povezovanja lokalnega prebivalstva tudi v okolju z opaznejšimi vplivi migracij, v zadnjih desetletjih še posebej tudi na področju ljudi v t. i. tretjem življenjskem obdobju.

Društvu oz. organizaciji, ki deluje na področju ljubiteljske kulture in dosega ustrezno raven kakovosti, lahko občina podela koncesijo za opravljanje določenih nalog s področij javne službe za področje kulture na ravni občin, razen za področji varstva kulturne dediščine in knjižničarstva. Merila in izhodišča, na osnovi katerih se lahko podela koncesijo organizaciji s področja ljubiteljske kulturne dejavnosti za začasno izvajanje programov na način javne službe in cilji koncesij, morajo biti razvidni tudi iz občinskega lokalnega programa za kulturo.

Občina lahko spodbude in podporo dejavnostim na področju zborovskega petja, folklore in obujanja tradicionalnih običajev in šeg šteje tudi kot del zagotavljanja pogojev za varstvo in ohranjanje nesnovne kulturne dediščine.

1.1.4 Zasebni sektor na področju kulture

Subjekti iz zasebnega sektorja se že sedaj lahko vključujejo v uresničevanje javnega interesa na področju kulture, novi ZUJIK pa mora opredeliti še dodatne možnosti in spodbuditi sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem na področju kulture in omogočiti več možnosti, da se zasebni sektor kot neposredni izvajalec ali kot partner vključi v uresničevanje javnega interesa, tudi na področjih, na katerih je to bilo doslej manj značilno ali premalo uspešno (zlasti na področju kreativnih industrij, kulturnega turizma, organizacije kulturnih dogodkov, ohranjanja in upravljanja s kulturno dediščino itd.).

1.1.5 Reprezentativna stanovska društva oz. organizacije

Nesporno je, da stanovska društva, v katerih se povezujejo ustvarjalci s posameznih področij umetnosti, predstavljajo tudi zbir »aktivnih strok« po teh področjih in zato tudi možne partnerje, ki lahko pomagajo ustanoviteljem oz. sofinancerjem pri vrednotenju kulturnih

programov in v drugih postopkih, ki zahtevajo poznavanje področij umetnosti oz. kulture. Zato je smiselno, da zakon ustanoviteljem in sofinancerjem omogoči, da v postopke vključijo reprezentativne stanovske organizacije oz. jih tudi pooblastijo za določena opravila, za katera ni nujno, da bi bila vodena v skladu z Zakonom o upravnem postopku. Med drugim je mogoče na reprezentativna stanovska društva ali zveze društev s posameznih področij prenesti naloge, ki naj bi jih izvajala odmrta Kulturniška zbornica. Ker je za izvajanje takšnih pooblastil potrebno zagotoviti verodostojnost v postopke vključenih partnerjev, je potrebno opredeliti reprezentativnost društev ali zvez društev s področij, na katerih deluje več stanovskih društev in organizacij (npr. na področju AV produkcije, na področju glasbe itn.) in postopek ugotavljanja reprezentativnosti. Merila za priznanje reprezentativnosti mora določiti zakon.

Glede na že izpostavljeno strokovnost stanovskih društev je smiselno ohraniti možnosti za podeljevanje stanovskih nagrad po področjih umetnosti in kulture, saj je znano, da ob najvišje cenjenih nagradah za umetniško delo, državnih Prešernovih nagradah, zlasti ustvarjalci s področij umetnosti najvišje cenijo ravno nagrade, ki so jim jih podelila njihova stanovska društva, ker gre za priznanja kolegov in praviloma največjih poznavalcev narave njihovega dela. S tega vidika je tudi smiselno ohraniti možnost, da stanovska društva izvajajo določene programe, namenjene zlasti promociji in javnemu predstavljanju dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo njihovi člani, npr. organizirajo festivale, sejme ipd.

UKREPI:

Za doseg tega operativnega cilja je potrebno:

1. organizirati, spodbujati in promovirati trajni dialog o vlogi in pomenu kulture za družbeno skupnost in državo; zato bo MK ves čas izvajanja NPK v sodelovanju z Nacionalnim svetom za kulturo (NSK) vsaj petkrat letno organiziralo okroglo mizo oz. javno tribuno o kulturi, o njeni vlogi in pomenu ter skrbelo za seznanjanje javnosti z vsebino in zaključki razprav;
2. vsako drugo leto izpeljati raziskavo o pričakovanih javnosti v zvezi s kulturo oz. občinstev v zvezi s posameznimi področji umetnosti in kulture, o odnosu do kulturne dediščine, o motivih za obiskovanje ali neobiskovanje kulturnih prireditev ipd. ter dognanja teh raziskav upoštevati pri oblikovanju in izvajanju kulturne politike; po javnih zavodih, ki izvajajo javno službo na področju kulture, intenzivirati aktivno razmerje in trajni dialog z občinstvi in posebno skrb in čas posvetiti animaciji in dialogu z mladim občinstvom (od 15 do 25 let);
3. sistematično povezovati kulturo z drugimi družbenimi podsistemi (izobraževanje, gospodarstvo, okolje in prostor idr.) in doseči višjo raven iskanja in upoštevanja razvojno usmerjenih sinergij v skupnih projektih, spodbujati ozaveščanje, da je kultura povezovalna in ustvarjalna sila, ki deluje ne samo med člani družbene skupnosti, temveč tudi med različnimi družbenimi podsistemi in politikami, spodbujati razvoj kreativnega sektorja, raziskovalne umetnosti, medijev, kulturnega turizma, inovativnih storitev, vzgojno izobraževalnih programov itd.;
4. glede na pomembnost in ključno vlogo slovenskega jezika za obstanek skupnosti ter pomen kakovostne leposlovne in znanstvene knjige jezika omogočiti ničelno stopnjo DDV vsaj za kakovostne leposlovne in znanstvene knjige in revije;
5. z zakonom jasno in nedvoumno opredeliti obseg in naloge javne službe po področjih na nacionalni, pokrajinski/regijski in lokalni ravni (za javne zavode s področij umetnosti in kulture in druge izvajalce javne službe);

6. z zakonom (lahko s področnimi zakoni) opredeliti mreže javnih zavodov po področjih od nacionalne do občinske ravni, obveznost, načine in pravila povezovanja in sodelovanja med zavodi, združevanja strokovnih in podpornih služb, strokovno hierarhijo, izmenjave programov (razstav, predstav, koncertov), izvajanje skupnih programov oz. koprodukcij ipd.;

7. z zakonom opredeliti odgovornost ustanoviteljev javnih zavodov (države za nacionalne javne zavode, do ustanovitve pokrajin države in občin za regijske in mestnih občin oz. občin za mestne, občinske in medobčinske javne zavode) in lastnikov nepremične kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture.

Zakon mora opredeliti odgovornost ustanoviteljev za obstoj in delovanje javnih zavodov oz. drugih izvajalcev javne službe, ne glede na to, ali gre za državo ali občino oz. več občin. Do ustanovitve pokrajin ostajajo ustanovitelji in nosilci ustanoviteljskih pravic in obveznosti javnih zavodov regijskega pomena praviloma mestne občine oz. občine, vključene v razvojno regijo, na območju katere javni zavod oziroma drug izvajalec javne službe deluje, ker so bile praviloma ustanoviteljice teh javnih zavodov nekdanje občine, ki so jih ustanovljale za zadovoljevanje kulturnih potreb širšega lokalnega okolja. Stroške delovanja oz. programov v okviru javne službe teh, za zdaj regijskih javnih zavodov si bosta regija (občine z območja razvojne regije) in država delili v smiselnem razmerju, ki ga bo glede na zakonsko določene parametre določil zakon.

Z zakonom se uredi in določi tudi:

8. postopek in dosledno uporabo meril, ki izhajajo iz javnega interesa, pri vrednotenju in ocenjevanju programov, ki jih izvajalci javne službe predložijo na osnovi neposrednega poziva oziroma izvajalci drugih programov in projektov na osnovi javnih razpisov, tako da bo v obeh primerih enaka teža dana ugotovitvam evalvacije izvedbe programov oz. projektov izvajalcev v zadnjih treh letih pred prijavo in oceni predloženih programov za naslednje leto;

9. obveznost doseganja deleža lastnih prihodkov in merila za ocenjevanje uspešnosti pri doseganju lastnih prihodkov po področjih;

10. podlage za oblikovanje meril za presojo dosežkov nevladnega sektorja na področju kulture z vidikov kakovost in izvirnosti, verodostojnosti, dostopnosti, organizacijskih kompetenc itd.

11. merila za ugotavljanje reprezentativnosti stanovskih društev, na katera bo skladno z načeli čim višje ravni samoregulacije kulture mogoče prenesti opravljanje dogovorjenih nalog v okviru sodelovanja med organi države in lokalnih skupnosti s stanovskimi društvi;

12. merila in pogoje na osnovi katerih lahko MK podeli koncesijo za opravljanje javne službe;

13. z zakonom o zagotovitvi sredstev za najnujnejše investicije oz. obnove reprezentativnih objektov kulturne infrastrukture in najpomembnejših kulturnih spomenikov omogočiti ohranitev dostojanstva žive kulture in kulturne dediščine, pomembne tako s simbolnega vidika kot tudi z vidika kulturnega turizma itd.

MK pripravi in predlaga v sprejem nov Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o uprizoritvenih dejavnostih, Zakon o samozaposlenih na področju kulture, Zakon o nujnih programih na področju kulture, zakon o javni agenciji za umetnost in prenosu nalog s področja vrednotenja drugih programov in projektov v javnem interesu, izvajanih v javnem in nevladnem sektorju in dela zaposlenih z MK na agencijo ter začetku delovanja agencije.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. priprava in sprejem novega Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo do parlamentarnih volitev 2018 oz. najkasneje do konca leta 2019;

2. priprava in sprejem drugih zakonov, navedenih v zadnjem odstavku Ukrepov do konca leta 2019;
3. ustanovitev in začetek delovanja Javne agencije za umetnost najkasneje 1. 1. 2021;
4. dosledna uveljavitev sistema javne službe in meril, ki izhajajo iz javnega interesa, za vrednotenje programov izvajalcev v javnem sektorju in nevladnem sektorju ter sofinanciranje programov in projektov v skladu s temi načeli in merili z letom 2020;
5. postopna rast deleža sredstev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti in investicij na področju kulture v državnem in občinskih proračunih do višine 1,1 % BDP do l. 2025;
6. spremembe v dojemanju vloge in pomena kulture v javnosti in priznanje pomembnosti kulture za razvoj in refleksijo in samorazumevanje skupnosti, ugotovljene in preverjene na način strokovne evalvacije raziskav odnosa javnosti do kulture in navad ter motivacij občinstev, predstavljene v poročilih o izvajanju in doseganju ciljev NPK.

1. 2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir oziroma zagotoviti višjo raven operativnosti in funkcionalnosti sistema

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Organizacijsko in postopkovno je odločanje, vključno s procesom vrednotenja kulturnih programov in projektov in odločanja o sofinanciranju, trenutno urejeno tako, da so postopki zelo dolgotrajni, saj tudi v primeru objave javnih razpisov tri mesece pred iztekom predhodnega leta izvajalci, zlasti v nevladnem sektorju, dobijo sredstva praviloma šele nekaj mesecev po začetku proračunskega leta, kar jim zelo otežuje in celo preprečuje izvajanje celoletnih programov. Zato je potrebno z zakonom in drugimi predpisi omogočiti racionalizacijo postopkov, odpraviti nepotrebne administrativne ovire ter tudi z digitalizacijo procesov preprečiti zaplete, ki podaljšujejo postopke, prilagoditi potek komunikacije med vlagatelji in službami, ki obravnavajo vloge, možnostim digitalnega okolja itd.

Nekatere posodobitve kulture in njene interaktivnosti se dogajajo bolj ali manj neodvisno in spontano, ne glede na strategije ali celo mimo njih, zlasti vrtoglava digitalizacija življenja in dela, v veliki meri tudi prilagajanje države na te spremembe. Tudi MK postopoma digitalizira svoje delovanje in glede na vse druge spremembe se mora sproti prilagajati tudi notranja organiziranost tako MK kot ustreznih organov lokalnih skupnosti.

Vzporedno z vsem tem prihaja izziv digitalizacije same kulture, tako z vidika interaktivnosti kot dostopnosti praktično vse globalne kulture v realnem času, ki se bo z razvojem tehnologije virtualne realnosti v prihodnjih letih še povečevala. To pomeni, da se bo kultura v celoti in posamezne vrste umetnosti pod vplivom digitalne preobrazbe začele spreminjati, verjetno v še večji meri pa navade in pričakovanja javnosti; ne nujno vedno v zaželeni smeri, še zlasti, če se na spremembe ne bomo odzivali in bodo procesi potekali stihijsko. Ključno je zavestno spremljanje in prilagajanje na digitalizacijo, na zmožnosti in vpliv umetne inteligence, spremembe miselnih procesov in zaznavanja. Nujne bodo spremembe sistema izobraževanja, ki mora po eni strani posvetiti maksimalno pozornost prepoznavanju priložnosti, ki jih prinaša digitalna doba in preprečevanju morebitnih negativnih posledic in vplivov in ohranjanju pridobitev in vrednot, ki jih je uveljavila »Gutenbergova civilizacija« in hkrati doseganju sinergij, ki bodo omogočile številne nove umetniške in kulturne prakse in dosežke.

Utegne se zgoditi, da bo tokratna tehnološka revolucija z vzponom umetne oz. »superintelligence« oz. »druga vseevropska renesansa«, piše filozof Tine Hribar⁷, preseгла vse dosedanje prelome v zgodovini človeštva in res v temeljih zadela ob najglobljo »condition humaine«, četudi radi verjamemo, da le-ta ni odvisna od tehnologije, saj drugače novoveški človek ne bi tako pristno občutil sorodnosti z veliko starejšimi kulturami in civilizacijami. Umetna inteligenca naj bi bila v dvajsetih letih dokončno razvita in naj bi predvidoma presežala zmoglosti naravne inteligence in delovala kot »smotrna dejavnost«, kar pomeni, »da bo človeštvo podvrženo superinteligentnemu upravljanju in nadzorovanju«, in to bo gotovo imelo še neslutene posledice za kulturo in civilizacijo v celoti. Ob tem je temeljno samozavedanje človeškosti tisto, ki po eni strani lahko del svoje nove upodobitve najde v vznemirljivo novih in drugačnih formah, ki jih omogoča razvoj tehnologije, tako kot se je to že zgodilo ob podobnih prelomih, denimo po izumu tiska ali zvočnega in filmskega snemanja, po drugi strani pa se mora človek tudi zavarovati pred možnimi stranpotmi razvoja.

Zaveza NPK mora biti odpiranje vrat za novo in neznano in ustvarjanje možnosti, da tudi slovenski ustvarjalci sodelujejo v ustvarjanju novih form in vsebin, kajti ob izteku NPK čez slabo desetletje bo morda bistveni kazalnik njegove uspešnosti stopnja vključenosti slovenske kulture v digitalno okolje brez meja.

Ustvarjalci in kulturne ustanove že izkoriščajo digitalna orodja za promocijo in tudi za prodajo vstopnic. Vendar celostna digitalizacija življenja v prihodnosti terja daljnosežnejše razmisleke. V okolju, ki je v največji meri odvisno od javnega financiranja kulture, mora tudi za proces digitalizacije na področju kulture poskrbeti država. Digitalnih orodij bo vedno več in v vedno večji meri bodo dopolnjevala kulturno ponudbo tako pri nas kot po svetu.

Vprašanje, kako se bo na digitalno preobrazbo sveta odzvala slovenska kultura, zahteva resen razmislek. Čim prej bo treba ustanoviti multidisciplinarno delovno skupino, ki bo pregledala stopnjo digitaliziranosti kulture in predlagala kratko- in srednjeročne ukrepe. Slovenija na tem področju že lahko pokaže nekaj globalno vidnih dosežkov, zato je smiselno to prednost izkoristiti – nosilec takega projekta pa je lahko samo država v sodelovanju s SAZU, NUK, Inštitutom Jožef Stefan idr. Gre za eksperimentalno produkcijo in dosežke, ki napoveduje možne trende prihodnjih desetletij: fuzije zvrsti in žanrov, nove forme in nove vsebine in rojevanje novih praks, odmiranje obstoječih ...

Če je ena od zavez preнове kulturnega modela osamosvojitve kulture od države in ob tem priznanje vloge javnosti kot soustvarjalca kulture, je njeno ključno vsebinsko vprašanje razmerje med odprtostjo nacionalne kulture v svet in zavezanostjo izročilu in tradiciji zadnjih dveh stoletij. Samozavest pri odpiranju v svet pa lahko črpamo iz tega, da so naši predniki tudi v teh dvesto letih v zahtevnejših pogojih ustvarili nacionalno pomembne opuse z globalnim dometom. Kultura je vedno razpeta med lokalnim in globalnim, p/osebim in univerzalnim in v najboljših dosežkih vrhunski v obojem.

Odprava administrativnih ovir – debirokratizacija

Četudi ministrstvo meni, da je potrebno iz sistemskih razlogov sprejeti nekaj novih zakonov, je po drugi strani nujno in smiselno zmanjšati nepregledno število podzakonskih predpisov (pravilnikov, navodil in uredb) ter zapletenost različnih postopkov; delno na način združevanja sorodnih predpisov in delno na način opuščanja pravilnikov in navodil ter bolj izhajati iz splošnejših predpisov, ki urejajo vodenje postopkov, in zaupati v ljudi, ki vodijo postopke, in jim dati več možnosti za presojo dejstev in dejansko odločanje. Del odpravljanja

---

⁷Tine Hribar: Slovenci in druga evropska renesansa (zbornik referatov s posvetovanja SAZU Prispevki za slovenski nacionalni program II), SAZU, Ljubljana, 2017

administrativnih ovir bo ob pospešenem uvajanju javnih razpisov v elektronski obliki postopna selitev informiranja strank (obvestila izvajalcem in drugim zainteresiranim uporabnikom) v digitalno okolje in ukinjanje poslovanja z njimi na papirju do nujnega minimuma, saj številne raziskave potrjujejo, da vse večji del iskalcev in uporabnikov informacij, zlasti mlajših, išče informacije in podatke izključno na digitalnih informacijskih platformah.

Del odprave administrativnih ovir je treba omogočiti tudi s sodelovanjem in pomembnejšo vlogo reprezentativnih stanovskih društev in vključiti društva v procese odločanja, v katerih lahko kot sfera aktivne stroke (združenja poznavalcev ustvarjalnih procesov) pozitivno vplivajo na odločitve in prevzamejo del odgovornosti za odločitve. Reprezentativna stanovska društva, združenja oz. zveze društev lahko kompetentno in legitimno nadomestijo odmrlo Kulturniško zbornico in prevzamejo njene naloge za svoja področja umetnosti. To je pomembno, ker stanovska društva praviloma uživajo visoko stopnjo zaupanja svojega članstva. Praviloma delujejo tudi organizatorji javnih razprav o odprtih vprašanih dejavnosti, katerih avtorji se v društvih povezujejo, sogovorniki države v zvezi z uresničevanjem pravic avtorjev ipd., kar vse je pomembno z vidika sodelovanja z državo in z vidika nujne ravni samoregulacije kulture.

Nekoliko drugačno vlogo in poslanstvo imajo in izpolnjujejo društva, ki so pretežno nastala po osamosvojitvi Slovenije in se deloma predstavljajo kot strokovna društva, čeprav delujejo zlasti kot producenti ali povezave izvajalcev skupnih ali različnih programov na področju uprizoritvenih dejavnosti, intermedijske ter raziskovalne umetnosti, ali kot društva, ki delujejo kot neke vrste sindikati, npr. samozaposlenih na področju kulture. Zato jih je smiselno kot takšne tudi upoštevati.

UKREPI

1. Spodbuditi, premišljeno, koordinirano in pregledno izvajati digitalizacijo (poslovanja, postopkov in procesov na področju) kulture (na MK in javnih agencijah, ki komunicirajo in poslujejo z izvajalci programov in projektov na področju kulture) in sistematično seznanjati javnosti z možnostmi rabe digitalnih virov na področjih jezikovnega izobraževanja in praktične rabe digitaliziranih vsebin (slovarjev, pravopisa, terminoloških slovarjev, različnih drugih jezikovnih virov itd.);
2. nadaljevati s postopnim uvajanjem elektronskih javnih razpisov in javnih pozivov MK in javnih agencij oz. skladov, ki vodijo postopke vrednotenja programov in projektov ter sofinanciranja programov in projektov izvajalcev na področju kulture;
3. podpreti razvoj elektronske knjige;
4. omogočiti razvoj digitalizacije jezika in njeno dostopnost z:
  - nadaljnjim razvojem govornih tehnologij,
  - vzdrževanjem in nadgradnjo korpusov,
  - semantičnimi viri in tehnologijami,
  - strojnim prevajanjem,
  - terminološkim portalom,
  - črkovalnikom in pravopisno-slovničnim pregledovalnikom in
  - vzpostavitev infrastrukturnega centra za jezikovne vire in tehnologije (opolnomočenje in zadostno financiranje enega od obstoječih z jasno določenimi nalogami);
5. Spremljati in skladno s pravnim redom EU ustrezno regulirati spletne medije, selitev tradicionalnih medijev v digitalno okolje in dejavnosti na digitalnih platformah, ki formalno

niso mediji, vendar pomenijo nelojalno konkurenco medijem brez ustrezne odgovornosti (posredovanje po njihovi naravi medijskih vsebin, AV storitev, prevzemanje medijskih vsebin, ne da bi bilo zagotovljeno varstvo in spoštovanje pravic avtorjev in izdajateljev medijev, nelojalna konkurenca na trgu oglaševanja, pa tudi lansiranje »lažnih novic«, sovražni govor ipd.);

6. do konca izpeljati projekt elektronskega arhiva;

7. vzpostaviti celovit register kulturne dediščine;

8. zasnovati in izpeljati projekt Slovenskega virtualnega muzeja kot privlačne interaktivne predstavitve kulturne dediščine, urejene kot možnost obiska in ogleda virtualne razstave v eni od reprezentativnih muzejskih stavb ali galerij (namen katere je vabilo k ogledu »v naravi«);

9. v sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport zasnovati in začeti s pilotnim izvajanjem koncepta kulturno-umetnostne vzgoje ter vzgoje za medije oz. izobraževanja za vrtce, osnovne in srednje šole, katerega cilj bo usposobljenost otrok in mladih za sprejemanje vsebin in vrednot s področja tradicionalne in sodobne kulture ter vsebin in vrednot kulture, ki se razvija kot plod digitalne preobrazbe in udejanjanja virtualne resničnosti in umetne inteligence;

10. ustanoviti medresorsko delovno skupino za identifikacijo administrativnih ovir in opraviti temeljito analizo predpisov s področja kulture z vidika možne racionalizacije, odprave administrativnih ovir oz. debirokratizacije področja in

11. omogočiti izvedbo vseh javnih razpisov in izpeljavo čim več različnih postopkov v elektronski obliki (spodbuditi stranke oz. partnerje) k pridobitvi digitalnih podpisov itd.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Vsako leto vsaj en opazen ukrep na področju odpravljanja administrativnih ovir;

2. vsi javni razpisi in javni pozivi Ministrstva za kulturo in nacionalnih javnih agencij bodo najkasneje leta 2021 izvajani v elektronski obliki;

3. začetek delovanja »centra za jezikovne vire in tehnologije« z ustreznimi pooblastili v letu 2018;

4. dokončanje projekta »e-arhiv« v predvidenem roku;

5. dogovor z MIZŠ in začetek oblikovanja koncepta prilagoditve umetnostne vzgoje glede na trk »Gutenbergove civilizacije« in digitalne preobrazbe sveta leta 2018.

6. ustanovitev in začetek delovanja medresorske delovne skupine iz 10. točke Ukrepov v začetku leta 2018.

1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot pomembnega dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

V 21. stoletju kultura vse bolj išče neposredni stik z gospodarstvom, znanostjo idr. področji in se celo skuša uveljaviti kot neke vrste gospodarska panoga, ki ocenjuje in promovira svojo učinkovitost in uspešnost tudi z deležem, ki ga prispeva k BDP. Kultura po eni strani vpliva na razvoj nacionalnih gospodarstev s svojo razvitostjo in stopnjo svobode, saj vpliva na širino duha in na ustvarjalnost oz. inovativnost uporabnikov kulturnih dobrin. Po drugi strani se v zadnjih desetletjih v skladu s to težnjo same kulture in pod vplivom novih tehnologij razvijajo nove vrste umetnosti in kulturnih dejavnosti, ki v sinergiji z gospodarstvom in znanostjo spodbujajo gospodarski razvoj držav. Zato ni presenetljivo, da so gospodarsko najbolj razvite države tako rekoč praviloma države, ki so tudi kulturno najbolj razvite.

NPK to usmeritev mora podpreti, saj se tako kultura neposredno in učinkovito vključuje v razvojna prizadevanja države in družbene skupnosti v celoti, čeprav to vseeno ni njen prvotni namen in smisel. Ključnega pomena pa je, da kultura iz lastne potrebe in ob ohranjanju tradicionalnih umetnosti in kulturnih dejavnosti širi spekter vrst umetnosti in kulturnih dejavnosti s praksami, ki iščejo stik in sinergije z znanostjo, virtualno resničnostjo in umetno inteligenco tudi iz drugih, kulturni imanentnih razlogov in si prizadevajo po eni strani za uveljavljanje političnih stališč in socialnih sporočil in po drugi strani za manj ozke poglede na stvarnost oz. za bolj holističen pogled in dojemanje sebe, sveta, družbe...

NPK želi v skladu s tem operativnim ciljem in s poudarjanjem možnosti razvoja kreativnega sektorja pod vplivom različnih dejavnikov, od filozofskih napovedi konca umetnosti ali tez o njeni nemoči ob soočenju z izzivi, ki jih je prineslo 20. in še bolj 21. stoletje, do vpliva digitalne preobrazbe sveta, v navezi z gospodarstvom in raziskovalno umetnostjo, v navezi z znanostjo itd. odgovoriti na legitimne in vse bolj prevladujoče težnje kulture 21. stoletja, ki išče novo paradigmo razvoja in razmerja s svetom, ne nazadnje povezanega s težnjami, ki izhajajo iz koncepta trajnostnega razvoja in holističnega pogleda na svet, ki mu specializirani, parcialni pogledi in življenjske ter zlasti neoliberalne ekonomistične prakse grozijo z zatonom civilizacije. Novodobna prizadevanja kulture, v največji meri prisotna v nevladnem sektorju, kot se zdi, izhajajo zlasti iz tovrstnega razumevanja sveta in razvoja in slovenska kultura te težnje mora prepoznati in priznati njihovo legitimnost.

UKREPI

1. Omogočiti in spodbuditi izvedbo kohezijskega projekta Center kreativnosti v sodelovanju z Muzejem za arhitekturo in oblikovanje in Slovenskim podjetniškim centrom;
2. sprejeti in uveljavljati Strategijo oblikovanja kot vsebinsko dopolnitev NPK;
3. z javnimi razpisi spodbuditi in razviti večletni kohezijski projekt Mreža centrov raziskovalne umetnosti (javni razpisi), ki bo v obeh kohezijskih regijah že zastavljenim pobudam omogočil višjo raven aktivnosti in enakopravno povezovanje z znanostjo in gospodarstvom, kar bo omogočilo boljši pretok idej in skupne projekte v kontekstu prehoda slovenske industrije na višjo kakovostno raven (četrti industrijska revolucija);
4. izboljšati sodelovanje z gospodarstvom, tudi s pomočjo Ministrstva za gospodarstvo in tehnologijo in Gospodarske zbornice Slovenije, pri implementaciji ustvarjalnih dosežkov, ob katerih se srečujeta in sodelujeta ustvarjalno-estetski in gospodarsko učinkoviti vidik uporabnosti inovativnih novih produktov in storitev;
5. sprejeti in implementirati Arhitekturno politiko Slovenije kot pot do izboljšanja podobe urbanega okolja;

6. slediti pojavljanju in razvoju novih umetniških praks in jih podpirati.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izvajanje projekta Center kreativnosti v skladu s programom in terminskim načrtom;
2. izvajanje procesov in doseganje ciljev Strategije oblikovanja v skladu s terminskim načrtom;
3. izvajanje projekta Mreža centrov raziskovalne umetnosti v skladu z javnim razpisom in terminskim načrtom izvedbe;
4. število in obseg skupnih projektov z izvajalci dejavnosti na področjih drugih resorjev (ocena v vsakokratnem poročilu o uresničevanju NPK) in
5. uveljavljanje predlogov in ukrepov Arhitekturne politike Slovenije v prostorskih načrtih in v praksi.

II. VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI ZA KULTURO USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV

Sistemske urediti načela in pravila sofinanciranja kulturnih programov in projektov v javnem interesu tako, da bo sofinanciranje zagotavljalo bolj racionalno porabo sredstev, spodbujalo ustvarjalnost, nagrajevalo kakovost in izvirnost, vrhunskost, raznolikost, omogočalo avtonomijo ustvarjanja in spodbujalo odzivanje na izzive časa (verodostojnost), in temeljilo na strokovni evalvaciji izvajanja preteklih programov in projektov ter neodvisnem, preverljivo strokovnem vrednotenju programov in projektov, s katerimi vlagatelji kandidirajo za sofinanciranje; v postopkih dosledno zagotavljati in uveljavljati uporabo ustreznih meril in neodvisno strokovno vrednotenje programov.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj prenove kulturnega modela je vzpostavitev učinkovitih mrež izvajalcev kulturnih programov, ki bodo deležni podpore vseh resorjev in podpore državne in lokalnih oblasti. Namen in smisel kulturne politike, sofinanciranja programov in spodbud je zagotavljanje kakovosti na vseh ravneh in vseh področjih kulture in zadovoljevanja pričakovanj, ki izhajajo iz javnega interesa za svobodno, raznoliko, dostopno, verodostojno in kritično kulturo.

Kultura je v letih po osamosvojitvi in prehodu v liberalno demokratični sistem doživela izjemen razmah. O tem pričata vedno večje število izvajalcev oz. ustvarjalcev in skoraj neverjetna rast produkcije (število izdanih knjig, gledaliških premier, razstav, ur radijskih in TV programov itd.), kar pa ni v nikakršni zvezi z delovanjem trga, za katerega v Sloveniji velja, da ga tako ali tako ni oz. da je zaradi majhnosti njegov vpliv zanemarljiv. Ta rast je pozitivna, a ker je država ohranila model, v katerem je kulturna produkcija skoraj v celoti odvisna od javnih sredstev, vsem zahtevam in željam po približno zadostnem sofinanciranju ni več mogoče ugoditi. Država ne izpolnjuje svoje funkcije in ne spodbuja oz. omogoča zlasti najkakovostnejših programov in dosežkov, naj bo to v javnem sektorju ali nevladnem sektorju. Zato je treba spremeniti stališče, da mora financirati vse in vsakogar oz. čim večji obseg dejavnosti in preseči vrednostni relativizem in teze, da umetnosti ni mogoče ocenjevati, in da je selekcija nedopustna. Uveljaviti je treba jasna merila in odgovornost, ki mora temeljiti na spodbujanju ustvarjalnosti in izvirnosti, kakovosti, raznolikosti, pluralnosti, dostopnosti in verodostojnosti programov in projektov in prevladujoče načelo socialnosti nadomestiti z načelom selekcije na podlagi kakovosti. Kultura brez znatne finančne podpore države ne more preživeti, a pomembno je sprejeti stališče, da morajo sofinancirani programi v čim večji meri doseči potrditev strok in, ob upoštevanju narave dejavnosti, ustrezno pozornost občinstva. Izvajalec programa oz. projekta to dokaže tudi z ustreznim deležem lastnih prihodkov.

Ključni orientirji za oblikovanje politike na področju sofinanciranja programov in projektov so potemtakem na vseh ravneh: kakovost in druga merila, ki izhajajo iz javnega interesa, selekcija na osnovi teh meril, odločanje izključno na osnovi strokovnega vrednotenja programov in projektov in zadostnost sredstev za optimalno izvedbo sofinanciranih programov in projektov ob upoštevanju lastnih prihodkov. To pričakujeta javnost in tudi kultura sama in to zahteva njen status skladno z njeno vlogo in pomenom za demokratično državo oz. skupnost.

Glede na specifične poklice v kulturi in nepredvidljivost umetnostnih tokov in posameznih karier je potrebno misliti na vsaj srednjeročno socialno varnost uveljavljenih poklicnih umetnikov, tako samozaposlenih kot zaposlenih v javnem ali nevladnem sektorju. Zdi se smiselno razmisliti o ustanovitvi sklada, v katerega bi zaposleni in samozaposleni prispevali minimalen prispevek (iz plač in avtorskih honorarjev) za ustvarjalce v krizi oz. brez dela. To bi bilo smiselno tudi zaradi lažjega odločanja posameznikov za umetniške poklice kot zaradi možnih neugodnih okoliščin na poklicni poti, na katere ustvarjalci nimajo vpliva. Vendar bi to moral biti projekt samih zaposlenih in samozaposlenih v kulturi in samostojno organiziran in voden.

Za delovanje izvajalca javne službe je v osnovi odgovoren ustanovitelj javnega zavoda, javne agencije, javnega sklada ali druge vrste izvajalca. Zato programe in projekte v okviru javne službe v vseh primerih potrjuje in sofinancira ustanovitelj (na nacionalni ravni MK) v okviru postopka javnega poziva za prijavo programov izvajalcev javne službe. Edino izjemo predstavljajo programi ali projekti, ki jih izvajajo izvajalci, ustanovljeni za delovanje na eni ravni, izvajajo programe, ki jih v večjem delu sofinancira sofinancer z druge ravni, npr. delovanje občinskega javnega zavoda država. Za te primere je treba z zakonom omogočiti, da ustrezni del kompetenc ustanovitelja prevzame večinski sofinancer.

V osnovi pa velja, da programe izvajalcev javne službe, ki so bili ustanovljeni za delovanje in delujejo na nacionalni ravni, sofinancira država, tiste, ki jih izvajajo izvajalci, ustanovljeni za delovanje na regijski ravni, vrednotijo skupne strokovne komisije MK in razvojnih svetov regij oz. občin ustanoviteljic, sredstva pa prispevajo MK in občine z območja regij v razmerju, ki ga določa zakon; občinske ali medobčinske izvajalce javne službe pa financirajo občine so/ustanoviteljice. Na vseh ravneh pa mora dosledno veljati načelo, da cilj ni zagotavljanje čim večjega obsega dejavnosti, temveč uveljavljanje meril, ki izhajajo iz javnega interesa in uveljavljanje slovenske kulture v mednarodnem okolju ter dialog z drugimi kulturami.

OPERATIVNI CILJI

2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje

2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju programov in projektov

2.3 Zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do l. 2025 do vsaj 1,80% državnega proračuna in ustrezne deleže za kulturo v občinskih proračunih

2.4 Spodbuditi in omogočiti razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in publiciranje strokovne kritike

2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture

2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje

oz. jasno določiti in razmejiti obveznosti širše države v zvezi s sofinanciranjem kulture; opredeliti možnosti sodelovanja in obveznosti države v zvezi s programi oz. projekti, ki jih izvajajo izvajalci na ravni pokrajin/regij ali lokalnih skupnosti.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Po osamosvojitvi Slovenije so, kljub uvedbi lokalne samouprave ter nameri o ustanovitvi pokrajin, kar zadeva sofinanciranje kulture na ravni javnega in na ravni nevladnega sektorja, ostali v veljavi način mišljenja in ravnanja in tudi določene ureditve, ki so bili značilni za sofinanciranje kulture pred osamosvojitvijo, ko so precej manj številne in zato večje občine dejansko bile in delovale kot enote države. Na območjih občin so tedaj delovale številne kulturne ustanove, ki bi po svoji usmeritvi morale imeti regionalni status, dejansko pa so delovale kot državne ustanove (gledališča, muzeji, založbe itd.) in obratno.

Ustanoviteljice teh javnih zavodov so formalno ostale občine ali vsaj mestne občine, financer pa v več primerih v največji meri država, čeprav gre za javne zavode regijskega pomena ali celo za občinske ali kvečjemu medobčinske javne zavode. Zato občine, ustanoviteljice javnih zavodov krojijo »politiko« teh zavodov, financira pa jih pogosto predvsem država, ki nima nobene besede v zvezi imenovanji direktorjev, investicijami in investicijskim vzdrževanjem objektov in programi teh javnih zavodov. Posledica tega je, da MK iz državnega proračuna financira javne zavode, ki so po svoji naravi mestni, morali bi biti regijski ali medobčinski, tudi v deležu 90 %, v drugih primerih pa istovrstne javne zavode samo do 40 %.

Po zgledu te vrste anomalij, podedovanih iz časov pred letom 1991, se večkrat zgodi, da občine gradijo objekte ali ustanavljajo različne ustanove in vnaprej računajo, da bo levji delež financiranja le-teh prevzela država. Ta razmerja je treba postopoma urediti, kajti tudi to je pogoj za vzpostavitev smiselnih in učinkovitih mrež javnih zavodov z razvidno in smiselno delitvijo dela ter financiranja in strokovno hierarhijo, kjer je to potrebno.

S strokovnega vidika in z vidika obiskovalcev oz. kulturnega turizma je smiselno, da se mreže muzejev, galerij ipd. racionalizirajo in v posameznih primerih opravljajo dejavnost na ravni in v obsegu, ki ustreza ravni zavoda (nacionalni, regijski, medobčinski, občinski), da ne prihaja do drobljenja oz. podvajanja iste vrste zavodov na isti ravni, in da javni zavodi iste vrste sodelujejo, izmenjujejo uspešne, za občinstvo zanimive programe (razstave) ipd. Uveljavitev teh načel ne želi preprečevati ali ovirati lokalnih pobud. Zaželeno in dobrodošlo je, da občine gojijo spomin na preteklost in oživljajo ter promovirajo lokalno identiteto, izročilo, nesnovno kulturno dediščino, obnavljajo kulturne spomenike lokalnega pomena, urejajo in predstavljajo javnosti zbirke premične kulturne dediščine, ki priča o preteklosti območij občin, in ki bi morda drugače ostala v depojih večjih muzejev. Pomembno je, da imajo pri tem zagotovljeno strokovno pomoč javnih zavodov, ki izvajajo javno službo na območjih občin.

Novi ZUJIK mora nedvoumno opredeliti osnovna načela sofinanciranja javne službe na nacionalni ravni (državni proračun), regijski ravni (v ustreznih deležih državnega proračuna in proračuni občin) in na lokalni ravni (občinski proračuni). Kot ključna merila za vrednotenje programov javne službe mora uzakoniti kakovost in vsa ostala merila, ki izhajajo iz javnega interesa in opredeliti pogoje, ki jih naj izpolnjujejo programi izvajalcev javne službe:

- za izvajalce javne službe na področju uprizoritvenih umetnosti in koncertne dejavnosti na področju t. i. resne glasbe to pomeni predstavljanje in sodobno interpretacijo klasične dramske oz. glasbene literature, svetovne in slovenske in ravno tako sodobne svetovne in slovenske dramatike oz. glasbe in seveda tudi odzivanje na najbolj inovativne in razvojno usmerjene preboje na enem ali drugem področju;

- za izvajalce muzejske in arhivske dejavnosti to pomeni zahtevo po kar najbolj strokovnem delu na vseh področjih varstva, celostnega ohranjanja, promocije in predstavljanja kulturne dediščine in iskanje vedno znova novih in učinkovitejših poti do javnosti oz. možnih obiskovalcev; smiselno enako velja za galerije, ki opravljajo javno službo na področju galerijske dejavnosti itdh.

Novi ZUJIK mora enako nedvoumno opredeliti pogoje in merila za sofinanciranje drugih programov in projektov v javnem interesu in vsaj v osnovi opredeliti, da se pričakovanja v zvezi z drugimi programi in projekti v javnem interesu razlikujejo od pričakovanj v zvezi s programi javne službe, pri čemer gre zlasti za bolj poudarjeno usmeritev v preverjanje različnih možnosti posamezne umetniške prakse oz. težnjo v razvoj strok na področju kulture, za poudarjeno težnjo po inovativnosti, uvajanju oz. uveljavljanju novih praks in preverjanju že uveljavljenih praks in tradicionalnih vrst umetnosti na osnovi novih dognanj strok, novih interpretacij klasičnih del (dramskih, glasbenih...) ali tudi novejših že uveljavljenih ipd.;

Omogočati mora, da izvajalci v okviru nevladnega sektorja, ki že dalj časa dosegajo visoko kakovostno raven izvedenih programov in projektov (evalvacija!), lahko kandidirajo tudi na dvoletnih ali štiriletnih programskih razpisih in si tako zagotovijo bolj trajne pogoje za svoje delo, za morebitne zaposlitve sodelavcev ipd.

Kolikor izvajalec iz predhodne alineje deluje na področju, na katerem še ne deluje javna služba ali je izvajalcev premalo, mu lahko MK, če gre za potrebo po dejavnosti na nacionalni ravni, oz. občine v regiji (tudi na predlog razvojnega sveta regije) v soglasju z MK ali občina za območje občine podeli koncesijo za izvajanje javne službe za obdobje največ pet let.

Zakon mora določiti tudi osnovna merila in pogoje za financiranje ljubiteljske kulturne dejavnosti: npr. možnost, da lahko nadarjeni prebivalci lokalnih skupnosti, ki se niso odločili za poklicno delo na področju umetnosti oz. kulture v čim večji meri uveljavljajo svojo nadarjenost, priložnost, da se otroci in sploh mladi lahko čim bolj aktivno vključijo v kulturne dejavnosti ali vsaj kot občinstvo spoznajo področja umetnosti in kulture, ki so jim morda drugače težje dosegljiva, kakovostno možnost, da se nadarjeni mladi ljudje preizkusijo in morda tudi pripravijo na poklicno pot na področju umetnosti oz. kulture, priložnosti za družabno in družbeno življenje v lokalni skupnosti oz. integrativni potencial ljubiteljske kulturne dejavnosti, raven kakovosti, ki omogoča tudi »usposabljanje« občinstva za morda zahtevnejše preizkušnje s kulturo oz. umetnostjo na poklicni ravni itd.;

Zakon mora v zvezi s stanovskimi društvi, v katerih se združujejo ustvarjalci na različnih področjih umetnosti in strokovnjaki iz različnih strok na področju kulture, opredeliti eksaktna merila za ugotavljanje reprezentativnosti in usposobljenosti stanovskih društev za opravljanje nalog, ki jih lahko ministrstvo ali organi občin prenesejo na reprezentativna stanovska društva. Merila morajo omogočati preverljivost upravičenosti dodelitve statusa posameznemu društvu, ki je podlaga za prenos nalog nanj in s tem tudi za upravičenost do sredstev, ki se društvu dodelijo kot nadomestilo za delo, potrebno za oblikovanje mnenj in morebitnih odločitev v postopkih dodelitve statusa samozaposlenega in pravice do plačila prispevkov, za izbiro in predlaganje morebitnih predstavnikov dejavnosti v svete javnih zavodov, javnih agencij in skladov, za predlaganje predstavnikov aktivnih strok v strokovne komisije MK in javnih agencij ter skladov, za oblikovanje mnenj in predlogov v postopkih izbire kandidatov za nacionalne nagrade na področju kulture in kandidatov za upravni odbor Prešernovega sklada, kandidatov za članstvo v strokovnih komisijah UO Prešernovega sklada itd.

Postopki vrednotenja programov in projektov morajo biti tako, kar zadeva javno službo na področju kulture, kot druge programe in projekte v javnem interesu, z zakonom in ustreznimi pravilniki urejeni tako, da od strokovnjakov in strokovnih komisij, ki se ukvarjajo z vrednotenjem programov in projektov, zahtevajo neizogibno spoštovanje predpisanih pogojev

in meril, oblikovanih tudi v skladu z operativnimi cilji NPK, ki se nanašajo na decentralizacijo in odpravo nesorazmerij med vrstami umetnosti oz. področji kulture ipd.

UKREPI

1. Sporazum z združenji občin oz. občinami in regijskimi razvojnimi sveti glede razmejitve pristojnosti in obveznosti med državo in občinami glede zagotavljanja delovanja izvajalcev javne službe na področju kulture na regijski in občinski (ter medobčinski) ravni v letu 2018;
2. priprava in sprejem novega Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo leta 2018 ali vsaj do konca leta 2019;
3. priprava in sprejem Zakona o uprizoritvenih dejavnostih in Zakona o Javni agenciji za umetnost do konca leta 2019;
4. sprejem standardov in normativov za javne zavode, ki izvajajo javno službo na področju kulture na vseh ravneh od nacionalne do lokalne do konca leta 2020 oz. 2022 (za lokalne);

KAZALCI USPEŠNOSTI

Operativni cilj bo uspešno uresničen, če bodo:

1. dosežen sporazum iz 1. točke Ukrepov leta 2018 in
2. navedeni zakoni sprejeti v predvidenih rokih.

2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju programov in projektov

v skladu z merili, ki izhajajo iz javnega interesa tako, da bo omogočal ustvarjalno delo najboljšim izvajalcem, ne glede na to, v katerih institucionalnih oblikah delujejo.

UTEMELJITEV, NAMEN IN VSEBINA CILJA

Sistem so/financiranja slovenske kulture v zadnjih desetletjih in še zlasti po svetovni finančni in gospodarski krizi ne deluje več v skladu z načeli in izhodišči, na katerih temelji; zlasti kar zadeva sofinanciranje iz državnega proračuna. Po eni strani se vedno bolj opušča merilo kakovosti in upoštevajo želje, naj čim več prijaviteljev, zlasti fizičnih oseb, samozaposlenih in t. i. s.p.-jev, »dobi vsaj nekaj malega, da bodo lahko nekako preživeli«. Po drugi strani so se po letu 2009 pojavila ali poglobila že obstoječa nesorazmerja med posameznimi področji kulture, saj so področja, na katerih kot izvajalci prevladujejo javni zavodi z večjim številom zaposlenih, kar zadeva sofinanciranje dejavnosti, ostala na približno enaki ravni, medtem ko so se subvencije za izvajalce na drugih področjih (vizualne umetnosti, knjige, filma ...) zelo skrčile. Povečeval pa se je pritisk za ustanavljanje novih javnih zavodov, saj status javnega zavoda zagotavlja trajno financiranje in socialno varnost zaposlenim. Še bolj kot že pred krizo so se poglobila nesorazmerja med deleži sofinanciranja javnih zavodov in programov, katerih ustanovitelji ali pobudniki so občine, in ki jih sofinancira država iz proračuna MK. Stanje postaja nevzdržno in vzbuja nelagodje in revolt tako v javnih zavodih kakor tudi in še bolj v nevladnem sektorju in pri fizičnih osebah kot izvajalcih.

Izhodišče prenove sistema oz. načinov odločanja, zlasti vrednotenja programov in projektov, mora biti odločitev za strokovnost in ne političnost odločanja. To pomeni, da zakon določi način, kako se strokovna presoja programov in projektov izvede, da bodo odločitve čim bolj neoporečne, in da se v enaki meri upoštevata evalvacija uresničevanja programov in projektov prijavitelja v zadnjih treh letih pred prijavo in ocena prijavljenega programa oz. projekta.

Eden bistvenih ciljev NPK je dosledno spoštovanje načela, naj druge programe in projekte v javnem interesu vrednoti neodvisna stroka. Kar zadeva knjigo (JAK) in film (SFC), je to vsaj formalno že zagotovljeno in smiselno je ta, v prihodnje še dodelani, model uporabiti tudi za ostala področja umetnosti s to razliko, da je zaradi neposredne odgovornosti države in lokalnih skupnosti za zagotavljanje in izvajanje javne službe na področjih, na katerih so država oz. lokalne skupnosti v ta namen ustanovile javne zavode kot izvajalce javne službe, smiselno procese strokovnega vrednotenja programov in odločanja o sofinanciranju programov izvajalcev javne službe ohraniti na MK oz. v okviru občinskih uprav. Potrebno je zagotoviti, da bodo programi izvajalcev javne službe najprej nepristransko ovrednoteni v okviru neodvisnih strokovnih komisij, in da bo nato izključno na osnovi teh ocen odločeno o višini sofinanciranja programov. Z udeležbo predstavnikov obeh vrst strok, tako akademske kot aktivne (ustvarjalci), je potrebno omogočiti večje pristojnosti in več odgovornosti strok (reprezentativnih stanovskih društev) tudi pri imenovanju komisij in opredelitvi principov razdeljevanja proračuna za kulturo na ravni države ali lokalne skupnosti. To pomeni, da mora zakon natančno urediti postopke odločanja o programih javne službe in omogočiti ustanovitev agencije za umetnost, ki bo prevzela vodenje postopkov odločanja o drugih programih in projektih na področjih umetnosti na nacionalni ravni. Na podoben način se to lahko uredi tudi po mestnih in drugih večjih občinah, načela strokovnega odločanja v neodvisnih strokovnih telesih pa morajo biti spoštovana tudi v manjših.

Postopki in merila morajo biti vnaprej znani in omogočati, da po predložitvi programa izvajalca javne službe strokovna komisija najprej oceni program kot ustrezen ali ne in v primeru neustreznosti predlaga spremembe in dopolnitve. Po ugotovitvi ustreznosti oz. po morebitni zahtevani spremembi ali dopolnitvi programa ga ovrednoti in oceni in na osnovi te ocene in razpoložljivih sredstev pristojna služba MK oz. ustanovitelja samo še ugotovi višino sofinanciranja programa. Ocena programa temelji na dveh enakovrednih ocenah: na evalvaciji izvedbe programov prijavitelja v zadnjih treh letih, utemeljeni z vsaj desetimi kazalci (npr.: delež dejanske izvedenosti programov, delež izvedenih programov zunaj matične hiše oz. gostovanj po Sloveniji, število gostovanj v tujini, število vabil na gostovanja v tujini, število vabil na mednarodne festivale, število prejetih stanovskih nagrad, ki so jih dobili člani ansambla, razstavljalci oz. gostujoči umetniki, število nagrad na festivalih v Sloveniji, število nacionalnih nagrad, kazalci ali obisk pada ali raste, višina/delež lastnih prihodkov, ocene strokovne kritike, drugi odzivi javnosti, ocena strokovne komisije itd.), tako da seveda evalvacija vključuje glede na področje smiselna merila, in oceni prijavljenega programa ter skupni oceni. Del ocene programa mora biti tudi ocena dostopnosti programa za širšo kulturno javnost v razmerju s celotno programsko ponudbo na področju delovanja izvajalca.

Vrednotenje drugih programov in projektov v javnem interesu, ne glede na to, kdo bo prijavitelj in ali deluje v javnem sektorju ali nevladnem sektorju, bo potekalo po dvokrožnem postopku, kar je nujno glede na to, da bo šlo tudi za selekcijo med prijavljenimi programi. Po prvem pregledu prijavljenih programov in projektov in potrditvi popolnosti in ustreznosti vlog bo v okviru strokovne komisije izbran selektor (po potrebi glede na število vlog lahko dva, trije), ki bo ovrednotil programe in oblikoval predlog izbora za sofinanciranje. V drugem koraku bo strokovna komisija kot celota preverila selektorjev predlog in po postopku usklajevanja mnenj potrdila selektorjev predlog izbora, ga dopolnila ali spremenila.

Vsako večletno programsko obdobje financiranja programov NVO se mora zaključiti z evalvacijo izvajanja programov v celotnem obdobju, ki mora biti ena od zavezujočih podlag za morebitno odločitev za ponovno večletno pogodbo o financiranju programov izvajalca.

O delu javnega zavoda, ki izvaja javno službo in druge programe v javnem interesu, poroča direktor javnega zavoda ob zaključku svojega mandata. Poročilo pregleda tudi strokovna komisija za področje umetnosti oz. kulture, na katerem deluje javni zavod, in poda ministru oz. predstojniku ustanovitelja mnenje o njem.

Poročilo direktorja javnega zavoda, katerega ustanoviteljica je država, obravnava tudi Nacionalni svet za kulturo, poročila direktorjev drugih javnih zavodov pa pristojni organi ustanoviteljev.

UKREPI

1. Pripraviti in vsaj do pomladi 2018 ali najkasneje do konca leta 2019 sprejeti nov ZUJIK, ki bo podrobneje opredelil postopke vrednotenja in ocenjevanja programov javne službe in drugih programov in projektov v javnem interesu;
2. pripraviti in do konca leta 2019 sprejeti Zakon o uprizoritvenih dejavnostih in Zakon o Javni agenciji za umetnost, ki bosta še podrobneje uredila postopke in posebnosti neposrednih pozivov in javnih razpisov ter pravila ocenjevanja programov in projektov za področja umetnosti, ki jih bosta urejala;
3. sprejeti standarde in normative za javne zavode, ki izvajajo javno službo na področju umetnosti in drugih področjih kulture na vseh ravneh (za nacionalne do konca leta 2020, za lokalne do konca leta 2022); osnovne normative, nujne za ocenjevanje programov javne službe, opredeli novi ZUJIK;
4. pripraviti in sprejeti Pravilnik o izvajanju neposrednih pozivov, vrednotenju programov javnih zavodov, ki izvajajo javno službo na področju kulture in odločanju o višini sofinanciranja programov izvajalcev javne službe na ravni države, do konca leta 2019, in Pravilnik o izvajanju javnih razpisov za druge programe in projekte v javnem interesu do konca poletja 2020;
5. celovita uveljavitev novih načel in pogojev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti leta 2020 na ravni države in najkasneje leta 2022 na ravni regij in lokalnih skupnosti.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Sprejem v 1. in 2. točki Ukrepov navedenih zakonov v predvidenem roku;
2. sprejem standardov in normativov, kot je načrtovano v 3. točki Ukrepov;
3. priprava in sprejem obeh v 4. točki Ukrepov navedenih pravilnikov v predvidenem roku in
4. uspešna uveljavitev novih načel in pogojev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti iz 5. točke Ukrepov z zadostno podporo izvajalcev na področju kulture v načrtovanem roku.

2.3 zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do l. 2025 do vsaj 1,80% državnega proračuna in ustrezne deleže za kulturo v občinskih proračunih

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Ne glede na to, da po razpoložljivih podatkih Republika Slovenija nameni za sofinanciranje kulturnih dejavnosti v obliki javnih sredstev v času sprejemanja tega NPK nekoliko višji delež BDP od večine držav članic EU, je glede na to, da je kultura za manjše države kot blagovna znamka, kot ključni integrativni in konstitutivni dejavnik družbe in kot polje medkulturnega dialoga z drugimi nacionalnimi skupnostmi relativno pomembnejša, potrebno ta delež povečati in do leta 2025 doseči, da bo znašal vsaj 1,8 % državnega proračuna in se skupaj s sredstvi za kulturo v proračunih občin in sredstvi in morebitnimi sredstvi regij vsaj približal 1,5 % BDP. Razlogi za to so: Republika Slovenija ima dobra 2 milijona prebivalcev in med možne uporabnike kulturnih dobrin, ki nastajajo v Sloveniji, je v manjši meri mogoče šteti tudi pripadnike slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovence po svetu, kar pomeni, da je potencialni trg za slovensko kulturo resnično majhen, in da je res le izjemoma mogoče pričakovati, da bi se kdorkoli, ki deluje na področju kulture, kolikor ne deluje na področju množične kulture, lahko dostojno preživljal z delom na tem področju. Zato sleherna po vsebini in obliki zahtevnejša umetniška ali širše kulturna dejavnost ne more preživeti brez izdatne podpore iz javnih virov.

Maloštevilna skupnost, kot je slovenska, če želi kot kulturni subjekt biti vsaj približno enakopravna in se vključevati v medkulturni dialog z večjimi nacionalnimi skupnostmi in tako dosegati priznanje in prepoznavanje lastne identitete, mora biti bolj ustvarjalna in tudi, primerjalno, bolj produktivna. Z drugimi besedami, država, kot je Slovenija, mora več vlagati v lastno kulturo in s tem v lastno identiteto oz. opaznost kot katera od veliko večjih držav, vsaj kar zadeva delež BDP. Na to opozarjajo zgledi drugih manjših, pa tudi veliko večjih držav od Slovenije, npr. Francije.

UKREPI

1. Postopno višati delež sredstev, namenjenih kulturi, v okviru državnega proračuna do leta 2025, vsaj za 0,02 % letno in
2. z zakonom zagotoviti, da bodo vse občine učinkovito zavezane zagotavljati ustrezni delež proračunskih sredstev za potrebe kulture in poravnati svoje obveznosti do izvajalcev javne službe po občinah (splošnih knjižnic, izvajalcev muzejske javne službe itd.) in omogočati občanom in občankam organizirano delovanje na področju ljubiteljske kulture.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Dejanska rast sredstev za kulturo v državnem proračunu v skladu s 1. točko Ukrepov in
2. spremembe zakonodaje o financiranju občin, ki bodo zagotavljale ustrezno sofinanciranje kulture v vseh občinah v RS.

2.4 Spodbuditi in omogočiti razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in publiciranje strokovne kritike

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Zaradi krize medijev, zlasti tiskanih, in ožjenja ali celo ukinjanja prostora, namenjenega domnevno neprivlačnim vsebinam, kultura že vrsto let nima več verodostojnega zrcala v sočasni strokovni kritiki. Kritik umetniških del je v splošno informativnih medijih vse manj, nadomeščajo jih promocijske napovedi dogodkov in promociji namenjeni intervjuji. Takšno stanje je v veliki meri posledica varčevanja izdajateljev medijev, ki sta ga v svetovnem merilu povzročila tehnološki prelom in manjše zanimanja za tradicionalne vrste umetnosti, lokalno pa tudi neposrečena tranzicija na področju medijev oz. komercializacija medijev.

Sočasna kritika in njena nadgradnja, sistematično presojanje aktualne umetniške produkcije v specializiranih publikacijah, je bistvenega pomena tudi kot ena od podlag za odločanje o sofinanciranju kulturnih programov. Brez kritiške in teoretične refleksije so strokovne komisije financerjev in ne nazadnje organi javnih zavodov pri svojem delu prepuščeni sami sebi in toliko bolj ranljivi za obtožbe ali podtikanja o pristranskosti in nekompetentnosti.

Ponovno vzpostaviti kredibilen in javen sistem vrednotenja je zato ključnega pomena ne le za prenovu, temveč tudi že za delovanje obstoječega sistema in z vidika potreb kulturno-umetnostne vzgoje.

Eno od možnosti predstavljajo finančne spodbude obstoječim medijem za ponovno uvedbo strokovne kritike oz. objavljanje kritik, čeprav gre za kanale, ki postopoma izgubljajo občinstvo. Tudi nekatere spletne platforme poskušajo nadomestiti to vrzel, prav tako nekatere knjižnice s priporočanjem (ali ne) novih knjig. Nobena od teh rešitev ni zadostna, ali zaradi premalo strokovne vsebine ali zaradi neodmevnosti, so pa vseeno dobrodošle. Potrebni so dodatni ukrepi.

UKREPI

1. Vsaj srednjeročno rešitev vprašanja javne strokovne kritike je smiselno zasnovati v digitalnem okolju, jo finančno podpreti in zagotoviti za kredibilnost projekta zadostno število kompetentnih avtorjev in uredništvo, ki se bo znalo odzivati na zlasti pomembnejše dosežke na različnih področjih umetnosti in kulture in se uveljaviti kot referenčna točka;
2. s spodbudami za objavljanje deficitarnih medijskih vsebin, namenjenim medijem, omogočiti vračanje strokovne kritike in publicistike v tiskane in elektronske medije in
3. skleniti dogovor z RTV Slovenija, da več pozornosti posveti strokovni kritiki, zlasti v zvezi z dogodki, ki jim drugi mediji ne posvečajo nikakršne pozornosti.

KAZALNIKA USPEŠNOSTI

1. Oddaja koncesije eni od obstoječih ali vzpostavitev nove spletne platforme oz. spletnega medija, namenjena objavljanju strokovne kritike realiziranih umetniških in drugih kulturnih projektov, o katerih se trenutno kritika praktično ne piše več, leta 2019;

2. čim prejšnja prenova medijske zakonodaje, ki bo omogočila spodbude za deficitarne medijske vsebine;
3. dogovor z RTV Slovenija, da z letom 2018 posveti več pozornosti tej vsebini.

2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Status samozaposlenega v kulturi kot posebna oblika zaposlenosti, četudi ne z vsemi ugodnostmi in pravicami, ki praviloma izhajajo iz statusa delojemalca (ker to ni mogoče, saj samozaposleni nima delodajalca), je na več področjih edina možna oblika poklicnega delovanja (književnost, vizualne umetnosti, skladateljsko delo, film itd.), a tudi na drugih zaradi oteženega zaposlovanja in povečanega interesa za delovanje na teh področjih vedno pogostejša. Zato je potrebno poskrbeti tako za posebnosti statusa samozaposlenih po različnih področjih kulture kot tudi za posodobitev sistema socialnih in drugih pravic, ki so že doslej pripadale imetnikom tega statusa, katerih delo je bilo prepoznano kot visoko kakovostno in pomembno za slovensko kulturo (pravica do plačila minimalnih socialnih prispevkov, pravica do nadomestila dohodka v času bolezni, pravica do porodniškega dopusta in nadomestila dohodka v času porodniškega dopusta, pravica do kolektivnega pogajanja v primerih, ko samozaposleni delajo v dejavnostih, ki omogoča sklepanje terminskih pogodb o delu ipd.).

Dejavnosti oz. področij, na katerih delujejo samozaposleni v kulturi, je vedno več in vse več je oblik dela za znane ali neznanе naročnike, po vnaprej sklenjenih pogodbah za opravljanje dela za določen čas ali na določenem projektu ali naknadno sklenjenih avtorskih pogodbah za že opravljeno delo itd. Nekateri samozaposleni opravljajo svoje delo na način klasičnih svobodnih poklicev, drugi, čeprav samozaposleni, v odvisnem razmerju. Hkrati je glede na dejstvo, da število samozaposlenih narašča in skladno s tem potreben delež sredstev, namenjen za socialne prispevke za samozaposlene, smiselno ta sredstva kategorizirati kot obliko vlaganja v programe in projekte po področjih, na katerimi samozaposleni delujejo, torej kot stroške dela izvajanja projektov, ki jih samozaposleni izvajajo ali pri tem sodelujejo. Potrebno bo tudi doseči dogovor, ali uvesti različne kategorije samozaposlenih (svobodni umetniki, drugi samozaposleni v podpornih poklicih...).

Ne le smiselno, nujno je to področje urediti s samostojnim Zakonom o samozaposlenih na področju kulture in z njim opredeliti različne kategorije samozaposlenih, možnosti za uveljavljanje različnih pravic samozaposlenih, vprašanja meril za odločanje o vlogah vlagateljev, ki želijo pridobiti status samozaposlenega na področju kulture ali pravico do plačila prispevkov za zdravstveno, invalidsko in pokojninsko zavarovanje, izhodišča za različne oblike sofinanciranja dejavnosti samozaposlenih (delovne štipendije, sofinanciranje projektov samozaposlenih in projektnih skupin samozaposlenih, možne oblike podpor in storitev v korist samozaposlenih), možnosti kolektivnega dogovarjanja med samozaposlenimi in njihovimi pogodbenimi partnerji oz. naročniki, razrešiti vprašanja, ki so povezana s posledicami doseganja ali preseganja t. i. cenzusa za plačilo socialnih prispevkov, omogočiti tudi možnost omejitve števila oz. nadaljnjih vpisov glede na omejenost sredstev za sofinanciranje programov in projektov po področjih, če bi število samozaposlenih na določenem področju lahko preseglo delež sredstev, ki so na voljo za sofinanciranje dejavnosti na tem področju ipd.

UKREPI

1. Pripraviti in sprejeti Zakon o samozaposlenih na področju kulture, najkasneje do konca leta 2019 in se predhodno uskladiti glede naslednjih vprašanj:
  - a. kako opredeliti pogoje za pridobitev statusa in za pridobitev pravice do plačila socialnih prispevkov iz proračuna;
  - b. kako opredeliti definicijo samozaposlenih oseb na področju kulture glede na različne skupine, npr. kot:
    - samozaposleni, ki izvaja avtorsko delo neodvisno od naročnika in naknadno išče možnost objave, razstave, predstave ipd.;
    - samozaposleni, ki opravlja dela za naročnika, po naročilu, navodilu in v kraju, ki ga določi naročnik – izid dela promovira in trži naročnik;
    - druge, tudi vmesne možnosti;
2. jasno opredeliti pogoje in merila za pridobitev pravice drugih spodbud za samozaposlene iz državnega proračuna (delovne štipendije ipd.);
3. z zakonom in drugimi predpisi opredeliti ustrezno vrednotenje/ceno dela samozaposlenih, primerljivo s ceno dela zaposlenih v javnih zavodih, pri vseh naročnikih, ne zgolj javnih zavodih;
4. z zakonom opredeliti pravico do sindikalnega organiziranja samozaposlenih in kolektivnega dogovarjanja z naročniki;
5. uvesti spodbude za samozaposlene ustvarjalce, ki pridobijo večji delež sredstev na trgu, s sponzorstvi ipd.;

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem Zakona o samozaposlenih v kulturi do konca leta 2019 in potrebnih podzakonskih predpisov do konca leta 2020;
2. priprava sprememb in dopolnitev veljavne uredbe, ki ureja merila in pogoje za pridobitev statusa in pravice do plačila socialnih prispevkov z rešitvami, ki zadevajo trenutno odprta vprašanja, v tolikšni meri kot to omogoča veljavni ZUJIK, do pomladi 2018.

III. SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM

Z ustrežno kulturno, proračunsko in davčno politiko zagotoviti kulturi več sredstev in izvajalcem javne službe in drugih programov v javnem interesu višjo raven avtonomije in možnosti za zagotavljanje sredstev tudi iz drugih virov oz. za potrjevanje na trgu.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Javna sredstva so in bodo glavni vir sredstev za kulturo v javnem interesu, ne morejo pa biti edini. Tudi potrjevanje na trgu, seveda v obsegu, ki ga majhnost trga omogoča, ne da bi se bilo potrebno prilagajati standardom množične kulture, je nujno kot ena od oblik izpolnjevanja pričakovanj, ki izhajajo iz javnega interesa. Gre predvsem za možnosti in sposobnost pridobivanja sredstev tudi iz drugih virov. To je povezano tudi z uveljavljanjem načela pluralnosti v kulturi, v imenu katerega je potrebno zagotoviti spodbude tudi za zasebna vlaganja v kulturo, ki ga je bilo doslej pri nas mnogo manj kot drugod.

Potrebno je torej vsaj na določenih področjih ustvariti spodbudno okolje za dotok več sredstev iz drugih virov, tako javno-finančnih iz mednarodnega okolja kot zasebnih in biti pri tem dovolj pozoren na nevarnost komercializacije, ki bi vodila v pretirano uslužnost morebitnim sponzorjem.

Ker del teh spodbud predpostavlja davčne olajšave, se bo potrebno usklajevati z ministrstvom za finance glede njihovega obsega.

OPERATIVNI CILJI

3.1. Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino

3.2. Uveljavitev in spoštovanje zakonske ureditve obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb

3.3. Zvišanje mejne vrednosti poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku

3.4. Sprejem zakona o mecenstvu

3.5. Oprostitev davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj

3.6. Učinkovitejša zakonska ureditev davčnih olajšav za vlaganje v produkcijo kulturnih dobrin oz. za vlagatelje, ki podpirajo obnavljanje in oživljanje kulturne dediščine

3.1 Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

V Sloveniji moramo, zlasti glede na to, da država in lokalne skupnosti zgolj z javnimi sredstvi ne uspejo in tudi v prihodnje ne bodo sposobne dovolj hitro obnavljati zahtevnejših objektov nepremične kulturne dediščine, po zgledu razvitejših evropskih držav (podobno bogatih, kar zadeva kulturno dediščino), kot je Slovenija, ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino, v katerem se bodo stekali prihodki od najemnin za objekte v javni lasti, ki sodijo v kulturno dediščino, prihodki od spomeniške rente, ki jo poznajo tudi sosednje države, morebitni presežki prihodkov nad odhodki upravljavcev objektov, katerih ustanoviteljica je država, morebitne donacije in prispevki fundacij itd. Zbrana sredstva bodo namenjena izključno vzdrževanju in obnavljanju objektov nepremične kulturne dediščine.

UKREP

Priprava in sprejem zakona o Nacionalnem skladu za kulturno dediščino, zagotovitev zagonskih sredstev in začetek delovanja

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem zakona do konca leta 2018;
2. zagotovitev zagonskih sredstev, potrebnih kadrov in aktov za delovanje sklada do konca leta 2019 in začetek delovanja sklada januarja 2020.

3.2. Uveljavitev in spoštovanje zakonske ureditve obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Udejanjenje odgovornosti države in lokalnih skupnosti kot investitorjev javnih stavb in površin (parkov, ulic, promenad, krožišč ipd.) za promocijo kulture in še posebej vizualne umetnosti glede na akutno nedelovanje trga vizualne umetnosti v Sloveniji. Gre za ukrep, ki so ga uzakonile že številne evropske države in gre tudi za posredne spodbude trgu in hkrati za estetsko podobo stavb in površin, ki so vsak dan dostopne javnosti. Pri tem ne gre oblikovanje zbirk, temveč za opremo javnih stavb in površin.

Podobna odločitev je bila pred časom že uveljavljena tudi v delu zasebnega sektorja (na lastno pobudo podjetij iz zavesti o njihovi družbeni odgovornosti), v nekaterih primerih pa podjetja investirajo tudi v umetniške zbirke, kar potrjuje znano dejstvo, da so vlaganja v vrhunsko umetnost pogosto donosna investicijska strategija.

Zakon bo določil delež od celotne vrednosti investicije v nove javne stavbe, ki mora biti namenjen za likovno opremo stavbe z deli slovenskih umetnikov. Lastnik del postane investitor, ki jih odtlej tudi vodi v svojih poslovnih knjigah.

UKREP

1. Če zakon o uvedbi te obveznosti investorjev javnih objektov in javnih površin do sprejema NPK še ne bo sprejet, sprejem zakona v letu 2018;
2. priprava in sprejem potrebnih podzakonskih aktov do konca leta 2018 in začetek uporabe zakona leta 2019.

KAZALCI USPEŠNOSTI

Sprejem zakona in podzakonskih aktov do konca leta 2018 in začetek uporabe zakona v skladu z rokom v 2. točki Ukrepov.

3.3. Zvišanje mejne vrednosti poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

S ciljem spodbuditi razvoj trga slovenske likovne umetnosti in oblikovanja se po uskladitvi s Komisijo za preprečevanje korupcije glede ustreznih rešitev odpravi omejitev vrednosti oz. zviša zgornja meja dopustne vrednosti poslovnih daril, ko gre za slovenska umetniška dela ali priznane oblikovalske dosežke .

Likovni trg v Sloveniji je v izraziti krizi, kar predstavlja veliko oviro za poklicno ukvarjanje z vizualnimi umetnostmi, ob tem, da je tudi možnosti zaposlovanja veliko manj kot na nekaterih drugih področjih. Hkrati je umetnina lahko ne le primerno, temveč tudi prestižno poslovno darilo, zato je smiselno poskrbeti za odpravo omejitev vsaj do tolikšne mere, da bodo tovrstna darila ne le vsebinsko, ampak tudi finančno privlačna alternativa, spodbudna tudi za avtorje.

UKREPI

1. Uskladiti oceno sprejemljive najvišje dopustne vrednosti poslovnih daril v primerih likovnih umetnin in odlično oblikovanih izdelkov s Komisijo za preprečevanje korupcije;
2. predlagati, pripraviti in sprejeti ustrezno zakonsko rešitev do konca leta 2019;
3. določiti pooblašene galerije oz. način ugotavljanja vrednosti daril v primerih sporov.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Uskladitev stališč s Komisijo za preprečevanje korupcije in priprava ter sprejem ustrezne zakonske rešitve v roku iz 2. točke Ukrepov;
2. uveljavitev zakona najkasneje z letom 2020.

3.4. Sprejem zakona o mecenstvu

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska kultura do druge svetovne vojne pozna več pomembnih mecenov, ta vrsta zasebnih vlaganj v kulturi, gre za vlaganja fizičnih oseb in ne za donacije ali sponzorstvo podjetij, pa je v tujini tudi sedaj še zelo prisotna. Želimo omogočiti, da se ponovno uveljavi tudi v Sloveniji.

Nov zakon o mecenstvu bo opredelil pogoje za uporabo mecenskih sredstev pod ugodnejšimi fiskalnimi pogoji. Ti pogoji bodo povezani z izpolnjevanjem pričakovanj iz javnega interesa.

Zakon bo omogočil javnim zavodom, da v skladu s svojim poslanstvom povabijo zasebne (posameznike) vlagatelje tudi k mecenstvu za področji investicij v osnovna sredstva in investicijskega vzdrževanja.

UKREP

Priprava in sprejem zakona za področje mecenstva do konca leta 2019.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem zakona v roku, predvidenem v Ukrepu
2. Uveljavitev zakona in promocija mecenstva ter prvi vidni rezultati v letu 2020 in nadaljnjih letih.

3.5. Oprostitev davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Vlaganje v obnovo kulturnih spomenikov je v javnem interesu tudi v primerih objektov v zasebni lasti, vendar se lastniki za ta vlaganja v mnogih primerih ne odločajo, ker verjamejo, da bi morali biti deležni določene podpore, saj gre tudi za javni interes, hkrati pa so možnosti rabe tovrstnih objektov večkrat vsaj do neke mere omejene. Po uvedbi davka na nepremičnine je lastnike teh objektov vsekakor smiselno spodbuditi k optimalnemu vzdrževanju dragocenih spomenikov in hkrati tudi spodbujati produktivno sodelovanje lastnikov s konservatorsko stroko.

UKREP

Vključitev ustrezne davčne izjeme v predlog Zakona o davku na nepremičnine ob obveznem upoštevanju pogoja, da mora obnova potekati v skladu z navodili konservatorske stroke.

KAZALCI USPEŠNOSTI:

1. Vključitev predloga v predlog zakona;
2. povečanje interesa lastnikov za obnove kulturnih spomenikov in števila uspešnih projektov.

3.6. Učinkovitejša zakonska ureditev davčnih olajšav za vlaganje v produkcijo kulturnih dobrin oz. za vlagatelje, ki podpirajo obnavljanje in oživljanje kulturne dediščine

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska kultura je bila v desetletjih od 1945 v največji, skoraj izključni finančni odvisnosti od javnih sredstev. Tako v javno-finančnem interesu kot tudi zaradi pluralizma je po dobrih treh generacijah potrebno poskrbeti za nove finančne vire; del teh predstavljajo tudi skladi EU in tudi drugi viri te vrste (npr. Norveški mehanizem, mednarodne fundacije ipd.), vsekakor pa je smiselno omogočiti in spodbujati tudi pridobivanje sredstev iz različnih zasebnih virov. Motivi za vlaganje v umetnost ali kulturno dediščino so različni (naklonjenost umetnosti ali posamezni ustvarjalki oz. ustvarjalcu, prestiž, »vračanje skupnosti«, ki je posredno omogočila pridobitev premoženja itd.), smiselno pa je poskrbeti, da so zasebnikom odprta vrata za vlaganja v kulturo.

Pomembno je seveda razlikovati vlaganja v kulturo v javnem interesu ter vlaganja s pretežno ali izključno profitnim motivom. Želja po dobičku je seveda legitimna, vsekakor pa interes države ne more streči željam vlagateljev po dobičku, temveč izključno uresničevanju javnega interesa, iz katerega pa izhaja tudi težnja po raznolikosti kulturnih dobrin in zlasti smotrna raba javnih sredstev tudi v primerih sovlaganj zasebnikov.

Namen tega cilja je potemtakem zlasti zagotavljanje večje pluralnosti izrazov v slovenski kulturi, saj omejitve na praktično izključno javno financiranje pomeni včasih tudi vsebinsko omejitev. Z morebitno razbremenitvijo javnih virov, doslej odgovornih za delovanje praktično celotne kulture, se del javnih sredstev lahko v večji meri usmeri v razvojne projekte, npr. v podporo mladim ustvarjalcem in v mednarodno promocijo slovenske kulture.

UKREPI

1. V sodelovanju z Ministrstvom za finance in vidnejšimi vlagatelji v kulturo ter kulturnimi menedžerji identificirati ključne privlačne točke in vsebine, v zvezi s katerimi bi država lahko bolj učinkovito spodbudila zasebna vlaganja;
2. priprava in sprejem ustrezne davčne spodbude za vlaganja v kulturo v javnem interesu.

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem ustrezne zakonske rešitve v skladu s predlaganima Ukrepoma;
2. postopno povečevanje deleža zasebnih sredstev v celotnem financiranju kulture v Sloveniji v času veljavnosti tega NPK – spremljanje trenda in redno poročanje o uspešnosti ukrepov.

IV. DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERJA MED POSAMEZNI MI SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU

Vsem prebivalcem Slovenije omogočiti vsaj približno enako dostopnost kulture oz. kulturnih dobrin, ustvarjalcem kakovostnih, raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin primerljive pogoje za delo na območju celotne Slovenije, upoštevati potrebe slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu in postopoma odpraviti nesorazmerja med vrstami umetnosti in sektorji kulture, ki so posledica finančne krize v zadnjih letih, in med prihodki ustvarjalcev v javnem sektorju in nevladnem sektorju ob predpostavki enake kakovosti njihovega dela.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Obstaja veliko svetlih zgledov odlično delujočih kulturnih ustanov zunaj Ljubljane, vendar je nesorazmerje med številom prebivalcev in vlaganji javnih sredstev v kulturo med Ljubljano oz. Osrednje-slovensko regijo in ostalo Slovenijo preveliko: dobra četrtnina prebivalcev (in še manjši delež ozemlja) prejme dve tretjini sredstev.

To je v veliki meri povezano s tem, da je velika večina nacionalnih ustanov v glavnem mestu, a tudi to je predvsem posledica časov, ko so bile prometne povezave slabše, izobrazbena raven nižja, kulturna produkcija pa v večji meri stvar institucij. Danes tudi številne večje države razmišljajo o selitvi pomembnih državnih ustanov iz prestolnic v druga mesta in tudi o decentralizaciji kulture.

Cilj neposredne dostopnosti kulture v javnem interesu lahko v največji meri uresničujemo ravno z decentralizacijo. Revitalizacija regijskih središč iz časov »policentrizma« je važna tudi zaradi edukativne funkcije kulture, poleg tega bi tudi do neke mere zmanjšala želje po selitvah ustvarjalcev v Ljubljano in včasih neobvladljivo gostoto kulturnih dogodkov v njej. Regijska središča z vrhunsko kulturno ponudbo in z nižjimi stroški bivanja bi bila privlačna za marsikoga, za kogar je zdaj Ljubljana edina izbira. Če kulturo razumemo kot celosten sistem ne le samozavedanja, temveč tudi načina bivanja, je decentralizacija kulture lahko korak k celostni uspešnosti slovenskih regij.

Enako velja za prizadevanja po uravnoteženosti pogojev za delo na različnih področjih umetnosti in kulture. Zaradi različnih razlogov v preteklosti so ti pogoji danes zelo različni, povezani tudi z različnimi zaposlitvenimi oblikami. Ker so javni zavodi vključeni v sistem javnih uslužbencev, so zaposleni deležni tako sorazmerno visoke stopnje socialne varnosti kot rigidnosti sistema nagrajevanja. Prvo je zaželeno, čeprav pristransko v primerjavi s pretežno samozaposlenimi na drugih področjih kulture, drugo je zaradi kariernega uradniškega sistema izrazito destimulativno za izvenserijsko delovanje, ki je podlaga vrhunske umetnosti. Prav tako pomemben razlog za nesorazmerja je dejstvo, da zaradi nedotakljivosti zaposlitev in zakonske obveznosti izplačevanja predpisanih plač javnih uslužbencev ostaja vse manj javnih sredstev za sofinanciranje vsebin in projektov, najnujnejšega investicijskega vzdrževanja in neizbežnih materialnih stroškov.

OPERATIVNI CILJI

4.1. Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti

4.2. Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz. umetnosti

4.3. Postopoma izenačiti plačilo za enako delo v javnem in nevladnem sektorju

4.1. Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj izhaja iz subjekta javnega interesa, iz skupnosti, povezane znotraj enotnega slovenskega kulturnega prostora. Ker ima kultura (sprejemanje kulturnih vsebin in ustvarjalnost) ključno vlogo za razvoj posameznika, je cilj vsakomur omogočiti dostop do kulture in ustvarjalnega življenja. Pri tem ne gre le za dostopnost v fizičnem pomenu besede, ki zahteva pospešeno decentralizacijo, temveč tudi za dostopnost kulture kot oblike ustvarjalnega življenja vsem in vsakomur. V skladu z javnim interesom za kulturo in pravico državljanov do kulture je treba omogočiti dostop do kakovostnih, dovolj raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin v obliki in na ravni, ki omogočata čim boljše komunikacije med ustvarjalci in vsemi zainteresiranimi uporabniki.

Če so bili kultura in njeni ustvarjalci v preteklosti razpršeni po vsem slovenskem kulturnem prostoru, smo v zadnjem obdobju priča pospešeni in vseobsežni centralizaciji kulture, zlasti profesionalne. Če odmislimo nekaj javnih zavodov, ki na posameznih področjih uspešno konkurirajo ljubljanskim javnim zavodom, se zdi, da so se vsi pomembnejši ustvarjalci zbrali v osrednji Sloveniji. Zaradi tega prihaja do prevelikih razlik med regijami, do siromašenja kulturne ponudbe zunaj glavnega mesta ter celo provincializacije nekaterih delov Slovenije. Ti predeli so pogosto tudi v gospodarskem pomenu v (znatno) slabšem položaju kot prebivalci osrednje regije, kar jih že v izhodišču postavlja v neenakovreden položaj. Ob zavedanju, da je za razvoj posameznika in njegovo ustvarjalnost v najširšem pomenu besede kultura bistvena, je potrebno sprejeti ukrepe, ki bodo prispevali k zmanjšanju centralizacije kulture ter k nujni razpršenosti kulturne ponudbe, tako tiste, v kateri ima posameznik ali skupnost pasivno vlogo poslušalca, gledalca, kot tiste, v kateri isti posameznik prevzema aktivno vlogo ustvarjalca.

K decentralizaciji kulture lahko in že veliko prispeva dobro organizirana ljubiteljska kulturna dejavnost, ki je pomemben dejavnik spodbujanja razvoja in sproščanja ustvarjalnih potencialov občanov oz. državljanov ter usposabljanja občanov oz. uporabnikov kulturnih dobrin in vpliva na zavest o pomembnosti kulture. Tudi v prihodnje je treba temu delu kulture nameniti ustrezno podporo in pozornost, saj je bistven za razpršenost kulturne ponudbe. Ne glede na to, pa ljubiteljska kultura ne more v celoti prevzeti ali nadomestiti manka poklicne kulture ali s svojo razvejano dejavnostjo zakrivati problema centralizacije poklicne kulture v javnem interesu. Zelo veliko vlogo ima tudi knjižnična dejavnost.

V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi je smiselno premisliti tudi možnosti za selitev določenih dejavnosti oz. zavodov iz središča v druge kraje po Sloveniji. Za državo to marsikje

lahko pomeni razbremenitev oziroma prihrank zaradi selitve v cenejše prostore, za lokalne skupnosti pa obogatitev ne le s kulturnimi vsebinami, temveč tudi z novimi (stalnimi ali začasnimi) izobraženimi in ustvarjalnimi prebivalci. Predvsem pa je treba pri vrednotenju in odločanju o sofinanciranju programov in projektov pri javnem in tudi nevladnem sektorju upoštevati načelo decentralizacije, morda celo na način pozitivne diskriminacije v korist programov in projektov prijaviteljev iz kulturno manj privilegiranih okolij.

Vedno bolj stopa v našo realnost tudi virtualna resničnost. Predvsem generacije, ki prihajajo, spoznavajo in ustvarjajo svet in s tem tudi kulturo v okviru spletnih omrežji, kar predstavlja nov izziv, kako kulturo prenesti v digitalno okolje ter jo v njem narediti dostopno za vse generacije in tudi to pomeni neke vrste decentralizacijo. Zavedati se moramo, da sta kultura in jezik, ki se ne bosta enakopravno uveljavila v digitalnem okolju, že ogrožena.

Skozi sodobne tehnologije moramo doseči ne le večjo dostopnost, temveč tudi učinkovitejše varovanje kulturnih dobrin, kulturne dediščine, s pomočjo novih tehnologij in drugih oblik izobraževanja pa na ustrezne načine spodbuditi tudi kulturno pismenost.

UKREPI

1. Organizirati razpravo z Ministrstvom za javno upravo in združenji občin o procesu decentralizacije kulture, ki bo predvidoma trajal onkraj roka veljavnosti tega NPK;
2. preveriti možnosti smiselne dekoncentracije državnih javnih zavodov;
3. omogočiti ustvarjalno delo vsakemu državljanu, ne glede na njegov izhodiščni položaj in kraj bivanja;
4. v sistem sofinanciranja kulture na ravni zakona in podzakonskih aktov vgraditi načelo decentralizacije in po potrebi tudi izhodišča z elementi pozitivne diskriminacije izvajalcev v kulturno manj razvitih okoljih;
5. omogočiti ustrezno vlogo in spodbude ljubiteljski kulturi za ohranjanje in sooblikovanje celostne kulturne podobe na lokalni in nacionalni ravni;
6. spodbujati udejstvovanje vseh generacij v dejavnostih ljubiteljske kulture;
7. še razvijati in dograjevati sistem izobraževanj znotraj ljubiteljske kulture in uveljaviti kulturno-umetnostno vzgojo tudi kot program pridobivanja veščin in znanj, ki podpirajo ustvarjalnost in razvijajo odnos do kulturne dediščine.

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Dogovor z občinami in Ministrstvom za javno upravo o procesu decentralizacije kulture;
2. načrt smiselne dekoncentracije državnih javnih zavodov do leta 2019;
3. z zakonom opredeljene dodatne spodbude za ustvarjalno delo na lokalni ravni;
4. zakonska opredelitev in ureditev načel sofinanciranja kulture glede na cilj decentralizacije kulture do leta 2020;
5. zakonska opredelitev vloge in pomena ljubiteljske kulture na lokalni in nacionalni ravni do konca leta 2019;
6. zakonske spodbude udejstvovanju vseh generacij, zlasti otrok in drugih mladih ter občanov v tretjem življenjskem obdobju na področju ljubiteljske kulture do konca leta 2019;

7. v sodelovanju z JSKD dograditi sistem izobraževanj za potrebe ljubiteljske kulture do konca leta 2019.

4.2. Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz. umetnosti

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj je nujna postopna odprava nesorazmerij med posameznimi dejavnostmi na področju kulture, ki so v posameznih primerih že zaradi tradicije v Sloveniji zelo razvite (gledališče, glasba, kar zadeva obseg dejavnosti tudi vizualne umetnosti in književnost), po drugi strani pa so zaradi učinkov krize in zniževanja proračunskih sredstev za kulturo neprimerno slabše podprte z javnimi finančnimi sredstvi (zlasti film, sodobni ples in tudi prej omenjene vizualne umetnosti, književnost ipd.). Javni interes terja postopno izboljšanje finančnih pogojev za delovanje na sedaj podcenjenih področjih.

Tudi način dela na različnih področjih kulture je zelo različen: konservatorji, gledališki, filmski in tudi ustvarjalci na področju glasbe praviloma delajo v skupinah, pisatelji in vizualni umetniki sami. A posledica tega, nekateri so največkrat redno zaposleni, drugi samozaposleni, je neuravnoteženost javnega financiranja, ki zaradi delovno-pravne zakonodaje nesorazmerno ščiti formo zaposlitve in na ta račun zanemara vsebino (in tudi kakovost) produkcije.

Srednjeročno je smiselno merila, ki so (vnetljiva) zmes zatečenega stanja zaposlitev v javnem sektorju, plačilnih razredov javnih uslužbencev in razpoložljivega preostanka javnih sredstev, zamenjati s posebnimi področnimi merili, usklajenimi znotraj strok in med strokami, seveda s pomočjo ministrstva, pristojnega za delo, sindikatov in reprezentativnih predstavnikov strok, ter na podlagi celostne analize stanja, ki jo je potrebno narediti, nato pa v novem ZUJIK-u na novo opredeliti posebnosti zaposlovanja zlasti za umetniške poklice v skladu z naravo dela.

UKREPI

V sodelovanju z Nacionalnim svetom za kulturo pripraviti načrt postopnega odpravljanja nesorazmerij, kar zadeva deleže sredstev iz proračuna MK za posamezne dejavnosti glede na javni interes in interes občinstev za posamezne dejavnosti, ki trenutno zaostajajo:

- za produkcijo slovenskega filma, ob upoštevanju obveznega vlaganja RTV Slovenija v neodvisno AV produkcijo in s ciljem omogočiti večje število slovenskih filmov in kakovostno rast produkcije in še uspešnejše uveljavljanje v svetu;
- za izboljšanje položaja ustvarjalcev na področju vizualnih umetnosti ob upoštevanju ukrepov za spodbujanje zasebnih vlaganj v okviru strateškega cilja III, ki so zasnovani kot vir dodatnih sredstev za vizualne umetnosti in kulturno dediščino;
- za izboljšanje položaja avtorjev kakovostnega leposlovja (subvencije JAK in knjižnično nadomestilo) itd.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava načrta postopnega odpravljanja nesorazmerij do poletja 2018;

2. postopno odpravljanje nesorazmerij v skladu z načrtom iz točke 1.

4.3. Postopoma izenačiti plačilo za enako delo v javnem in nevladnem sektorju

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Delujoči v kulturi, najsi bo v javnem ali nevladnem sektorju, imajo praviloma podobno ali celo enako izobrazbo in primerljive izkušnje. Plačilo za delo enih in drugih pa je pogosto zelo različno tudi na istem področju, denimo pri glasbi ali scenskih umetnostih. Ta plačila niso nič bolj racionalna, kot bi bili poskusi primerjanja in poenotenja količinskih meril za delo igralca, slikarja in skladatelja, še zlasti po običajnih urnih postavkah.

Načini dela na različnih področjih kulture so, kot rečeno, različni, na posameznih področjih je delo skupinsko, na drugih individualno; na določenih področjih zaposlovanja praktično ni, na drugih si je težko predstavljati samozaposlene. Hkrati po nekaterih področjih tudi zaposleni še veliko delajo zunaj matičnih hiš in so za to dodatno plačani, enako kot samozaposleni, ki se preživljajo samo z avtorskimi honorarji.

A tudi avtorski honorarji so ob primerljivem potrebnem angažmaju in času, ki ga zahteva posamezni projekt, različni. Na enem področju je za morda tri, štiri mesece dejanskega dela mogoče dobiti dvakrat višji honorar kot na drugem področju za delo, ki zahteva, realno ocenjeno, leto dni ali celo še več časa itd. Na nekaterih področjih pa honorarjev skoraj ni več.

Vse navedeno priča, da je potrebna temeljita analiza razmer na »kulturnem trgu dela« in prej ko slej bodo potrebni tudi določeni posegi, ki bodo po eni strani izhajali iz kakovosti dela in po drugi strani tudi iz vsaj predpostavljene solidarnosti med ustvarjalci.

UKREPI

1. Analiza razmer na kulturnem trgu dela in razprava o razlikah pri nagrajevanju avtorskega dela po dejavnostih v okviru Nacionalnega sveta za kulturo in širše z namenom oblikovati izhodišča za primerljivo vrednotenje avtorskega dela po področjih;

2. postopno urejanje vrednotenja avtorskega dela na ravni zakonodaje in v praksi v skladu z načeli:

- za primerljivo delo primerljivo plačilo;
- postopno izenačevanje vrednosti avtorskega dela med ustvarjalci v javnem in nevladnem sektorju in
- nobeno delo v sklopu projekta, ki je sofinanciran z javnimi sredstvi, ne sme biti neplačano.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Analiza razmer iz 1. točke Ukrepov se opravi do konca leta 2018;

2. proces iz prve in druge alineje 2. točke Ukrepov se zaključi do konca obdobja veljavnosti NPK (2025) tako, da razlike med plačili primerljivega avtorskega dela ne smejo znašati več kot plus/minus 10 %;

3. MK, javne agencije in občine morajo z razpisnimi pogoji in ustreznim nadzorom zagotoviti, da delo izvajalcev oziroma udeleženih ustvarjalcev ne bo ostalo neplačano in o tem redno poročati v poročilih o uresničevanju NPK.

V. SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, VZPOSTAVITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVANOST SLOVENIJE

Bolj sistemsko organizirati in voditi ter več vlagati v promocijo slovenske kulture v svetu, ustanoviti Slovenske kulturno informacijske centre v svetovnih kulturnih prestolnicah (ob Dunaju in Berlinu vsaj še v Bruslju, Parizu, Londonu, New Yorku, Moskvi, Pekingu), vzpostaviti mrežo posrednikov in promotorjev slovenske kulture po svetu in posvetiti več pozornosti in sredstev programom kulturnih izmenjav s kulturno najbolj razvitimi oz. zanimivimi državami.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Uspehi slovenske kulture v mednarodnem merilu že zdaj nesorazmerno presegajo uspešnost in prepoznavnost Slovenije na mnogih drugih področjih. Vendar so za to, da bi kultura postala ključno področje prepoznavnosti države, potrebne izboljšave, ki zadevajo predvsem sistemsko ureditev omogočanja in pospeševanja promocije.

Mednarodna promocija slovenske kulture omogoča Sloveniji in Slovencem, da se na najboljši način predstavimo svetu kot ustvarjalna družba in država oziroma kot skupnost državljanek in državljanov Slovenije in Slovencev po svetu. Odpiranje slovenske kulture v mednarodni prostor pomeni priložnost ne le za kulturo, temveč tudi za druga področja delovanja države. Kultura lahko pomembno pripomore h krepitvi meddržavnih odnosov in hkrati umetnikom ponuja izobraževalne in ustvarjalne priložnosti ter možnost mednarodne uveljavitve.

Pomanjkljivost trenutnega sistema se kaže zlasti v razpršenosti in nedorečenosti strategije in koordinacije kulturne promocije in nastopov v tujini ter spodbujanja kulturnega turizma v Sloveniji. Potrebno je zagotoviti bolj aktivno in strateško premišljeno umestitev kulture in ustvarjalnosti v vsa področja delovanja na zunanjepolitičnem področju. Kot preizkus posebne vrste in hkrati tudi cilj bo tako tudi uspešna izvedba predsedovanja EU na področju kulture in AV storitev v drugi polovici leta 2021.

Treba bo doseči zmanjšanje administrativnih ovir in ustvariti fleksibilnejši sistem financiranja, ki se bo bolj smiselno in ažurno odzival na potrebe promocije kulture v mednarodnem prostoru. Posebna pozornost bo, v sodelovanju z drugimi resorji, potrebna zagotavljanju možnosti za razmah kulturnega turizma, za kar ima Slovenija idealne pogoje.

OPERATIVNI CILJI

5.1. Uspešna izvedba projekta Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu (2021)

5.2. Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioritetenih državah

5.3. Ustanovitev slovenskih kulturno informacijskih centrov (SKIC) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah

5.4. Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih

5.5. Krepitev kulturnih izmenjav s kulturno najbolj razvitimi državami

5.6. Spodbuditi razvoj kulturnega turizma

5.1. Uspešna izvedba projekta Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu (2021)

kot enega prvih, načrtovanih in sistemsko vodenih projektov na področju promocije in uveljavljanja slovenske kulture, tokrat književnosti, v najširšem mednarodnem okolju.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska književnost, tako v preteklosti kot tudi v sedanjosti tista vrsta umetnosti, s katero smo se Slovenci legitimirali pred seboj in svetom kot narod in danes kot uspešna nacionalna skupnost, je naravna izbira za državno podprto in vodeno predstavitev slovenske kulture na najelitnejši manifestaciji, kar zadeva področje knjige in založništva. Projekt Frankfurt 2021 je pomemben, ker lahko posredno dokončno uveljavi slovenski jezik kot visoko razvit jezik, v katerem nastajajo najtehtnejša literarna, filozofska in znanstvena dela, in ker bo prispeval k učvrstitvi zavesti o Sloveniji in Slovencih kot kulturno razviti državi in nacionalni kulturi tudi v okviru širše kulturne javnosti po svetu in ne samo v okviru strokovne javnosti, v okviru katere je slovenska književnost že doslej znana in cenjena.

Projekt Frankfurt 2021 bo prinesel več prevodov slovenskih literarnih del v evropskih jezikih in še posebej v nemščini. Kot kažejo izkušnje držav, ki so že bile častne gostje sejma (tudi manjših, npr. Islandije), ta naziv prinaša več pozornosti nacionalnemu založništvu tudi po izvedbi projekta. Če bo projekt dobro zastavljen in uspešno izpeljan, bo status častne gostje slovenski književnosti nesporno prinesel dolgoročne koristi.

Slovenska književnost se bo na frankfurtskem knjižnem sejmu predstavila kot ena cenjenih nacionalnih književnosti srednje Evrope, kar bosta omogočili ciljna promocija najbolj reprezentativnih avtorjev v tujini kot tudi plodno sodelovanje v okviru srednje Evrope na osnovi uglednih že tradicionalnih mednarodnih literarnih srečanj v Sloveniji.

UKREP

Dosledno izvajanje že sprejetega programa priprav na vlogo Slovenije kot častne gostje na Frankfurtskem knjižnem sejmu.

KAZALCI USPEŠNOSTI

Doslednost izvajanja programa, navedenega kot Ukrep.

5.2. Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioritetnih državah

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Glede na finančno in geografsko omejene možnosti promocije slovenske kulture preko obstoječih in predvidenih novih slovenskih kulturno-informacijskih centrov je smiselno in nujno iskati tudi druge možnosti in ena takih je tudi vzpostavitev mreže »častnih konzulov slovenske kulture«. Izkušnje kažejo, da slovenski ustvarjalci znajo najti prijatelje po svetu oz. strokovnjake, ki cenijo slovensko kulturo in so tudi pripravljeni kaj storiti v njeno korist. Po tej poti je v preteklosti že prišlo do pomembnih prevodov in antologij slovenske književnosti, razstav slovenske likovne umetnosti ali gostovanj slovenskih gledališč in filmov v številnih državah, vendar ta dejavnost doslej ni bila sistematična in v zadostni meri koordinirana.

UKREP

V sodelovanju z Uradom za Slovence po svetu in Ministrstvom za zunanje zadeve in mednarodno uveljavljenimi slovenskimi ustvarjalci iskati, najti zainteresirane kandidate in v skladu z veljavnimi postopki imenovati »častne konzule slovenske kulture« v državah oz. deželah, ki so zanimive in pomembne za predstavljanje slovenske kulture v njih.

KAZALCI USPEŠNOSTI

Imenovanje vsaj štirih častnih konzulov slovenske kulture v prioritetnih državah, kjer živijo Slovenci, ki so se uveljavili na kulturnem, poslovnem ali drugem področju.

5.3. Ustanovitev slovenskih kulturno informacijskih centrov (»SKIC«) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Kot že rečeno, Slovenija ne more razviti učinkovite in široko razvejane mreže kulturnih centrov, vsekakor pa mora prej ko slej vsaj v svetovnih prestolnicah kulture biti zastopana v obliki t. i. SKIC, torej si je ob že delujočih centrih na Dunaju in v Berlinu potrebno prizadevati vsaj še za Bruselj kot središče EU, London, Pariz, New York, v Aziji denimo za Peking in gotovo še za Moskvo kot največje kulturno središče Slovanov.

Glede na proračunsko realnost je prejkone potrebno v naslednjih osmih letih ustanoviti nove SKIC-e vsaj v Bruslju, v New Yorku in morda v Pekingu, pri čemer ustanovitve SKIC-e v Bruslju, središču EU, ni treba posebej utemeljevati, bo pa gotovo še dodatno potrebna in pomembna v času predsedovanja Slovenije EU leta 2021. Potreba po tem, da smo navzoči v vsaj po eni kulturni prestolnici v Aziji in Ameriki pa je najbrž tudi samoumevna.

UKREP

Ustanovitev treh novih SKIC na treh celinah do leta 2025.

KAZALEC USPEŠNOSTI

Izvedba ukrepa: do leta 2020 prva dodatna SKIC-a, do leta 2022 druga in do leta 2025 tretja.

5.4. Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Seveda tudi na področju kulture obstaja nesporna hierarhija ponudnikov mednarodnih dogodkov. Vsako gostovanje na določenih festivalih pomeni uspeh, stopnja uveljavitve pa je odvisna od referenčnosti posameznega prizorišča: nekaj povsem drugega je, ali nekdo nastopi denimo v osrednjem programu festivala v Edinburghu ali bolj ali manj neformalno v okviru programa »fringe«.

V interesu mednarodne uveljavitve slovenske kulture so številni nastopi v tujini, poseben poudarek pa vendarle velja dati sorazmerno redni prisotnosti na najuglednejših prizoriščih. V primeru izstopajočih ustvarjalcev se to že dogaja, vendar kulturno ambiciozna država takih dogodkov ne more prepustiti naključju. Eden od ključev pa je sodelovanje med festivali.

UKREPI

1. Izdelava sektorskih načrtov za mednarodno uveljavljanje najbolj izstopajočih ustvarjalcev: to pomeni najprej obvladljiv seznam najpomembnejših dogodkov, pregled postopkov selekcije in strategija vključevanja, vključno z zagotavljanjem finančnih sredstev;
2. ocena mednarodne relevantnosti festivalov v Sloveniji in njihove možne recipročne vloge pri odpiranju vrat slovenskim ustvarjalcem v mednarodno okolje.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izdelava načrtov iz prve točke Ukrepov do konca leta 2018;
2. Evidenca in ocena možnosti dostopa do pomembnejših mednarodnih festivalov na osnovi sodelovanja med slovenskimi festivali in pomembnimi mednarodnimi festivali.

5.5. Krepitev kulturnih izmenjav s kulturno najbolj razvitimi državami

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Tudi na področju kulture seveda obstajajo veliki in majhni ter velike in majhne možnosti, da in kako se nekdo ali tudi ta ali ona nacionalna kultura v nekem tujem okolju predstavi ali celo uveljavi (ali ne). Slovenija ima vrsto tudi mednarodno opaženih in uspešnih ustvarjalcev, ki so to dosegli pretežno na osnovi individualnih pobud in povezav, nima pa sistema za njihovo sistematično predstavljanje v najbolj razvitih kulturnih okoljih na svetu.

Seveda je to ključno za mednarodno uveljavitev slovenske kulture in posredno tudi Slovenije. Kultura je pri tem zelo koristna za odpiranje vrat in sredstva, ki so za to potrebna, v bistvu sorazmerno nizka.

Potrebno je kritično premisliti, kdo oz. kaj mednarodno okolje res zanima, nato zagotoviti ustrezna sredstva in motivacijo reprezentativnih ustvarjalcev, da pomagajo tako pri lastni kot državni uveljavitvi v ciljnih državah. V ta namen je potrebno izdelati seznam prioriternih držav za krepitev kulturnih izmenjav.

Samoumevna druga plat te dejavnosti so tudi odprta vrata za gostovanja odličnih umetnikov iz ciljnih držav v Sloveniji!

UKREPI

1. Izdelava strategije, selekcije in izvedbe izmenjav nastopov umetnikov s ciljnimi državami v sodelovanju z Ministrstvom za zunanje zadeve in Uradom za Slovence po svetu do leta 2019;
2. Zvišanje sredstev za mednarodno sodelovanje na področju kulture za 100 % do leta 2025.

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Izdelava strategije iz 1. točke Ukrepov do predvidenega roka,
2. postopno zviševanje deleža proračunskih sredstev v ta namen v višini 15 – 20 % letno v času veljavnosti tega NPK.

5.6. Spodbuditi razvoj kulturnega turizma

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenija ponuja izjemno raznoliko kulturno izkušnjo, od zelo bogate kulturne dediščine številnih zgodovinskih obdobj in kultur do privlačne ponudbe različnih festivalov in bogate aktualne umetniške produkcije. Vrsta stikov s tujimi ponudniki obstaja, potrebno pa bi bilo storiti več na področju promocije slovenske kulturne dediščine in žive kulture, oblikovanja kulturnih turističnih produktov z različnimi vsebinami, območji Slovenije in namenjenih različnim profilom turistov. Potrebne bodo gotovo tudi spodbude in podpora ponudnikom teh produktov, vsaj v začetku.

Obstajajo zamisli in zasnove kulturno-turističnih paketov, ki so jih oblikovali subjekti, ki se niti ne ukvarjajo s turizmom, vendar so vseeno oblikovali privlačne lokalno usmerjene kulturno-turistične projekte ali projekte širšega značaja in obsega, ki bi jih bilo smiselno podpreti in jim omogočiti zagon.

UKREPI

1. Državni in regijski kulturno-turistični paketi (vikend-paketi, tedenski, področni itd.);
2. zagotovitev sredstev za promocijo kulturnih vsebin v turizmu na državni in regijski ravni;

3. oprema večjega števila kulturno-turističnih lokacij in kulturnih ustanov z jezikovnimi kompetencami in osnovnimi materiali v jezikih številnejših gostov (tako na lokaciji kot v digitalnem okolju!);
4. podpora že izdelanim kulturno-turističnim projektom, ki so jih izdelali predlagatelji, ki ne razpolagajo s potrebnimi sredstvi za promocijo in morebitno trženje produktov.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izkazan interes subjektov s področja turističnega gospodarstva za oblikovanje ponudbe s področja kulturnega turizma v skladu s Strategijo turizma in NPK;
2. morebitna odločitev Ministrstva za gospodarstvo in tehnološki razvoj za dejansko podporo projektom s področja kulturnega turizma;
3. pogostost lokalnih pobud in podpora lokalnih skupnosti tem pobudam.